

β/212-

αναδημοσίευσις ἐκ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας»

3214

ΤΟ ΚΑΚΟΝ ΠΑΡΑ ΠΛΑΤΩΝΙ

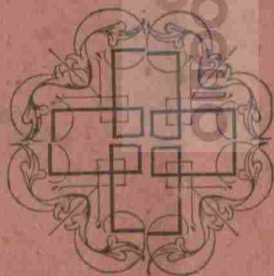
ΤΜΗΜΑ Β΄.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ

ΥΠΟ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ

καθηγητοῦ τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

1897

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

Ἀναδημοσίευσις ἐκ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας»

ΤΟ ΚΑΚΟΝ ΠΑΡΑ ΠΛΑΤΩΝΙ

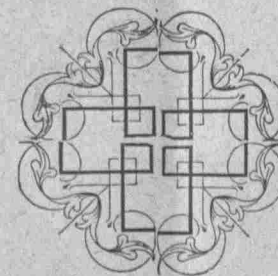
ΤΜΗΜΑ Β΄.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ

ΥΠΟ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ

καθηγητοῦ τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

1897

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

Τὰ περὶ τοῦ κακοῦ ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι¹ εἰρημένα
συνυποδηλοῦσιν ἅμα καὶ τί κατὰ τὰς θεμελιώδεις τοῦ Πλάτωνος
δόξας ἔδει νὰ ὑποτεθῆ ὡς ἔδρα καὶ πηγή τοῦ κακοῦ. Ἀφ' οὗ τῷ
ὄντι τὸ κύριον τοῦ κακοῦ γνῶρισμα εἶνε, ὡς εἶδομεν, ὅτι
τοῦτο ὄντι παρὰ φύσιν καὶ ἔξωθεν κατακωμάζον ἀντίκειται
μὲν εἰς τὸ φυσικὸν τῶν ὄντων τέλος, διαφθείρει δὲ καὶ ἐξαλλοιοῖ
τὴν ἁμωμον τῆς ψυχῆς οὐσίαν, εἶνε πρόδηλον, ὅτι ὁ λόγος τῶν
τε ἀτελειῶν τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀμαρτητικῶν τοῦ ἀνθρώπου
κλίσεων ἀνάγκη νὰ ἀποδοθῆ εἰς τι γνωσιολογικῶς μὲν ἀνεξερευ-
νητον καὶ ἐκτὸς τῆς τελείας τῶν ἰδεῶν σφαίρας κείμενον, ἄλ-
λως ὅμως ἀναγκαῖον καὶ ἀπαραίτητον πρὸς ἐξήγησιν τοῦ αἰ-
μεταβαλλομένου κόσμου, καθ' ὅσον μάλιστα πᾶσα ἐκ τῶν ψυχῶν
καὶ τοῦ τελείου τῶν ἰδεῶν κόσμου παραγωγή τοῦ κακοῦ εἶνέ τι
ἀδύνατον κατὰ τὰς Πλατωνικὰς βάσεις. Ἀλλ' ἂν κατὰ τὸν λό-
γον τοῦτον ἡ ἄλογος ὕλη εἶνε κατ' ἀνάγκην ἡ ἔδρα τοῦ κακοῦ,
διεγείρεται οἰκοθεν ἡ ἐρώτησις, πῶς ποτε αἱ τὸ πρῶτον ἀπαθεῖς
κακῶν ψυχαὶ καὶ ἀσήμεντοι τοῦ δεσμεύοντος ἡμᾶς ὀστρέου
δίκην σώματος, εὐρέθησαν ἐν τῇ κακοποιῷ ταύτῃ ὕλῃ. Τὴν
ἐρώτησιν ταύτην προέβαλε βεβαίως ἑαυτῷ ὁ Πλάτων, ἀλλ' ἡ
λύσις αὐτῆς προσκρούουσα κατ' ἀνυπερβλήτων δυσχερειῶν ἦτο
τὸ ἐξῆς δίλημμα· Ἡ ἀποδογὴ τῆς ἐνσωματώσεως ὡς ἐγχειμένης
ἐν τῷ ἀνερμηνεύτῳ τῆς δημιουργίας σχεδίῳ, ἢ ἀπόπειρα πρὸς
ἐξήγησιν ταύτης ἐξ ὑπαιτίου τῆς ψυχῆς κατὰ τὰς περὶ προϋπάρ-
ξεως καὶ πρώτης τῶν ψυχῶν μακχριότητος Πλατωνικὰς δόξας.
Ἀποδεχόμενος ὁ Πλάτων τὸ πρῶτον θὰ διεκλόνιζε τὰς ἰδεολογι-

1. Τὸ κακὸν παρὰ Πλάτωνι τμήμα Α'. Ἔκδοσις τοῦ κακοῦ ἐν
Ἀθήναις 1896.

κάς αὐτοῦ βάσεις, μάλιστα δὲ πάντων θὰ ἀφήρει πᾶν ἔρεισμα τοῦ ὑπαιτίου τοῦ ἀνθρώπου ἐμπειρικῶς, οὔτινος ἰσχυρῶς, ὡς εἶδομεν¹, ἔχεται, ἀφ' οὗ ὁ τὴν ψυχὴν μετὰ τοῦ κακοποιῦ σωματικοῦ συνδέσας Θεὸς ὑπέχει προδήλως καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ἐπὶ μέρους κακοῖς εὐθύνην. Ἀποφαινόμενος ὁμοῦς, ὅπως καὶ πράγματι ἀποφαίνεται, ὑπὲρ τοῦ δευτέρου, ἥκιστα μὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξηγήσῃται τὸ μυστήριον τῆς πτώσεως τῶν ψυχῶν, ἀλλὰ θὰ ἔσωζε τοῦλάχιστον τὸ κῦρος τῶν ἠθικῶν αὐτοῦ βάσεων. Λέγομεν καὶ πράγματι ἀποφαίνεται, διότι εἰ καὶ ἐνιαχοῦ ἡ Πλατωνική τοῦ κακοῦ μεταφυσικὴ ἀμφιταλαντεύεται ἀπὸ τῆς ὕλης εἰς τὴν ἐλευθέραν προαίρεσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἰδίᾳ δὲ ἐν τῷ Τιμαίῳ συμφώνως πρὸς τὰς φυσιολογικὰς τοῦ ἔργου τούτου τάσεις ὁ φιλόσοφος ἀπετόλμησε τὴν ἐξήγησιν τῆς ἐνσωματώσεως κατὰ τὸν ἕτερον τρόπον², ἐν γένει ὁμοῦς ἔχεται τοῦ ὑπαιτίου τῆς ψυχῆς ἐπὶ τῇ ἐνσωματώσει, ἀνακρουόμενος πάλιν καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Τιμαίῳ³ πρὸς τὰς περὶ προὔπαρξεως καὶ μακχυρίτητος τῶν ψυχῶν δοξασίας, ἧς κατὰ τὸν Φαῖδρον ἐστερήθησαν ἐξ ἰδίας ἀδυναμίας. Προετάξαμεν τὴν κεφαλαιώδη ταύτην περὶ αἰτίας κακοῦ κατὰ Πλάτωνα περίληψιν, ὅπως ὑποδηλώσωμεν πῶς ἡμεῖς ἀντελήφθημεν ταπεινῶς τῆς μεταφυσικῆς ταύτης τοῦ κακοῦ, ἅμα δὲ καὶ ὅπως ὁ ἀναγνώστης προγινώσκων ἤδη τὸν ὅλον σκελετὸν εὐχερέστερον κατανοῆ καὶ κρίνη τὴν λεπτομερῆ τοῦ τμήματος τούτου ἀνάκρισιν, εἰς ἣν καὶ μεταβαίνομεν τέμνοντες αὐτὸ εἰς δύο μέρη εἰς τὸ περὶ ἔδρας κακοῦ καὶ εἰς τὸ περὶ πτώσεως καὶ ἐνσωματώσεως τῆς ψυχῆς, εἰς ἃ καὶ φυσικῶς ἐξ ὅσων εἶπομεν διαίρειται.

1. Πρὸβλ. Α' Τμήμα σ. 36 καὶ ἐξ. 2. Τιμ. 41B. 3. Πρὸβλ. 42 B—D.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ἔδρα τοῦ κακοῦ.

Ὅτι τοῦ κακοῦ ὑποβολεὺς εἶνε ἡ ὕλη, τοῦτο τῷ Πλάτῳ ἂν μία τῶν κυριωτάτων ἀφρητιῶν πρὸς ἀντίθεσιν δύο κόσμων, τοῦ τελείου τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ μεταβαλλομένου τῶν αἰσθήσεων, καὶ πολυειδῶς ἐν τοῖς Πλατωνικοῖς διαλόγοις ὑποδηλούμενον¹, διατυποῦται ρητῶς ἐν τε τῷ Θεαιτήτῳ 176A. «οὐκ ἐν θεοῖς τὰ κακὰ ἰδρῦσθαι (δυνατὸν) τὴν δὲ θνητὴν φύσιν καὶ τότδε τὸν τόπον περιπολεῖ ἐξ ἀνάγκης», καὶ ἐν τῷ Πολιτικῷ 269D «τὸ κατὰ ταῦτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχειν αἰεὶ καὶ ταῦτὸν εἶναι τοῖς πάντων θειοτάτοις προσήκει μόνοις, σώματος δὲ φύσις οὐ ταύτης τῆς τάξεως κ. ἐξ.». Εἶνε δὲ ἡ ὕλη ἔδρα τοῦ κακοῦ φυσικῶς τε καὶ ἠθικῶς· οὐ μόνον δῆλα δὴ εἰς τὸ σωματοειδὲς ὀρεῖλονται πάντα ὅσα ἄδικα καὶ χαλεπὰ ἐν οὐρανῷ γίγνεται, καὶ τοῖς ζῴοις ὁ κόσμος ἐναπεργάζεται², ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα σῆμα καὶ δεσμωτήριον τῆς ψυχῆς ὃν κατὰ τὰς Πυθαγορείους δόξας³ ταράττει μὲν πᾶσαν περὶ τὸ ὄντως ὃν ἤρεμον διατριβὴν⁴, πληροὶ δὲ τὴν ψυχὴν ἐπιθυμιῶν καὶ παθῶν, καὶ τὸ πρῶτον αὐτῆς κάλλος διαστρέφον ἐξομοιοῖ παντάπασιν πρὸς τὸν θαλάσσιον Θεὸν Γλαῦκον⁵. Ὅπως δῆλα δὴ τούτου ἐξηλλοιωθή ἡ ἀρχαία φύσις, λωβηθέντων

1. Ἐν Πολ. 379C ἀπολογούμενος ὁ Πλάτων ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ ὡς μόνον ἀγαθῶν αἰτίου λέγει, ὅτι αὐτῶν κακῶν ἄλλ' ἄττι δεῖ ζητεῖν τὰ αἰτια» ἐννοῶν διὰ τούτων ἐνδεχομένως μὲν τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν, ἀναγκάως δὲ τὴν ὕλην.

2. Πολιτ. 273 B.

3. Κρατ. 400B. Γοργ. 493A.

4. Φαιδ. 65C ἐξ.

5. Πολ. 511—612A.

πάντη ὑπὸ τῶν κυμάτων τῶν τοῦ σώματος αὐτοῦ μερῶν «ὥστε παντὶ μάλλον θηρίῳ εἰκέναι ἢ οἶος ἦν φύσει», οὕτω καὶ ἡ τὸ πρῶτον παναμώμητος ψυχὴ διεστράφη ὑπὸ τῆς τοῦ σώματος κοινωνίας. Ὅθεν καὶ τὴν ἀληθῆ τῆς ψυχῆς φύσιν δύναται τις νὰ ἴδῃ μόνον ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ψυχῆς, ἥτις «ὑπὸ τῆς (πρὸς τὸ ἀθάνατον καὶ θεῖον) ὁρμῆς ἐκκομισθεῖσα ἐκ τοῦ πόντου, ἐν ᾧ νῦν ἐστὶ, καὶ περικρουσθεῖσα πέτρας τε καὶ ὄστρεα, ἃ νῦν αὐτῇ ἅτε γῆν ἐστιωμένη γεηρὰ καὶ πετρώδη πολλά καὶ ἄγρια περιπέφυκε» δείκνυται συγγενῆς οὔσα τῷ ἀεὶ ὄντι καὶ πρὸς αὐτὸ ἀφομοιούμενη. Ὅμοίως δὲ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Εὐδήμος ἀποκαλῶν ὁ μὲν κακοποιὸν τὴν Πλατωνικὴν ὕλην¹ ὁ δὲ μεμφόμενος τὸν Πλάτωνα, ὅτι τὴν ὕλην νῦν μὲν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν τοῦ κακοῦ, νῦν δὲ μητέρα καὶ τιθήνην ποιεῖται², ἀποφαίνονται συνάδοντα πάντη πρὸς τὰς παρατεθείσας ἐκ τοῦ Πλάτωνος μαρτυρίας³.

1. Φυσ. Γ, 9, 192.

2. Πλουτ. περὶ τῆς ἐν Τιμ. ψυχολ. 1075D.

3. Ὁ Richard Heinze ἐν τῷ ἀξιολογώτατῳ αὐτοῦ ἔργῳ «Xenokrates», οὗ ἐλάβομεν γνώσιν ἔχοντες ἤδη συντετελεσμένην τὴν πραγματείαν ταύτην, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἐν ὑποσημειώσεσιν, ἐφ' ὅσον ἐγγωρεῖ, ἐπικρίνομεν ἢ ἀποδεχόμεθα τὰ πορίσματα αὐτῆς περὶ τοῦ Πλατωνικοῦ κακοῦ, παρατηρεῖ περὶ τοῦ Εὐδήμου, ὅτι οὗτος ὀλίγον ἀπιδῶν εἰς τὴν ἰδιάζουσαν φύσιν τοῦ Τιμαίου, ἐν ᾧ ὁ κόσμος θεωρεῖται ἐκ διαφόρων καὶ ἐναλλασσομένων ἐπόψεων, ἀδίκως μέμφεται τὸν Πλάτωνα τὴν μομφὴν ταύτην (Xenokrat. 18. 2). Ἡμεῖς εἰ καὶ ἄλλως ἀποδεχόμεθα τὴν γνώμην τοῦ Heinze ὅτι ἐν Τιμαίῳ ἡ θεωρία τοῦ κόσμου ἐκ φυσικῆς καὶ μηχανικῆς ἐπόψεως ἐναλλάσσεται πρὸς τὴν ἐκ θεολογικῆς καὶ τελολογικῆς, δὲν συνεπινεύομεν ὁμως εἰς τὴν παρατήρησιν ταύτην, διότι ὅπως καὶ ἂν θεωρηθῇ ἡ ὕλη τελεῖ κατὰ τὰς Πλατωνικὰς ἀρχὰς διπλοῦν ἔργον οὔσα ἐνθεν μὲν «δεξαμενὴ καὶ πανδεχὴς εἶδος

Πῶς ὁμως ἡ ὕλη εἶνε ἔδρα τοῦ κακοῦ, καὶ πόθεν τὸ ἐν αὐτῇ κακοποιὸν στοιχεῖον; Τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα προβαλὼν ἑαυτῷ ὁ Πλάτων ἐποίησατο ὑποκείμενον δύο μυθολογικῶν ἐν τε τῷ Τιμαίῳ καὶ τῷ Πολιτικῷ ἀφηγήσεων (ταῦτα λέγοντες οὐδαμῶς ἐννοοῦμεν βεβαίως, ὅτι καὶ ἄλλοι λόγοιδεν ὑπῆρξαν ἢ ἀφετηρία τῶν ἐκθέσεων τούτων), εἰς τούτου δὲ τὴν ἐξήγησιν ἀπεῖδε σπουδαίως καὶ ἐν τῇ ὀψίᾳ ἐπὶ τὸ μαθηματικώτερον διαμορφώσει τοῦ ἰδίου συστήματος. Καίτοι δὲ οὔτε ἐκ τῶν μυθολογιῶν τούτων, οὔτε ἐκ τῆς μαθηματικῆς τῶν Πλατωνικῶν ἀρχῶν ἐκφορᾶς ἀποφερόμεν τι ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο κέρδος, πάντα δὲ τὰ ἐν αὐτοῖς λεγόμενα ἢ ὑποδηλούμενα προὑποτιθέασι μάλλον ἢ ἀποδεικνύουσι τὴν ὕλην ὡς ἀρχὴν τοῦ κακοῦ, περικαλύπτοντα τὴν ἀπορίαν τοῦ φιλοσόφου πρὸς τὴν λύσιν τοῦ καὶ σήμερον ἔτι ἐκ φιλοσοφικῆς ἐπόψεως ἀλύτου τούτου προβλήματος, ἐν τούτοις, ἐπειδὴ εἰς πλείστας εἰκασίας καὶ ἐρμηνείας καὶ πάλαι καὶ νῦν ἔδωκαν ἀφορμὴν ταῦτα, φέρε ἀνακρίνοντες τὸ πρᾶγμα, ἐφ' ὅσον συμβάλλεται πρὸς τὸ προκείμενον, ἴδωμεν τί λέγει ὁ Πλάτων ἐν τοῖς μυθικοῖς τούτοις καὶ μαθηματικοῖς τοῦ κακοῦ αἰτιολογήμασι.

Κέντρον τοῦ ἐν τῷ Πολιτικῷ μύθου εἶνε, ὅτι ἡ ἀληθῆς πολιτικὴ ἐπιστήμη οὔσα παντάπασιν ὁμοία πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κυβέρνησιν τοῦ κόσμου ἀντιτίθεται πρὸς τὴν πρωτόγονον ἐκείνην τοῦ ἀνθρώπου κατάστασιν, καθ' ἣν οὔτε ὁ νοῦς οὔτε ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου ἀνεπτύχθησαν, ὅθεν καὶ ἡ φυσικὴ αὕτη κατάστασις μόνον πρὸς ἀγγελαιοτροφίαν δύναται νὰ παραβληθῇ. Καθ' ὅσον ὁμως ὁ Πλάτων περιέβαλε τὴν κεντρικὴν ταύτην

ἔδραν πηρέχον πᾶσιν ὅσα γέεισιν ἔχει» (Τιμ. 52B), ἐνθεν δὲ ἡ ὑποβάλλουσα ἀνυπέβλητα ἐμπόδια εἰς τὴν τελείαν τῶν ἰδεῶν ἐν τῷ φαινομένῳ κόσμῳ ἀπεικασίαν, ἥτοι μήτηρ καὶ τιθήνη τοῦ ὄντος καὶ αἰτίας τῶν κακῶν ὡς λέγει ὁ Εὐδήμος.

ιδέαν και μυθολογικήν περιβολήν, συνυφαίνων τὰς ἄλλως κοινὰς περὶ χρυσοῦ αἰῶνος τῶν λαῶν δοξασίας, μετέφερε τὴν ἀντίθεσιν ταύτην τῆς φυσικῆς και πολιτικῆς καταστάσεως και ἐπὶ τοῦ παντός, παριστῶν δύο κόσμου περιόδους διαδεχομένης ἀλλήλας, τὴν τοῦ Κρόνου, ἐν ἣ ἄρχουσιν ἀμέσως οἱ θεοί, και οἱ ἄνθρωποι, γηγενεῖς ὄντες και ἀναβιωσκόμενοι και ἁρμονικῶς μετὰ τῆς φύσεως ζῶντες, καρποῦνται ἀπόνως τὰ δῶρα αὐτῆς. ἔστερημένοι και ἄλλως πολιτείας και οἰκογενείας, και τὴν τοῦ Διός, ἐν ἣ, ἀποχωροῦντος πρὸς καιρὸν τοῦ κυβερνήτου τῆς πηδαλιουχίας τοῦ κόσμου, ταρασσεται μὲν οὗτος ὑπὸ «εἰμαρμένης και συμφύτου ἐπιθυμίας», σώζεται δ' ὅμως ἐκ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ ἀπτομένου και πάλιν τῶν οἰάκων, τὸ δὲ ἀνθρώπινον γένος αὐτοκρατὲς ἤδη ὅπως και ὁ ὅλος κόσμος «προστεταγμένον εἶναι», εἴμαρται μετὰ πόνων και ἰδρώτων ὅπως ἀγωνίζηται τὸν τῆς ὑπάρξεως ἀγῶνα χρῆζον ἀπαραιτήτως τῶν πολιτικῶν νόμων. Ὁ μῦθος οὗτος ἔχει πολλὰς τὰς ὁμοιότητας οὐ μόνον πρὸς τὸν ἐν τῷ Πρωταγόρᾳ¹ ἀλλὰ και πρὸς τὸν τοῦ Φαῖδρου² ἀποτελῶν ὅπως παρατηρεῖ ὁ Σουσεμίλος τὴν κοσμολογικήν ὄψιν τῶν ἐν τῷ Φαῖδρῳ μυθολογουμένων. Ὅπως κατὰ τὸν Φαῖδρον αἱ ψυχαὶ ἔχουσι μακάριον ἐν οὐρανῷ παρελθόν, οὕτω και τῆς παρουσίας καταστάσεως τοῦ κόσμου προηγεῖται ἡ μακαρία αὐτοῦ ἐπὶ Κρόνου περίοδος. Πλήν ὅμως τῆς ἐπουσιώδους ταύτης ὁμοιότητος οὐδὲν ἄλλο βλέπομεν ὑποδηλούμενον ἐν τῷ μύθῳ τούτῳ, οὐδ' ἐπιδοκιμάζομεν τὴν ὑπερκριτικήν ἐκείνην, ἣτις ἐμβλέπουσα πάντοτε και νέαν ιδέαν και φιλοσοφικήν σκέψιν και ἐν αὐταῖς ταῖς λεπτομερείαις τῆς μυθικῆς ἐκθέσεως, ἐξαφανίζει διαλύουσα τὸν μῦθον εἰς τὰς γνωστὰς τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφικὰς δόξας, και δὴ και ἐν ταῖς κοσμικαῖς ταύταις τοῦ Πολιτικοῦ περιόδοις οὐδὲν ἄλλο ἐμβλέπουσα ἢ πῶς συνάπτε-

1. 230C ἐξ. 2. 246A ἐξ.

ται ὁ τῶν ιδεῶν μετὰ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου. Τὸ μόνον ἀξιοσημείωτον ἐν τῷ μύθῳ τούτῳ πλήν τῆς εἰμαρμένης και συμφύτου ἐπιθυμίας, περὶ ἧς θὰ εἴπωμεν παρακατιόντες, εἶνε ἡ παρατήρησις, ὅτι πάντα τὰ εἶδη τοῦ φυσικοῦ κακοῦ λαμβάνουσι χώραν ἀποχωροῦντος τῆς κυβερνήσεως τοῦ Θεοῦ και ἀφιεμένου τοῦ κόσμου «δι' ἑαυτοῦ ἰέναι», ὅτε δὴ και τὸ σωματοειδὲς αὐτοῦ ἀναλαμβάνον τὴν πρώτην ἔξιν φέρει αὐτὸν «εἰς Λήθην τῆς τοῦ πατρὸς και δημιουργοῦ διδαχῆς»¹ και ἀπειλεῖ νὰ διαλύσῃ αὐτὸν εἰς τὸν τῆς ἀνομοιότητος ἄπειρον τόπον. Και ἡ μὲν ἐκδοχὴ τῶν κακῶν, ὡς λαμβανόντων χώραν ἀποχωροῦντος τοῦ Δημιουργοῦ, σκοπεῖ προφανῶς, ὅπως ἀπαλλάξῃ τὸν Θεὸν ἀπὸ πάσης ἐπὶ τοῖς κακοῖς εὐθύνης, ἴσως δὲ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον και ἐν τῷ Τιμαίῳ ἡ δημιουργία τοῦ θνητοῦ γένους, ἐξ οὗ ἐπεισρέει τῇ ψυχῇ τὸ κακόν, ἀποδίδεται τοῖς δαίμοσι και οὐχὶ τῷ Δημιουργῷ. Ἡ δὲ παράστασις τῆς ὕλης ὡς ἀνομοιότητος ἀπειρου τόπου δὲν εἶνε Πυθαγορίζουσα δόξα, ὡς ἀβασανίστως ἀποφαίνονται τινες, ἀλλὰ σημαίνεται διὰ ταύτης τὸ ὠγύγιον και πλήρες ἀταξίας χάος τοῦ Τιμαίου, εἰς ὃ εἰς ἑαυτὸν ἀφιέμενος ἐπανέρχεται ὁ κόσμος, γινώσκουσι δὲ και ἄλλως οἱ εἰδήμονες ὅτι αἱ μὲν ἔννοια ὅμοιον και ἀνόμοιον ἀντιτιθέασι τὰς ιδέας και τὸν μεταβαλλόμενον τῶν αἰσθήσεων κόσμον, ὁμοίως δὲ ὅτι κατὰ τὰς Πλατωνικὰς δόξας ἡ μὲν εἰς τὴν ὕλην πρόσκλισις εἶνε ἀποκτήνωσις και θάνατος, ἐξ ἐναντίας δὲ ἡ ὕψωσις πρὸς τὰς ιδέας συνεπάγεται κατ' ἀνάγκη τὴν ἐπικράτειαν τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς ὕλης².

Ἐτι πολυπλοκωτέρα εἶνε ἡ ἔκθεσις τοῦ Τιμαίου. Κατὰ ταύτην τοῦ κόσμου ἀποτελεσθέντος ἐκ δύο παραγόντων τοῦ νοῦ και τῆς ἀνάγκης, ἡ ἀνάγκη μόνη μὲν ἐνεργοῦσα

1. 273B.

2. Deuschle Der Platonische Politicus 26.

ἐδημιούργησε χάος τι πρὸ τοῦ κόσμου πλημμυελῶς καὶ ἀτάκτως κινούμενον¹, ἐν δὲ τῇ δημιουργίᾳ τῆς παρούσης μορφῆς τοῦ κόσμου, ὁ μὲν νοῦς ἐμψυχοῖ αὐτὸν καὶ ἐμφυτεύει νοῦν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ κόσμου, ἡ δὲ ἀνάγκη τὸ τῆς πλανωμένης αἰτίας εἶδος² συντελεῖ μὲν εἰς σύστασιν τῶν ὑλικωτέρων τοῦ κόσμου μερῶν, εἰ καὶ οὐχὶ ἄνευ τῆς τοῦ νοῦ συνεργείας, ἀλλὰ μὴ πειθόμενη τῷ Δημιουργῷ πάντα ἐπὶ τὸ βέλτιστον ἄγειρ εἶνε ἡ δημιουργὸς πάντων τῶν κακῶν τοῦ κόσμου παρεμποδίζουσα τὴν ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ τελείαν πάντη ἀπεργασίαν τοῦ παντός³. Ὅτι πρὸ παντός ἄλλου διεγείρει τὴν προσοχὴν ἐκ τῶν περὶ συστάσεως τοῦ κόσμου ἐνταῦθα λεγομένων εἶνε ἀναντιρρήτως τὸ ζήτημα, τίς εἶνε ἡ ἀνάγκη αὕτη ἡ τελοῦσα τὰ αὐτὰ καὶ ἡ εἰμαρμένη καὶ σύμφυτος ἐπιθυμία τοῦ Πολιτικοῦ. Καὶ τινες μὲν τῶν ἐρμηνευτῶν οὐδὲν ἄλλο διαβλέπουσιν, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐφεξῆς, ἐν αὐτῇ ἢ τὴν κακὴν ψυχὴν τῶν Νόμων, ἐξ ἐναντίας δὲ ἄλλοι ἐχόμενοι τῆς ιδέας ὅτι τὰ ἐν τῷ Τιμαίῳ εἶνε ἐν τοῖς πλείστοις μυθολογικὸν ἔρμα οὐδὲν λέγον ἢ ὑποδηλοῦν, ἐκδέχονται μὲν τὴν λεγομένην δευτερεύουσαν ὕλην τοῦ Τιμαίου ὡς μυθικὴν εἰσθεσιν εἰς τὴν ἀληθῆ τῆς ὕλης παράστασιν, καθ' ἣν αὕτη εἶνε κατ' αὐτοὺς τὸ μὴ ὄν, ἀνάλογα δ' ἀποφαίνονται καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης ταύτης. Ἡ ἀνάγκη δὴλα δὴ αὕτη λέγει ὁ ἐκτενέστατα τὸ πρᾶγμα διαπραγματευθεὶς Βωύμκερος οὕσα προσωποποιήσις τῆς δευτερεύουσας ὕλης δὲν εἶνε αὐτοτελής τις ἀνάγκη, ἀλλὰ τὸ σύνολον τῶν ὑλικῶν στοιχείων, ἅτινα οἴκοθεν φέρει ἢ κατ' ἀνάγκην προϋποτιθεμένη σωματικὴ φύσις, ἢ ἅτινα παράγονται τῇ τοῦ νοῦ ἐπενεργείᾳ⁴. Ἐπειδὴ δὲ ἡ δευτερεύουσα ὕλη εἶνε μυθική, ἄρα κατὰ Βωύμκερον καὶ ἡ ἀνάγκη αὕτη ἢ ταύτην προσωποποιούσα οὐδεμίαν θετικὴν τῆς ὕλης δύναμιν σημαί-

1. 30A. 2. 48A. 3. 69B. 4. Bäumker Das Problem der Materie σελ. 124.

νουςα στερεῖται καὶ πάσης διὰ τὸ Πλατωνικὸν σύστημα σημασίας. Μὴ δυνάμενοι νὰ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερεστέραν ἀνάκρισιν τῶν ἀξιώσεων τούτων, συνεχομένην καὶ ἄλλως πρὸς πολύπλοκα καὶ ἀλλότρια τοῦ προκειμένου ζητήματα, ἀρκούμεθα προϋποτιθέμενοι ὅτι ἂν ἢ ἐν τῷ Τιμαίῳ δημιουργία τοῦ κόσμου εἶνε μυθική, τοῦτο δὲν εἶνε κενόσπουδον τοῦ Πλάτωνος χαριτολόγημα, ἀλλὰ προέρχεται ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς Πλατωνικῆς διαρχίας (Dualismus)· ὁ τῶν ιδεῶν δὴλα δὴ κόσμος, ὦν τέλειος καὶ ἀποτετελεσμένος, μόνον διὰ θαύματος καὶ μύθου δύναται μετὰ τῆς ὑλικῆς ὑποστάσεως νὰ συναφθῇ, αἱ δὲ λέξεις σύγκρασις, μῆξις καὶ αἱ παρόμοιαι εἶνε κατὰ τὸν λόγον τοῦτον αἱ ἀναγκαῖαι καὶ ἀκριβεῖς ἐκφράσεις τοῦ γίγνεσθαι κατὰ Πλάτωνα. Ὁμοίως δὲ ἡ Πλατωνικὴ ὕλη δὲν εἶνε ὁ κενὸς τόπος, ὡς ἀξιοῦσιν οἱ περὶ τὸν Βοίχιον παρεκδεχόμενοι τὰ περὶ χώρας ἐν τῷ Τιμαίῳ λεγόμενα, οὐδ' ἀπλῶς ὁ ἀπομένων μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ειδικῶν γνωρισμάτων ὑλικὸς ὄγκος, ὡς ὀρθῶς μὲν ἐν γένει ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀκριβῶς ὑπέλαβον ἰδίᾳ οἱ ἀρχαῖοι, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνείδεόν τι καὶ ἄλογον¹ γρῆμα περιλαμβάνον καὶ τὸν κενὸν τόπον τοῦ Βοιχίου καὶ τὸ ἄποιον ὑπόλοιπον τῶν ἀρχαίων, ἔνεκα δὲ τῆς τοιαύτης αὐτοῦ ἀριστίας μόνον ἀρνητικῶς δυνάμενον νὰ ὀρισθῇ καὶ δὴ ὡς πᾶν ὅ τι δὲν εἶνε ιδέα. Τοῦτο δ' ἐννοῶν καὶ ὁ Πλάτων καλεῖ τὴν ὕλην *δυσάλωτον*, *μόλις πιστὸν καὶ λογισμῷ τινι νόθῳ ἀπτὸν*², ὅπερ δὲν σημαίνει κατ' ἀναλογίαν συλλογισμόν, ὡς ἐκδέχονται κοινῶς οἱ κριτικοί, ἀλλ' ὅτι ἀδύνατος εἶνε ἡ παράστασις τῆς ἄλλως κατ' ἀνάγκην ὑποτιθεμένης ὕλης ἐν ὀρισμένη μορφῇ καὶ ειδικότητι³,

1. Τοιαῦτά τινα περὶ ὕλης ὡς ἀλόγου κατὰ Πλάτωνα ἀπεφάνετο ἀπὸ τῆς ἑδρας τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν παραδιδούς καὶ ὁ σεβαστὸς ἡμῶν ἐν τῷ ἐν Λειψίχ Πανεπιστημίῳ διδάσκων M. Heinze. 2. Τιμ. 52B. 3. Πρβλ. Bäumker Das Probl. der Mater. 149 ἐξ.

ἐν ᾧ ἡ γνῶσις τῶν ἰδεῶν οὕσα συναγωγή συμπάντων τῶν οἰκείων ἐντὸς μιᾶς ὁμοιότητος, ἄρα καὶ οὐσία γένους τιός¹, εἶνε κατὰ Πλάτωνα ἡ μόνη γνησία τοῦ λογισμοῦ λειτουργία. Ἡ δὲ ἐκδοχὴ τῆς ἀνάγκης ὡς οὐδὲν αὐτοτελές στοιχεῖον ἀνάγκης περιεχούσης, ὡς ἄξιοι ὁ Βωύμκερος, εἶνε πρὸ παντός ἄλλου ἀνάξιον τῆς σπουδῆς, μεθ' ἧς ὁ Πλάτων ἐκτίθησι τὰ κατὰ τὴν ἀνάγκην ταύτην ζητῶν προφανῶς νὰ δικαιολογήσῃ τὸ πολυειδές ἐν τῷ κόσμῳ κακόν, ἀφ' οὗ ὁ Δημιουργὸς πρὸς τὰ κάλλιστα τῶν παραδειγμάτων ἀποβλέπων ἐδημιούργησε τὸ πᾶν². τίς εἶνε ἡ ἀληθὴς φύσις τῆς ἀνάγκης ταύτης καταδεικνύει πρῶτιστα καὶ μάλιστα μία παράθεσις τῶν χωρίων τοῦ Τιμαίου, ἅτινα περὶ αὐτῆς διαλαμβάνουσιν.

Ἐν 68—69 διακρίνει ὁ φιλόσοφος δύο εἴδη αἰτίας, τὸ θεῖον καὶ τὸ ἀναγκαῖον, ἐννοῶν διὰ τοῦ δευτέρου τὰς ὑπηρετούσας αἰτίας, αἷς χρώμενος ὁ Δημιουργὸς τεκταίνεται τὸ εὖ ἐν πᾶσι τοῖς γιγνομένοις³, καὶ αἵτινες εἶνε τοσοῦτω ἀναγκαῖαι, ὅσῳ ἄνευ αὐτῶν ἀδύνατος εἶνε ἡ κατανόησις τῆς λογικῆς τοῦ παντός διατάξεως. Ὅτι δὲ τὸ ἀναγκαῖον τοῦτο εἶνε αὐτὴ ἡ μόλις ὑπέκουσα τῷ νῷ ἀνάγκη τοῦ 48A, τὸ εἶδος τῆς πλατωμένης αἰτίας⁴, μόλις εἶνε ἀνάγκη καὶ νὰ εἴπωμεν. Ὁμοίως δ' ἐν 46C—E E τὰ ἀναγκαῖα ταῦτα συναίτια ὀρίζονται ὡς ἐκ σωματικῆς φύσεως ὄντα, ἄνευ μὲν φρονήσεως τὸ τυχόν ἄτακτον ἐκάστοτε ἐξεργαζόμενα, μετὰ τοῦ δέ, καλῶν καὶ ἀγαθῶν δημιουργὰ ὄντα (ὅπως καὶ ἐν 760, ἐνθα τὰ συναίτια εἶνε προδήλως τὰ μηχανικὰ τὰ ὑπηρετοῦντα τοῖς τελικοῖς αἰτίαις), εἰ καὶ πολλοὶ ἀγνοοῦντες ἐκδέχονται ταῦτα ὡς πραγματικὰ αἰτία. Ἡ τελευταία δ' αὕτη παρατήρησις ὑπομιμνήσκει βεβαίως τὴν πασίγνωστον τοῦ Φαίδωνος περικοπὴν 98C—99D, ἐν ἧ ὁ Σωκράτης μεμφόμενος τοὺς πρότερον φυσιολόγους ὡς μὴ ἐκζητοῦντας νοῦν ἐν τῷ παντί

1. Πολιτ. 585B. 2. Τιμ. 28—29. 3. Τιμ. 68E. 4. 48A.

ἀποφαίνεται περὶ τοῦ Ἀναξαγόρου, ὅτι καλῶς μὲν κατ' ἀρχὴν διέστειλε νοῦν καὶ ὑλικά αἷτια, ἀλλ' ἐν τῇ ἐξηγήσει ἐκάπτων οὐδεμίαν ποιεῖται τοῦ νοῦ χρῆσιν. Σύντομος δὲ κατὰ ταῦτα ἔκφρασις συγκεφαλαιουῖσα τὴν τοῦ Σωκράτους καὶ Πλάτωνος γνώμην περὶ τῆς συμμετοχῆς τῆς ὕλης ἐν τῇ τοῦ παντός οἰκονομίᾳ κείσθω τὸ χωρίον «ἄλλο μὲν τί ἐστι τὸ αἷτιον τῷ ὄντι, ἄλλο δ' ἐκεῖνο ἄνευ οὗ τὸ αἷτιον οὐκ ἂν ποτ' εἴη αἷτιον»¹. Ἐκ τούτων πάντων πρόδηλον, ὅτι ἡ ἀνάγκη αὕτη εἶνε αὐτὴ ἡ ὕλη², ἦτοι, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Τρενδελεμβούργος, ὡς συνεργὸς καὶ συνεπικουροῦσα εἰς τὴν τοῦ παντός οἰκονομίαν, ἄρα καὶ ὡς ἔχουσα ἰδίαν θετικὴν δύναμιν, διότι ὡς εὐφυῶς λέγει ὁ αὐτὸς σοφὸς «μόνον τὸ ἰδίαν δύναμιν ἔχον εἶνε καὶ πρὸς ὑπηρεσίαν χρήσιμον»³. Καὶ τὸ μὲν συναίτιον τῆς ὕλης κηρύττουσι τὰ παρατεθέντα χωρία, ἡ δὲ δύναμις, ὑφ' ἧς ἡ ὕλη οὕσα σταθερόν τι καὶ ἀμετάστατον, ἀνθίσταται εἰς τὴν τελείαν τῶν ἰδεῶν ἀπεικασίαν, εἶνε προφανῶς φόρος, ὃν ὁ Πλάτων ἀποδίδωσι σπουδάζων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν θεογονίαν καὶ μυθολογίαν, εἰς ἣν καὶ ἄλλως ὑπόκεινται ἅπαξ ἅπαντες οἱ πρὸ Ἀριστοτέλους φιλοσοφήσαντες. Ἡ οὐσία δὴ τῆς Ἑλληνικῆς θεογονίας εἶνε ἔνθεν μὲν, ὅτι ὁ κόσμος ἀνεπτύχθη ἐκ ζοφερᾶς καὶ γαυδῶς ἀβύσσου εἰς σύνολον ἁρμονι-

1. Φαιδ. 99B.

2. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ μνημονευθεὶς R. Heinze (Xen. 19 Σημ.) ἀποκρούων τὴν κατὰ Baumker ἐκδοχὴν τῆς ἀνάγκης παραβάλλει καὶ τὸ τοῦ Τιμ. 75A, ἐν ᾧ λέγεται «ἡ ἐξ ἀνάγκης γιγνομένη καὶ συρρομένη (οὕτω γράφει ἀντὶ ξυρρομένη) φύσις οὐδαμῇ προσδέχεται πυκνὸν ὄστον καὶ σάρκα πολλήν, ἅμα τε αὐτοῖς ὀξυήκοον αἰσθησιν», ἀποκρούων δ' ὀρθῶς ὡς οὐχὶ κατὰ πάντα ἀκριβῆ καὶ τὴν τοῦ Zeller ἐκδοχὴν τῆς ἀνάγκης ὡς μηχανικῆς αἰτίας, ὀρίζεται αὐτὸς γαυτὴν ὡς ἐκφράζουσιν τοὺς ἀμετακινήτους τῆς σωματικῆς φύσεως νόμους.

3. Trendelenburg Historische Beiträge II, 128.

κόν, ἔνθεν δὲ ὅτι, εἰ καὶ τοῦ οὕτω μεμρφωμένου κόσμου ἄρχου-
σιν οἱ θεοί, ἐν γένει ὁμῶς παραμένει ἡ ζοφώδης ἐκείνη τοῦ χάους
ἀρχὴ ὡς εἰμαρμένη καὶ ἀνάγκη πρὸς ἣν συγκρούεται ἡ τῶν θεῶν
δύναμις καὶ ὑπεροχὴ. Ὁμοίως δ' ἀνάλογος εἶνε καὶ ἡ σχέσις τοῦ
ἀρχαίου Ἑλληνος πρὸς τὴν φύσιν ὑπολαμβάνοντος ἔνθεν μὲν ἀπα-
ραίτητον στοιχεῖον ἐκπολιτίσεως τὸν κατ' αὐτῆς ἀγῶνα, ἔνθεν δὲ
ἐμβλέποντος ἐν αὐτῇ μυστηριώδη τινὰ καὶ ζοφερὰν δύναμιν, πρὸς
ἣν συγκρούεται πᾶς τις βιαίως ὑπὲρ τὰ τῆς φύσεως ὅρια χωρῶν,
οὐδ' εἶνε ἀνάγκη νὰ μνημονεύσωμεν τοῦ περιωνύμου τῆς Ἀντι-
γόνης χορικοῦ, ἐν ᾧ περιγράφεται ἡ θαυμασία τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ
τῆς φύσεως ἐπικράτεια, ἡ συνεπαγομένη αὐτῷ ποτὲ μὲν κακὸν
ποτὲ δὲ ἐσθλόν¹. Τὴν ἀπὸ τῶν κρατουσῶν δοξῶν τούτων ἐπί-
δρασιν ὑφίστανται μάλιστα πάντων οἱ πρὸ Σωκράτους φιλοσοφή-
σαντες. Οὐ μόνον οἱ Ἴωνες φυσιολόγοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι
ἐνδιδόντες εἰς τὰ περὶ χάους θεωρήματα ἀποφαίνονται ὅτι ὁ κό-
σμος ἐξ ἀτελῶν ἐχώρησεν εἰς τὴν παροῦσαν τελειότητα, ὁμοίως
δὲ καὶ ἡ πρωτόγονος καὶ ἀνεξήγητος κίνησις, ἣν προσνέμουσι τῇ
πρώτῃ ὕλῃ οἱ Ἴωνες φυσιολόγοι, τοῖς ριζώμασιν ὁ Ἐμπεδοκλῆς,
τοῖς ἀριθμοῖς οἱ Πυθαγόρειοι, ταῖς ὁμοιομερείαις ὁ Ἀναξαγόρας,
τοῖς ἀτόμοις ὁ Δημόκριτος, ἀναμιμνήσκουσι προφανῶς τὰ περὶ
εἰμαρμένης καὶ ἀνάγκης μυθολογούμενα, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ
Στεινάρτος². Οὕτω καὶ ὁ Πλάτων ἄλλως τε καὶ διότι οὔτε εἰς
ἐπαρκῆ γνῶσιν τῶν μηχανικῶν ἐν τῇ φύσει αἰτίων ὑψώθη, ἐμ-
βλέπει ἔτι ἐν τῇ ὕλῃ οὐ μόνον τι ἀνεξιχνίαστον ἀλλὰ καὶ σκοτει-
νὸν καὶ φοβερόν, ἐκτιθέμενος δὲ πῶς ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ ἐκδηλοῦ-
ται ἐν τῇ φύσει τίθησιν εἰμαρμένην τινὰ τῆς ὕλης δύναμιν, ἣν
ὁ Δημιουργός, ὅπως οἱ θεοὶ τῆς Μυθολογίας, δὲν δύναται νὰ ὑπο-
τάξῃ τελείως εἰς τὸ ἑαυτοῦ κράτος.

1. Ἀντιγ. 332—75.

2. Steinhart ἐν Plato's Werk. übersetzt von H. Müller VI, 87 ἐξ.

Ἄλλ' ἡ ἐκδοχὴ ὕλης δύναμιν ἐχούσης ἀντιφάσκει πρὸς τὴν
πασίγνωστον τοῦ Πλάτωνος ἀρχήν, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶνε ἡ ἀρχὴ τῆς
κινήσεως¹, ἐνίστανται πολλοί, ἰδίᾳ δ' ὁ Δουσλέος συνεπινεύοντος
καὶ τοῦ Σουσεμίλου ἐξελέγχων τὴν ἐκδοχὴν ταύτην, οὔτε αἱ
ιδέαι, λέγει, ἀπεικαζόμεναι ἐν τοῖς αἰσθητοῖς δέονται τὸ παράπαν
τῆς ὕλης ἀποπληρώσεως τὴν ἀνάγκην ταύτην, οὔτε ἡ ὕλη ἔχει
οἰκοθεν θετικὴν τινὰ δύναμιν, διότι οὔσα τὸ ἀπ' ἀλλήλων (au-
seinander) καὶ ἄρνησις τοῦ ὄντος ἢ ὄρος τοῦ γίνεσθαι κέκτη-
ται μόνον τὴν δύναμιν τῆς διαλύσεως τῆς ἐνότητος τῆς ἰδέας².
Εἰς ταῦτα ἀντιπαρατηροῦμεν ἡμεῖς ἐξῆς, ὅτι καὶ ἂν ἔτι ἀντιφά-
σκη ἡ τοιαύτη ὕλη πρὸς τὰς Πλατωνικὰς ἀρχάς, ἐκ τούτου καὶ
μόνου τοῦ λόγου δὲν ἔπεται, ὅτι καὶ πρέπει νὰ ἐξαλείψωσιν αὐ-
τὴν ἀπὸ τοῦ Πλατωνικοῦ συστήματος. Αἱ ἀντιφάσεις, εἴπομεν καὶ
ἐπαναλαμβάνομεν, ἦσαν καὶ πάλαι καὶ νῦν ὁ πιστὸς σύντροφος
τῆς φιλοσοφίας, ἡ δὲ Πλατωνικὴ φιλοσοφία ἰδίᾳ μεταφυσικὰς καὶ
φυσιολογικὰς, θρησκευτικὰς, ἠθικὰς καὶ πολιτικὰς δόξας ἀδια-
κρίτως συνυφαίνουσα, ἥμισυ ἠδύνατο νὰ διατυπωθῇ εἰς πλήρως
τι ἄνευ ἀντιφάσεων σύνολον. Τὴν ἀντίφασιν δὲ ταύτην ἀνομολο-
γῶν καὶ ὁ Πλάτων συνυπεμφαίνει προδήλως ἐν οἷς ἐν ἀρχῇ τοῦ
Τιμαίου λέγει. Τί ἄλλο τῷ ὄντι ἐμφαίνει ἡ παρατήρησις ὅτι
περὶ μὲν τῶν ἰδεῶν ὡς τινος μονίμου καὶ βεβαίου ὑπάρχουσι
λόγοι ἀμετάπτωτοι, περὶ δὲ τῶν αἰσθητῶν οὐχὶ ὁμολογούμενοι
ἀλλ' εἰκότες λόγοι πίστιν καὶ οὐχὶ ἀλήθειαν παρέχοντες³, ἢ ὅτι ὁ
φιλόσοφος ἀδυνατεῖ νὰ συμβιβάσῃ διαλεκτικὴν καὶ φυσιολογίαν;
Ὅτι δ' ἀφορᾷ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ Δουσλέου, παρατηροῦμεν τὰ
βραχέα ταῦτα. Ὅτι αἱ ἰδέαι καθ' ἑαυτὰς θεωρούμεναι οὐδεμίαν
ἔχουσι τῆς ὕλης χρείαν, τοῦτο εἶνε ἀληθές, εἰ καὶ ἄνευ τινὸς
σημασίας. Ἄλλ' ὁ Πλάτων ἐξηγούμενος τὴν σύστασιν τοῦ αἰσθη-

1. Φαιδρ. 245G ἐξ.

2. Deuschle Der Platonische Politicus 26—8. 3. 29C—D.

τοῦ κόσμου ἀναλύει αὐτὸν εἰς δύο στοιχεῖα, τὴν μορφήν ἣτοι τὸ μένον καὶ οὐδαμῶς ἀλλοιούμενον, καὶ τὸ ἄμορφον ἅμα καὶ παιδεχές, ἐκ τῆς συμμίξεως τῶν ὁποίων καὶ ἀποτελεῖται ὁ γιγνόμενος οὗτος κόσμος. Ὡστε, ἀφ' οὗ ἅπαξ αἱ ιδέαι ἀπεικάζονται εἰ καὶ ἀτελῶς ἐν τοῖς φαινομένοις, ἐπεταὶ ὅτι τελοῦσι τοῦτο, ἀδιάφορον μὲν ἂν δεόμεναι ἢ μὴ τῆς ὕλης αἰκοθεν, πράγματι δὲ ἐξ ἀναγκαίας προϋποθέσεως, ἀφ' οὗ ἅπαξ ὑφίσταται ὁ φαινόμενος οὗτος κόσμος. Ὁ λέγων λοιπὸν ὅτι ἡ ὕλη εἶνέ τι συναίτιον εἰς τὴν σύστασιν τοῦ παντός καὶ δὴ εἰς τὴν ἀπεικασίαν τῶν ιδεῶν, λέγει λογικὰ καὶ σύμφωνα πρὸς τὰς Πλατωνικὰς ἀρχάς. Ὁ δ' ἕτερος δισχυρισμός, ὅτι ἡ ὕλη ἔχει τὴν δύναμιν τῆς διαλύσεως τῆς ἐνότητος, συνέχεται προφανῶς πρὸς τὴν μνημονευθεῖσαν τοῦ Βοικχίου γνώμην, ὅτι τῆς ὕλης οὔσης ἀπλῶς τοῦ Δημοκριτείου κενοῦ αἱ ἀτέλειαι τοῦ κόσμου προέρχονται ἐκ τούτου, ὅτι αἱ ιδέαι κατακερματίζονται ὑποδυόμεναι τὴν τοπικὴν μορφήν. Ἀλλὰ πᾶς τις θὰ ἐρωτήσῃ μεθ' ἡμῶν τίνας εἶδους δύνამεις εἶνε ἢ δύνამεις αὕτη ἢ διαλύουσα τὴν ἐνότητα· ἐὰν διὰ τούτου ὁ σοφὸς κριτικὸς θέλῃ ἀπλῶς νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ ὕλη ὡς ἐκ τῆς τοπικῆς αὐτῆς φύσεως κατατέμνη τὴν ἐνιαίαν ιδέαν εἰς ποικίλας μορφάς, τότε δὲν ἐννοοῦμεν διατί δὲν δύναται τις ἐπ' ἴσης ὀρθῶς καὶ καλῶς νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ ὕλη ὡς ἐκ τοῦ οἰουδήποτε αὐτῆς περιεχομένου ἔχει ἰδίαν δύναμιν, ὑφ' ἧς ἀνθίσταται τῇ πλήρει καὶ τελείᾳ ἀπεικασίᾳ τοῦ περιεχομένου τῆς ιδέας. Ὅπως διὰ τοῦ πρώτου χαρακτηρίζεται ἀπλῶς ἡ φύσις τῆς ὕλης οὕτω καὶ διὰ τῆς ἐτέρας ἐκφράσεως. Αἱ ἐνστάσεις ἄρα τοῦ Δουτλέου ἤκιστα εἶνε καὶ ἀποχρῶντες κατὰ τῆς ἡμετέρας ἐκδοχῆς λόγοι, ὅθεν καὶ κρίνοντες περιττὸν νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὴν περαιτέρω αὐτῶν ἀναίρεσιν, ἄλλως τε καὶ συνεχομένων μετ' ἀλλοτριωτέρων τοῦ πρόκειμένου ζητημάτων, παρατηροῦμέν τινα καὶ περὶ τῆς μορφῆς, ἣν λαμβάνει ἡ ὕλη ὡς ἕδρα τοῦ κακοῦ ἐν τῇ μαθηματικῇ τοῦ Πλατωνικοῦ συστήματος διαμορφώσει.

Κατὰ τὴν κοινὴν καὶ ὁμόφωνον μαρτυρίαν τῆς ἀρχαίας παραδόσεως ὁ Πλάτων ἀπιδὼν εἰς τὸ γάσμα τὸ διαχωρίζον τὰς ιδέας ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπὸ τῶν φαινομένων ἀνέλαβε πρεσβύτης νὰ πληρώσῃ τοῦτο διαμορφῶν συστηματικώτερον τὸ φιλοσοφικὸν αὐτοῦ σύστημα. Μία τοιαύτη διαμόρφωσις οὐδὲν ἦτο καὶ ὤφειλε νὰ εἶνε προδήλως ἢ ἐξήγησις τοῦ εἶναι καὶ γίγνεσθαι, ἣτοι τοῦ καθολικοῦ προβλήματος, ὃ ἀπησχόλησε καὶ πάντας τοὺς τέως φιλοσοφῆσαντας μεταποιηθὲν ἐν τῷ Πλατωνικῷ συστήματι εἰς πρόβλημα ἐνότητος καὶ ποικιλίας κατὰ τὴν ἰδιάζουσαν αὐτοῦ φύσιν, καθ' ἣν ἢ μὲν ιδέα εἶνέ τι ἐνιαῖον, ἐξ ἐναντίας δὲ ἢ πολλότης ἀνήκει τοῖς αἰσθητοῖς. Οὕτω δὲ διὰ τῆς Πυθαγοριζούσης ταύτης ἀναχρώσεως ἡ Πλατωνικὴ φιλοσοφία διετυπώθη εἰς ὄλον τι ἀρμονικόν, οὗτινος καθολικαὶ ἀρχαὶ εἶνε τὸ ἐν καὶ τὸ ἄπειρον, ὅπερ αὐτὸς μὲν ὁ Πλάτων ἐκάλεσε ἐνδεχομένως μὲν ἄρισον, πράγματι δὲ μέγα καὶ μικρὸν κατ' Ἀριστοτέλη¹, ἐμφαίνων τὰς πολυειδεῖς καὶ ἐπ' ἄπειρον ἰούσας μορφὰς παντός ὄντος ἐπὶ τε τὴν αὐξήν καὶ τὴν καθάρσει², οἱ δὲ Ἀκαδημαῖκοι ἀόριστον δυάδα. Καὶ ἄδηλον μὲν κατὰ πόσον ὁ Πλάτων αὐτὸς ταυτίζων τὰς ιδέας μετ' εἰδητικῶν ἀριθμῶν ἐχώρησεν εἰς τὴν μαθηματικὴν ταύτην τοῦ ἰδίου συστήματος διατύπωσιν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς κατέβαλε τὰς βάσεις τούτου, πλὴν τῆς ἀρχαίας παραδόσεως μαρτυρούσης, ὅτι διέτριβε ἐν τῇ προφορικῇ διδασκαλίᾳ εἰς μαθηματικὰς ἀφαιρέσεις, φέρονται προδρομικὰ σημεῖα ἤδη ἐν τοῖς πρεσβυτικοῖς αὐτοῦ ἔργοις. Τῷ ὄντι οὐ μόνον διὰ τῶν περὶ ὁμοίου καὶ ἀνομοίου³, ἐνὸς καὶ ἐτέρου⁴ συζητήσεων προμηνύεται ἡ ἐναρξίς τῆς μαθηματικῆς ταύτης ἐκφορᾶς, ἀλλ' ἐν Φιλήβῳ καὶ ρητῶς λέγεται ὅτι πάντα τὰ ὄντα ἔχουσι σύμφυτον τὸ πέρασ καὶ τὸ

1. Μεταφυσ. III, 3, 998B, 10. Φυσικ. 1, 4, 187ο 17.

2. Φυσ. III, 3, 206. 6, 27.

3. Τιμ. 27Δ. Παρμεν. 161C.—4. Τιμ. 35A Σοφ. 254E.

ἄπειρον, ὧν τὸ δεύτερον ἀτελές ὄν¹, ἐξαλλάσσον δὲ εἰς ποικίλα εἶδη τοῦ μᾶλλον καὶ ἥττον, ἐντάσεως καὶ ἐκτάσεως², εἶνε κατὰ τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ Βωύμκερου ἢ ἀόριστος τῶν ἀτόμων πολλότης, ἀντιτιθεμένη τῷ ὠρισμένῳ ἀριθμῷ τῶν εἰδῶν³. Κρίνοντας τὰ ὀλίγα ταῦτα ἀρκοῦσαν εἴσθεσιν εἰς κατανόησιν τῆς φύσεως τοῦ Πλατωνικοῦ ἀπέριου, προστίθεμεν ὁμοίως ἔτι, ὅτι τὴν ἀφετηρίαν εἰς καθορισμὸν τῶν ἀρχῶν τούτων παρέσχε τῷ Πλάτωνι αὐτὴ ἢ ἐμπειρικὴ τῶν ὄντων ἀντίληψις. Πᾶν δηλαδὴ ὄν παρίσταται ἡμῖν ἔνθεν μὲν ὡς ἄτομον ἦτοι κατέχον ὠρισμένην χώραν ἐν τῇ τῶν ὄντων κλίμακι, ἔνθεν δέ, εὐθύς ὡς θελήσωμεν νὰ προσδιορίσωμεν αὐτὸ καὶ **λογικῶς** τοτὲ μὲν κυκλοῦντες καὶ συμφύροντες εἰς ἓν, τοτὲ δὲ ἀνειλιττοντες καὶ διαμερίζοντες⁴, ὡς τι δυνάμενον νὰ ἐξαλλάσῃ πολυειδῶς ὡς ἐκ τῶν πολυειδῶν μορφῶν ἐν οἷς ἐκδηλοῦται ἡ οὐσία τοῦ γένους, εἰς ὃ τὸ ἄτομον ἀνήκει. Ἀλλὰ μὴν τὸ ὑψιστον ἐν τῇ Πλατωνικῇ φιλοσοφίᾳ εἶνε ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ, τὰ δὲ εἶδη ἐνάδες οὐσαι διασπῶνται καὶ πολλὰ γίνονται ἐν τοῖς γιγνομένοις καὶ ἀπειροῖς⁵. Εἶνε πρόδηλον, ὅτι τὸ ἐν καὶ τὸ ἄπειρον ἔδει νὰ ἀναχρωσθῶσι καὶ **ἠθικῶς** καὶ τὸ μὲν ἐν νὰ ταύτισθῇ μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ, ἐξ ἐναντίας δὲ τὸ ἄπειρον, εἰς ὃ ἐξητμίσθη ἢ ὕλη τοῦ Τιμαίου νὰ ὑποληφθῇ πηγὴ τοῦ κακοῦ.

Καὶ ρητὴν μὲν καὶ ἀναντίρρητον ἐκ τοῦ Πλάτωνος αὐτοῦ μαρτυρίαν περὶ τούτου ἡμεῖς τοῦλάχιστον ἐν τοῖς Πλατωνικοῖς διαλόγοις δὲν ἐμβλέπομεν, ἐὰν δὲ πολλοὶ τῶν νεωτέρων ταῦτον δεξαμενὴν τοῦ Τιμαίου καὶ ἄπειρον ὑπολαμβάνοντες ἢ ἐκδεχόμενοι τοῦτο ὡς γενικώτερον ἐκείνης ἠξίωσαν προφανῶς, ὅτι τὸ ἄπειρον τοῦτο τελεῖ ἐν πᾶσι τὰ τῆς πλήρους ἀταξίας ὕλης τοῦ Τιμαίου, καθ' ἡμᾶς οὔτε πιθανὰ οὔτε ἀποδεκτὰ εἶπον ὡς ἐκ τοῦ

1. 24B. 2. 24A. C. E. 25C. 27E. 3. Das Probl. der Materie σελ. 195. 4. Φιλ. 15E. 5. Φιλ. 15.AB.

διαφόρου πνεύματος Φιλήβου καὶ Τιμαίου. Ἐν μὲν τῷ Τιμαίῳ ὁ Πλάτων ἀφηγούμενος εικότας λόγους ἀπὸ φυσιολογικῆς ἐπόψεως ἐκτίθησι πῶς τὸ ἀγαθὸν διήκει ἐν τῇ φύσει, ἐξ ἐναντίας δ' ἐν Φιλήβῳ ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς αὐτοῦ φιλοσοφικῆς ἐπόψεως διατρίβει περὶ τὴν ἐσωτερικὴν παντὸς ὄντος σύστασιν. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι τὸ ἄπειρον ὡς περιγράφεται ἐν Φιληβ. 24A προσήκει προφανῶς μόνῳ τῷ γιγνομένῳ κόσμῳ, οὐχὶ δὲ καὶ ταῖς ἰδέαις, ἄρα τελεῖ τὰ τῆς δεξαμενῆς τοῦ Τιμαίου, ἀλλὰ τὸ ἐν 16C τοῦ αὐτοῦ διαλόγου περὶ ἰδεῶν λεγόμενον, ὅτι καὶ αὗται ἔχουσι τὸ ἄπειρον¹, δεικνύει ὅτι πᾶσα σχέσις ἀπέριου Φιλήβου καὶ δεξαμενῆς Τιμαίου, ἀνομοίων καὶ ἐκ διαφόρου ἐπόψεως στοιχείων, δὲν εἶνε πάντῃ ὀρθή. Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου ἤκιστα δυνάμεθα νὰ συναποδεχθῶμεν κατὰ πάντα ὅτι καὶ τὸ ἄπειρον εἶνε ἐν τῷ Φιλήβῳ πηγὴ τοῦ κακοῦ. Εἰ καὶ ὁμολογοῦμεν δῆλα δὴ ὅτι ὁ Πλάτων φιλοσοφῶν περὶ πηγῆς τοῦ κακοῦ ἐν τῇ τοιαύτῃ περιόδῳ τῆς μαθηματικῆς τῶν ἰδίων ἀρχῶν διαρρυθμίσεως, θὰ ἐτίθετο ταύτην τὸ ἄπειρον, εἰ καὶ ὁμοίως δὲ συναποδεχόμεθα ὅτι σημεῖά τινα, ὅτι τὸ ἄπειρον εἶνε ἡ ἔδρα τοῦ κακοῦ, δὲν ἐλλείπουσιν ἐν τῷ Φιλήβῳ καὶ δὴ ἐν 25E ἔνθα περὶ τοῦ πέρατος λέγεται ὅτι παύει πρὸς ἀλληλα τὰναντία διαφόρως ἔχοντα², ἐν τούτοις ρητῶς δὲν λέγεται τι τοιοῦτον περὶ τοῦ ἀπέριου ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ.

Ἐξ ἐναντίας ἐρωτῶντος τοῦ Σωκράτους εἰ ἢ «ἡδονὴ καὶ λύπη πέρας ἔχετον ἢ τῶν τὸ μᾶλλον τε καὶ ἥττον δεχομένων ἐστὸν» ὁ Φιλήβος ἀποκρίνεται «τῶν τὸ μᾶλλον οὐ γὰρ ἡδονὴ πᾶν ἀγαθὸν ἦν, εἰ μὴ ἄπειρον ἐτύγγανε πεφυκὸς καὶ πλήθει καὶ τῷ μᾶλλον»³. Ὁ δὲ Σωκράτης ἀντιπαρατηρῶν ὅτι οὕτω «οὐδ' ἂν λύπη πᾶν κακόν», ἀποφαίνεται μὲν ὅτι ἢ τοῦ ἀπέριου φύσις ἤκιστα παρέχει τι ἀγαθὸν ταῖς ἡδο-

1. Πρβλ. καὶ Zeller II³, 632, 3.

2. Πρβλ. καὶ 26B.

3. 27E.

ναῖς, προστίθησι δ' ὁμοῦς ὅτι «ἡδονῆ καὶ λύπη καθάπερ φύχει καὶ θάλλει καὶ πᾶσι τοῖς τοιούτοις τοτὲ μὲν ἀσπαστέον αὐτά, τοτὲ δὲ οὐκ ἀσπαστέον, ὡς ἀγαθὰ μὲν οὐκ ὄντα, ἐνλοτε δὲ καὶ ἔνια δεχόμενα τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔστιν ὅτε οὐσίαν»¹. Ὁμοίως δὲ προκειμένου περὶ φύσεως τοῦ φυσικοῦ κακοῦ ἀρκεῖται λέγων «λυομένης ἀρμονίας (πέρατος καὶ ἀπείρου) . . . λύσιν τῆς φύσεως καὶ γένεσιν ἀλγηδόνων πάλιν δ' ἀρμολογούμενης ἡδονὴν γίγνεσθαι»², ἥτοι προϋποτίθησιν ἀπλῶς τὴν ὑπαρξίν τοῦ κακοῦ οὐδὲν λέγων ρητῶς ἂν ἐκ τοῦ ἀπείρου μόνου ἢ ἐκ τῆς συμμίξεως αὐτοῦ μετὰ τοῦ πέρατος ἀπορρέωσι τὰ κακά. Ἄλλ' ἂν κατὰ ταῦτα μετὰ θετικότητος δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ Πλάτων αὐτὸς ἀπεφῆνατο τὸ ἀπείρον πηγὴν τοῦ κακοῦ, ἥκιστα ὁμοῦς τιθέμενοι τοῦτο ὡς ἀναγκαῖον πόρισμα παρεισάγομέν τι ἀσυμβίβαστον εἰς τὴν Πλατωνικὴν φιλοσοφίαν· εἰς τὴν ἠθικὴν τοῦ ἀπείρου ἀνάγκωσιν ὑπελείπετο ἔν καὶ μόνον βῆμα, ἀφ' οὗ δὲ κατ' Ἀριστοτέλη θέμα τῆς προφορικῆς τοῦ Πλάτωνος διδασκαλίας ὑπῆρξεν ἡ ταυτότης τοῦ ἐνὸς μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ³, οὐδαμῶς ἀδικοῦμεν τὸν φιλόσοφον ἐξάγοντες τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν καὶ λέγοντες μετὰ τοῦ Ἀριστοτέλους⁴ «τὴν τοῦ εὖ καὶ τοῦ κακῶς αἰτίαν τοῖς στοιχείοις ἀπέδωκεν (ὁ Πλάτων) ἑκατέροις ἑκατέραν». Εἰς δὲ τὴν τοιαύτην τῶν ἀρχῶν ἠθικὴν ἐκφορὰν ἐχώρησε μᾶλλον καὶ ἡ Ἀκαδημία ἐν μέρει, ἰδίᾳ δὲ ὁ Ξενοκράτης ὁ δύο στοιχεῖα τὸ ἐν καὶ τὴν ἀέναον ὕλην ὑποθέμενος εἶνε πιθανῶς ὁ πρῶτος ὁ ταυτίσας τὸ κακὸν μετὰ τῆς ὕλης⁵. Λέγομεν ἐν μέρει διότι ὁ Σπεύσιππος, ἔνθεν μὲν ἀπιδῶν εἰς τὴν σταθερὰν πρόοδον τῆς φύσεως, χωρούσης ἐκ τῶν ἀτελεστέρων εἰς τὰ τελειότερα, ἔνθεν δὲ ἐκδε-

1. 32D. 2. Φιλ. 31D. 3. Περ' Ἀριστοξένω Ἀρμ. II, 30.
4. Μετφ. T, 6, 988x 14.
5. Baumker D. Probl. der Materie 205.

γόμενος τὸ ἐν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Συριανοῦ¹ ὡς πέρατος καὶ ἀπείρου δημιουργόν, ἐδογματίσει ὅτι ἀγαθὸν καὶ κακὸν εἶνε οὐχὶ ἀρχαὶ ἀλλ' ὑστερογενῆ, διότι ἡ ταυτότης τοῦ ἐνὸς μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ θὰ συνεπῆγε βεβαίως τὴν ἐκδοχὴν τοῦ ἀγαθοῦ ὡς ἐμμέσου πηγῆς τοῦ κακοῦ, ἀφ' οὗ ἢ ἡ πληθὺς, ἢ μήτρα τοῦ κακοῦ, παράγεται ἐκ τοῦ ἐνὸς ἀγαθοῦ².

Ἄλλ' ἐκ τῆς ἀποδείξεως ταύτης τοῦ ἀπείρου ὡς μήτρας τοῦ κακοῦ, λέγομεν συγκεφαλαιοῦντες τὴν ὄλην ἡμῶν περὶ τῆς ἔδρας τοῦ κακοῦ ἔκθεσιν, ὅπως καὶ ἐκ τῆς ἐκδοχῆς ἀνάγκης καὶ εἰμαρμένης ἐνοικούσης ἐν τῇ ὕλῃ, ἥκιστα βεβαίως αἰτιολογεῖται ἡ σύστασις τοῦ κακοῦ, πράγματι δὲ μένει ἄνευ ἀπαντήσεως ἡ προτεθεῖσα ἐρώτησις, πῶθεν τὸ ἐν τῇ ὕλῃ κακοποιὸν στοιχεῖον. Τόσον δὲ μόνον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Πλάτων ἀπορῶν, ὅπως παραμυθήσεται ἄλλως τὸ ἐν τῷ κόσμῳ κακόν, ἐξεῦρε πρόχειρον καταφύγιον τὴν Διαρχίαν ὀπισθεν τῆς ὁποίας κατοχυρούμενος προέβαλε τὴν ἀντίθεσιν ἰδεώδους κόσμου καὶ ἀλόγου ὕλης, πέρατος καὶ ἀπείρου, ἐνὸς καὶ πολλῶν, ὡς τὸν ἐκ μηχανῆς Θεὸν ὁ Εὐριπίδης, πρὸς δικαιολογίαν τοῦ κακοῦ, διὰ δὲ τῆς μηχανῆς ταύτης ἂν δὲν λύη, κόπτει τοῦλάχιστον τὸν Γόρδιον τοῦτον δεσμόν. Ἐν τούτοις πολλοὶ τῶν κριτικῶν, ὡς εἶπομεν, εὐρίσκοντες ἀφόρητον τὴν ἀποδοχὴν παρὰ Πλάτωνι ὕλης κακοποιοῦ, ἐνεῖδον ἐν τῇ εἰμαρμένῃ τοῦ Πολιτικοῦ καὶ τῇ ἀνάγκῃ τοῦ Τιμαίου τὴν ἐν Νόμοις κακὴν ψυχὴν, ὑπέλαβον δὲ ταύτην ὡς τὴν πραγματικὴν ἀπόπειραν³ τοῦ Πλάτωνος ὅπως ἐξηγήσεται πῶς ποτε ἡ ὕλη εἶνε τοῦ κακοῦ ὑποβολεῦς. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἄλλως ἢ περὶ κακῆς ψυχῆς

1. Hermann, Geschichte der Platon.Philos. 690 Anmerk. 644.
2. Ἀριστ. Μετφ. XIV, 4, 1091b, 30. XV, 5 ἐν ἀρχῇ.
3. Οὕτω καὶ ὁ Heinze Xenokr. 25 ἐξ.

περικοπή αὐτῆ ἀπέβη σημεῖον ἀντιλεγόμενον πολυειδῶς καὶ πάλαι καὶ νῦν κριθεῖσα, φέρε ἴδωμεν λεπτομερῶς τί διδάσκει ἐν αὐτῇ ὁ Πλάτων¹.

Ἐν τῷ δεκάτῳ βιβλίῳ τῶν Νόμων ὁ Πλάτων, εἰς ἀπόδειξιν ὅτι ὑπάρχουσι θεοί, παρεκβαίνει εἰς μακρὰν περὶ ψυχῆς θεωρίαν, καθ' ὅσον μάλιστα, ὡς λέγει, ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἀθείας συνέχεται προφανῶς μετὰ τῶν συνεχῶν δοξῶν ὅτι οὐδεμία μὲν ἄλλη ἢ μηχανικὴ κίνησις κρτεῖ ἐν τῇ φύσει, τὰ δὲ οὐράνια σώματα εἶνε ἀψυχοὶ ὄγκοι φύσει καὶ οὐ τέχνη κινούμενοι. Οὕτω δὲ διελὼν τὰς ἐν τῇ φύσει κινήσεις ἐκ διαφορῶν ἐπόψεων εἰς δέκα συμφώνως πρὸς τὴν Πυθαγόρειαν ἱερότητα τοῦ ἀριθμοῦ τούτου, κατὰ λόγον τῆς ἀρχῆς τῆς κινήσεως κατατέμνει πάσας ταύτας εἰς δύο, τὴν δεκάτην καὶ ἐνάτην, εἰς κινήσεις δῆλα δὴ φερούσας ἐν ἑαυταῖς τὴν αἰτίαν τῆς κινήσεως καὶ εἰς κινήσεις ἑτεραρχικάς, αἰτινες προκαλοῦνται ὑπὸ τῶν αὐταρχικῶν κινήσεων, ἡ δὲ τοιαύτη αὐτῶν κίνησις διαδίδεται μηχανικῶς καὶ εἰς ἄλλα σώματα. Ὅτι ἐν τῷ παντὶ ὑπάρχει αὐταρχικὴ κίνησις εἶνε καὶ οἴκοθεν, λέγει, φανερόν, διότι οὐ μόνον ἂν τὸ πᾶν κινῆται ἀδιαλείπτως, ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῆ πρώτη τις κίνησις, καὶ τοιαύτη εἶνε ἡ «μεταβολὴ τῆς αὐτῆς αὐτὴν κινήσεως»², ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῆ, ὅτι τὰ πάντα ἴστανται, ἡ κινήσεις, ἥτις δύναται νὰ κινήσῃ ταῦτα, εἶνε φυσικῶς ἢ ἰκανὴ αὐτὴν δῆπου κινήσαι. Ἀλλὰ μὴν πᾶσα μὲν κίνησις

1. Λέγομεν τί διδάσκει ὁ Πλάτων διότι εἰ καὶ πολλαχόθεν διηγήθησαν ἀμφιβολίαι κατὰ τῆς γνησιότητος τῶν Νόμων, ἐν τούτοις πάντες τῶν κριτικῶν οἱ λόγοι ἀναφερόμενοι περὶ πράγματα ἀβέβαια καὶ ἀστάθμητα, τὴν ἔλλειψιν δῆλα δὴ ἐν τούτοις τῆς περὶ ἰδεῶν διδασκαλίας, τὴν διαφορὰν τῆς γλώσσης καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐδαμῶς πείθουσιν ἡμᾶς, ὅτι ἐσφαλμένως ἢ ἀρχαία παράδοσις ἀπέδωκε τὸ ἔργον τῷ Πλάτῳ.

2. 895A.

εἶνε ζωή, ὅπου δὲ ζωή, ἐκεῖ καὶ ψυχὴ κατὰ τὸν θεμελιώδη ὀρισμόν, καθ' ὃν ψυχὴ καλεῖται «ἡ δυναμένη αὐτὴ αὐτὴν κινεῖν κινήσεις»¹. Ἄρα ψυχὴ εἶνε «ἡ πρώτη κίνησις τῶν ὄντων καὶ γεγονότων καὶ ἐσομένων καὶ πάντων αὐτῶν ἐναντίων τούτοις, ἐπειδὴ ἀνεφάνη μεταβολῆς τε καὶ κινήσεως ἀπάσης αἰτία ἄπασιν»², ἐξ ἐναντίας δὲ ἡ ἑτεραρχικὴ κίνησις «ἡ δι' ἕτερον ἐν ἄλλῳ γιγνομένη» εἶνε ἡ κίνησις τῶν φύσει ἀψύχων σωμάτων. Ἐκ τούτου δ' ἔπεται φυσικῶς, ὅτι ἡ μὲν ψυχὴ εἶνε πρότερα καὶ πρεσβυτέρα τοῦ σώματος, τὸ δὲ σῶμα «δεύτερον καὶ ὕστερον» καὶ ὑπὸ τῆς ψυχῆς ἀρχόμενον, πάντα δὲ τὰ ψυχικὰ φαινόμενα αἴ τε δόξαι καὶ οἱ λογισμοί, οἱ τρόποι, τὰ ἤθη καὶ αἱ βουλήσεις³ εἶνε πρότερα τοῦ μήκους καὶ πλάτους καὶ βάρους τῶν σωμάτων, ἐνὶ λόγῳ ὅτι ἡ ψυχὴ ὡς τῶν πάντων αἰτία εἶνε ἡ «αἰτία τῶν τε ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν καὶ καλῶν καὶ αἰσχυρῶν, δικαίων τε καὶ ἀδίκων καὶ πάντων τῶν ἐναντίων»⁴. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ψυχὴ κατὰ τὸν λόγον τούτον εἶνε ἡ τὸν ὅλον οὐρανὸν διοικοῦσα, ψυχαὶ δὲ ὑπάρχουσιν ἐνδεχομένως μὲν πολλαί, πάντως ὁμοῦς δύο, ἡ εὐεργέτις τὰ καλὰ δημιουργοῦσα, καὶ ἡ κακὴ τῶν ἐναντίων ὑποβολεύς⁵, ἐρωτᾶται ἤδη ἂν ἢ τὸ πᾶν διοικοῦσα ψυχὴ εἶνε τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τοῦ πονηροῦ κόμματος. Ἐπειδὴ δὲ τῆς μὲν ἀγαθῆς ψυχῆς ἀπραγνώριστον τεκμήριον εἶνε ὁ νοῦς ἤτοι ἡ στερεὰ καὶ κανονικὴ κίνησις κατὰ ταῦτα περὶ τὰ αὐτὰ καὶ πρὸς τὰ αὐτὰ, τῆς δὲ κακῆς ἡ ἄνοια, ἤτοι

3. 896A.

4. 896AB.

5. 896C.

2. 896C.

3. Τὸ ἐν Ἐπινομ. 988D «διὸ καὶ νῦν ἡμῶν ἀξιούντων ψυχῆς οὐσης αἰτίας τοῦ ὄλου καὶ πάντων μὲν τῶν ἀγαθῶν ὄντων τοιοῦτων τῶν δ' αὐτῶν φιλύρων τοιοῦτων ἄλλων, τῆς μὲν φορᾶς πάσης καὶ κινήσεως ψυχῆν αἰτίαν εἶναι, τὴν δ' ἐπὶ τὰγαθὸν φορὰν καὶ κίνησιν τῆς ἀρίστης ψυχῆς εἶναι τὴν δ' ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις ἐναντίαν, γενικηκῆναι δεῖ καὶ νικᾶν τὰ ἀγαθὰ τὰ μὴ τοιαῦτα» προϋποτίθησι προδήλως τὸ χωρίον τῶν Νόμων.

ἢ ἄτακτος καὶ ἄσκοπος κίνησις, τὸ ζήτημα μεταπίπτει φυσικῶς εἰς τὸδε, ποῖα κίνησις κρατεῖ ἐν τῷ παντί. Ἄλλὰ μὴν ἢ μὲν περιφορὰ τοῦ οὐρανοῦ εἶνέ τι κατὰ κόσμον καὶ ἀπαρεγκλίτως χωροῦν, ὡς πᾶς τις καὶ βλέπει καὶ ὁμολογεῖ· ἄρα καὶ ἢ τὰ πάντα κοσμοῦσα καὶ ἐπιμελουμένη ψυχὴ εἶνε ἢ ἀρίστη ψυχὴ, εἴτε μία εἴτε πλείους ὑπάρχουσι τοιαῦται¹. Οὕτως ἐν ὀλίγοις ἔχει ἢ περὶ κακῆς ψυχῆς περικοπή· ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ἢ πέτρα τοῦ σκανδάλου εἶνε ὄχι τόσον ἢ ἀξίωσις, ὅτι καὶ τῶν κακῶν αἰτίαι εἶνε ἢ ψυχὴ, ἢν δυσχερῶς μὲν, ἀλλ' ὅπως δῆποτε δύναται τις νὰ συμβιάσῃ πρὸς τὰς ἄλλας τοῦ Πλάτωνος δόξας, ὅσον ἢ διάκρισις κακῆς καὶ ἀγαθῆς ψυχῆς. Ἐφάνη δὲ ἢ διάκρισις αὕτη πᾶσι τοῖς κριτικοῖς τοσούτῳ μᾶλλον παράδοξος καὶ ἀπροσδόκητος, ὅτῳ ἔνθεν μὲν ἀντίκειται ἄρδην πρὸς τὴν φύσιν τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας ἀντεχομένης τῆς ιδέας, ὅτι ἢ ψυχὴ μόνον τάξιν καὶ κόσμον δημιουργεῖ, ἔνθεν δὲ φαίνεται ἀπάδουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ ὄζουσα τῶν ἀντιθέσεων τῶν βασιλείων τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκότους τῆς Ἀνατολῆς. Πρόδηλος λοιπὸν ὡς ἐκ τούτου ὁ ἀγὼν τῶν κριτικῶν, ὧν οἱ μὲν ζητοῦσι νὰ ἀπομυκρύνωσιν ὅλως τὸ κακόζηλον τοῦτο δόγμα ἀπὸ τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας, καὶ τοιοῦτοι εἶνε οἱ περὶ τὸν Διλτέυον καὶ τὸν Βοίχιον, ἐξ ἐναντίας δὲ οἱ περὶ τὸν Πλούταρχον καὶ τὸν Τσέλλερν ἀποδεχόμενοι τὴν κακὴν ψυχὴν ὡς πραγματικὸν διδάγμα τοῦ Πλάτωνος παραμυθοῦνται ταύτην πολυειδῶς καὶ κατὰ διάφορον ἑκάτεροι τρόπον. Ἀμφοτέρως ταύτας τὰς γνώμας ἀνακρίνομεν συντόμως ἐν τοῖς ἐξῆς.

Ἐκ τῶν πρώτων οἱ περὶ τὸν Διλτέυον² οὔτε ἀναμφισβήτητα καὶ ἀποδεκτὰ ἀποφαίνονται, ἢ δὲ κατ' αὐτοὺς ἐρμηνεία τῆς περικοπῆς εἶνε ὅλως ἐξεζητημένον καὶ ἀσύστατον. Κατ' αὐτοὺς δὲ ἄλλα δὴ ἐνταῦθα πρόκειται μόνον περὶ ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ ἀνθρωπί-

1. 897C—8C.

2. Zell. II³, 829, 1.

νου κακοῦ. Ἐπειδὴ δὲ, λέγουσιν, ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχη δύο ψυχάς, κακὴν καὶ ἀγαθὴν, ἀνάγκη νὰ προσωποποιῆται ἐνταῦθα ἢ τοῦ αἰσθητικοῦ τῆς ψυχῆς εἴδους κατὰ τοῦ λογιστικοῦ διαμάχη, ἢ τις προδήλως οὐδέποτε δύναται νὰ μετενεχθῆ καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ κόσμου ψυχῆς, οὔσης ἀμώμου καὶ εὐκοσμίας δημιουργοῦ. Ἄλλ' ὅτι ταῦτα εἶνε παρεκδοχὴ τοῦ κειμένου, ἀντὶ παντός ἄλλου δεικνύουσι τὰ ἐν 897 B—Δ, ἐν οἷς ἐρωτᾶται ποῖα ψυχὴ κρατεῖ τοῦ παντός, ἢ δὲ ἐρώτησις αὕτη θὰ ἦτο ὅ τι ἄτοπον, ἂν ὁ Πλάτων ἐπρέσθευεν ὅ τι καὶ οἱ σοφοὶ οὔτοι, ὅτι δῆλα δὴ ἀγαθὴ καὶ κακὴ ψυχὴ μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχουσιν. Ἀπ' ἐτέρου δὲ οἱ περὶ τὸν Βοίχιον¹ ἀξιοῦσιν ὅτι τὸ περὶ δύο ψυχῶν δόγμα τίθεται μόνον ὡς τις βασανιστέα πρότασις, ἢ τις αἴρεται διὰ τῶν περαιτέρω λεγομένων ἀποδεικνυομένου ὅτι ἢ ἀρίστη ψυχὴ περιάγει τὸ πᾶν. Ἄλλως δὲ, λέγει ὁ Βοίχιος, τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε ὅλως σχολαῖον, διότι τὸ κακόν, ἀνῆκον εἰς τὸν αἰσθητὸν κόσμον, εἶνέ τι κατὰ τὰς πλατωνικὰς ἀρχὰς μὴ ὄν. Καὶ ὅτι μὲν τὸ περὶ δισσηῆς ψυχῆς δόγμα ὑποτίθεται, τοῦτο εἶνε προφανές, διότι προκειμένου, ἂν μίᾳ ἢ πλείους ψυχῶν ὑπάρχωσιν, ὁ Ἀθηναῖος ἀποκρίνεται «πλείους... δυοῖν μὲν γέ που ἔλαττον μηδὲν τιθῶμεν τῆς τε εὐεργέτιδος καὶ τῆς τάναντια δυναμένης ἐξεργάζεσθαι»². Ὅτι ὅμως καὶ αἴρεται ἐφεξῆς, εἶνε ἄρδην ἐσφαλμένον, διότι, ἐὰν πράγματι ὁ Πλάτων ἤρε τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ὄφειλε καὶ νὰ εἴπῃ τοῦτο ρητῶς, ἀποδεικνύων ὅτι ὡς ἐκ τῆς κωνικῆς καὶ ἀρμονικῆς κινήσεως τοῦ οὐρανοῦ ὑπάρχει μόνη ἢ ἀγαθὴ ψυχὴ, δὲν ὑπάρχει δὲ ἢ κακὴ, διότι μόνον διὰ τοῦ ἀποδεικτικοῦ τούτου τρόπου αἴρεται τὸ ἐν μέρος τῆς ὑποθέσεως, καὶ μένει

1. Heidelb. Stud. III, 32 Πρβλ. καὶ Ritter Goett Anzeiger 1820. 177. Suckow Form der Platonisch. Schrift. 139 Ἐξ. Zeller II³, 829, 1.

2. 896 E.

ἔγκυρον τὸ ἕτερον κατὰ τοὺς κανόνας τῆς λογικῆς. Ὡς ὅμως ἔχει τὸ κείμενον, ὁ Πλάτων ἀποδεικνύει οὐχὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἡ κακὴ ψυχὴ, ἣν ἐξ ἐναντίας προϋποτίθησιν ὑπάρχουσαν, ἀλλ' ὅτι ἐκ τῶν δύο ψυχῶν ἐγκρατῆς καὶ ὑπερισχύουσα ἐν τῷ παντὶ εἶνε ἡ ἀγαθὴ, ὑπεννοουμένου βεβαίως, ὅτι ἡ κακὴ ὄρα ἐν τοῖς ἐπὶ μέρους. Περὶ δὲ τῆς ἐκδοχῆς τοῦ κακοῦ ὡς μὴ ὄντος παραπέμποντες εἰς ὅσα εἴπομεν ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι¹ ἐξελέγχοντες τὸ ὅλως ἀστήρικτον τῆς ἐπωνυμίας ταύτης, παρατηροῦμεν ἐνταῦθα μετὰ τοῦ Τσελλέρου² ὅτι, ἂν ὁ Πλάτων ἐφρόνει περὶ κακοῦ ὅ τι ἀξιοῖ ὁ Βοίχχιος, ἦτο περιττὸν νὰ δαπανᾶται ἐνταῦθα εἰς ἀναγωγὴν τῶν τελείων κινήσεων εἰς λογικὰς καὶ τῶν ἀτελῶν εἰς ἀλόγους, ὅπως ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ἀρίστη ψυχὴ περιάγει τὸν οὐρανόν, ἀφ' οὗ εἰς τοῦτο ἤρκει ἀπλούστατα ἡ παρατήρησις, ὅτι ἡ περιάγουσα ψυχὴ εἶνε ἀγαθὴ, διότι ἡ κακὴ δὲν ὑπάρχει. Ἀλλὰ τὸ θέμα τοῦτο εἶνε ἀνάξιον πάτης περαιτέρω συζητήσεως, ὅθεν καὶ κχιρὸς νὰ ἴδωμεν τί λέγουσιν οἱ τῆς ἀντιθέτου χορείας κριτικοί.

Ἐκ τούτων οἱ μὲν περὶ τὸν Πλούταρχον³ ἐμβλέποντες τὸ δόγμα τοῦτο καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τοῦ Πλάτωνος ἔργοις, ἀποφαίνονται ὅτι, ἀφ' οὗ οὔτε ὁ ἀγαθὸς Θεὸς εἶνε αἷτιος τοῦ κακοῦ, οὔτε ἡ ὕλη δύναται νὰ ἦ τοιαύτη, οὔτα ἀδρανῆς καὶ ἀψυχος, ἀρχὴ δὲ τῆς κινήσεως εἶνε κατὰ Πλάτωνα ἡ ψυχὴ, ἀνάγκη ἐμψύχου τινὸς ἀρχῆς ὑποβαλλούσης τὴν ὁμολογουμένην ἐν τῇ φύσει ἀταξίαν, ὅπως τὴν τάξιν ἡ λογικὴ ψυχὴ. Τοιαύτη δὲ ἐμψυχος ἀρχὴ εἶνε ἡ εἰμαρμένη τοῦ Πολιτικοῦ καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ Τιμαίου, ἐν δὲ τοῖς Νόμοις ἡ ἄνου κακὴ ψυχὴ αὕτη. Ἡ δὲ σχέσις τῆς ψυχῆς ταύτης πρὸς τὴν λογικὴν ψυχὴν εἶνε, οἷα καὶ ἡ τοῦ ὠκυγίου χάους πρὸς τὸν ἔπειτα κόσμον, καθίσταται δὴ καὶ αὕτη

1. Τὸ κακὸν παρὰ Πλάτωνι σελ. 17—18.

2. Platon. Stud. 43.

3. Περὶ τῆς ἐν Τιμ. ψυχολογ. 5. Stallbaum Plat. op. X. a, CAVIII ἐξ. Martin, Etudes I, 455 369. Uberweg Rhein. Mus. IX, 76. 79.

λογικὴ μεταλαμβάνουσα νοῦ παρὰ τῆς λογικῆς ψυχῆς. Ἐξ ἐναντίας δὲ οἱ περὶ τὸν Τσελλέρον φρονοῦσιν, ὅτι τὸ δόγμα τοῦτο ἀντίκειται μὲν πρὸς τὰς ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις διαλόγοις Πλατωνικὰς δόξας, εἶνε ὅμως φυσικὸς καρπὸς τῆς καθόλου θεωρίας τῶν Νόμων. Ἀφ' οὗ ἅπαξ, λέγει ὁ Τσελλέρος, τίθεται ἡ ψυχὴ αἷτια καλῶν καὶ κακῶν, γέμει δὲ κατὰ τοὺς Νόμους ἀτελείας ὁ πᾶς οὐρανός¹, ἡ δὲ ψυχὴ μόνον τῶν τελείων εἶνε δημιουργός, τὸ βῆμα εἰς παραδοχὴν αὐτοτελοῦς τοῦ κακοῦ ἀρχῆς εἶνε φυσικόν καὶ οὐδὲν τὸ παράλογον ἔχον, ἂν μὴ ἀντέφασκε πρὸς τὰς προτέρας τοῦ Πλάτωνος δόξας².

Δυνατὸν ὅμως, προστίθησιν ὁ αὐτὸς σοφός, ὁ πρότερον ὑπολαμβάνων τὴν περικοπὴν ταύτην ὡς ἰσχυρὸν κατὰ τῆς γνησιότητος τῶν Νόμων λόγον, τὸ τμήμα τοῦτο ἀπὸ τοῦ 896E μέχρι τοῦ 898D νὰ εἶνε παρέμβλημα, καθ' ὅσον ἀποβαλλομένου τούτου οὐδαμῶς παραβλάπτεται τὸ κείμενον, ἐξ ἐναντίας δὲ πρεπώδης καὶ ἀβίαστος εἶνε μετὰ τὸ «τί μὴν»³ ἡ ἀπόκρισις «ἥλιον δὲ καὶ σελήνην κ. ἐξ.»⁴. Ὁ δὲ Σουσεμίλος⁵ ἐκδεχόμενος γνησίαν τὴν περικοπὴν ταύτην λέγει, ὅτι ἡ περὶ κακῆς ψυχῆς δόξα εἶνε ἀναγκαία τῷ Πλάτωνι πρὸς ἐξήγησιν τοῦ δισσοῦ τῶν κινήσεων, τῆς κυκλικῆς καὶ τῶν ἐπτὰ εὐθυγράμμων.

Εἰ καὶ ὡς πρὸς τὴν γραμματικὴν τῶν λέξεων ἐκδοχὴν συντασσόμεθα κατ' ἀρχὴν μετὰ τῶν περὶ Τσελλέρον οὐχ ἤττον ἢ τῶν περὶ Πλούταρχον, ἐν τούτοις ὡς πρὸς τὴν ἐκδοχὴν τοῦ ὅλου πρὸς οὐδετέρους συμφωνοῦμεν. Ἀποδεχόμεθα δὴ καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν περὶ τὸν Πλούταρχον κατὰ τοσοῦτον, καθ' ὅσον συνομολογοῦμεν

1. 906A.

2. Phil. der Gr. II⁴, 973, 4.

3. 896E.

4. Zeller II⁴, 981, 1.

5. Genetische Entwicklung der Platonisch. Philosophie II, 598 ἐξ.

ὅτι τὸ περὶ ψυχῆς τοῦτο δόγμα παρεσκευάσθη ἤδη ἐν τοῖς προηγουμένοις τοῦ Πλάτωνος ἔργοις, κατὰ δὲ τὸν λόγον τοῦτον τὸ ἀτάκτως κινούμενον σωματοειδὲς τοῦ Πολιτικοῦ καὶ τὸ χάος τοῦ Τιμαίου δεόν νὰ θεωρηθῶσι φέροντα εἰς τὴν κακὴν ψυχὴν τῶν Νόμων· ἀλλ' ὅτι ἡ κακὴ αὕτη ψυχὴ εἶνε οὐδὲν πλεόν ἢ ἔλαττον ἢ αὕτη ἡ εἰμαρμένη τοῦ Πολιτικοῦ καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ Τιμαίου, τοῦτο ἥκιστα φαίνεται ἡμῖν ἀποδεκτόν. Ἐξ ἐναντίας ἀκριβῆς ἀμφοτέρων παραβολὴ πείθει πάντα, ὅτι ἡ κακὴ ψυχὴ τῶν Νόμων, καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὅτι εἶνε πραγματικὸν δίδαγμα τοῦ Πλάτωνος, ὅπερ θὰ ἐξετάσωμεν κατωτέρω, διαφέρει καὶ πάλιν ἐν τοῖς μάλιστα ἀπ' ἀμφοτέρων. Ἐν μὲν τῷ Πολιτικῷ λέγεται μὲν, ὅτι ὁ κόσμος ταρασσεται ὑπὸ εἰμαρμένης καὶ συμφύτου ἐπιθυμίας, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἡ ταραχὴ αὕτη εἶνέ τι παροδικὸν προῖόν τῆς ἀπὸ τῶν οἰάκων ἀποχωρήσεως τοῦ κυβερνήτου Θεοῦ, ἔπειτα δὲ καὶ ρητῶς παρατηρεῖται, ὅτι ἐκ τῶν δύο δυνατῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς ὁ κόσμος ἢ συμποδηγετεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀφιέμενος ἐνίοτε «δι' ἑαυτοῦ ἰέναι», ἢ ὑπὸ δύο ἀντιφρονούντων Θεῶν, μόνον ἡ πρώτη κρίνεται ὀρθή, ἀπορρίπτεται δὲ ἡ δευτέρη, κατὰ δὲ τὸν λόγον τοῦτον συναπορρίπτεται καὶ ἡ περὶ κακῆς ψυχῆς θεωρία, ἣτις εἰς οὐδὲν ἄλλο βεβαίως φέρει ἢ εἰς παραδοχὴν δύο ἀντικειμένων Θεῶν¹. Ὁμοίως δὲ διάφορος εἶνε καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ Τιμαίου, διότι ἐν ᾧ κατὰ τοὺς Νόμους ἀγαθὴ καὶ κακὴ ψυχὴ συνυπάρχουσιν ἀποτελοῦντα αἰωνίαν ἀντίθεσιν, καὶ ὁ λόγος οὗτος εἶνε ὁ πάντων σπουδαιότατος καὶ βαρυσταθμότατος, ἐν τῷ Τιμαίῳ προηγεῖται μὲν ἡ ἀλογος τοῦ χάους κίνησις, ἣτις καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὅτι προκαλεῖται ὑπὸ κακῆς ψυχῆς μετὰ τὴν ἀπεργασίαν τοῦ κόσμου ἐκλείπει ὅλως, ἄρα καὶ ἡ κακὴ ψυχὴ μετ' αὐτῆς, καὶ μόνη ἡ ἀγαθὴ ψυχὴ κρατεῖ ἐν λόγῳ τῶν πάντων². Ἐπειτα δὲ πῶς ἦτο δυνατόν, ἐρωτῶμεν, ἀποδεχόμενος

1. Bäumker, Das Probl. der Mat. 147.

2. Τιμ. 36D.

ἀληθῶς ὁ Πλάτων, ὅτι τὸ ὠγύγιον χάος ἐκινεῖτο ὑπὸ ἀλόγου ψυχῆς, νὰ μὴ λέγη μίαν ἢ δύο λέξεις περὶ τούτου ἄλλως τε καὶ αἴρων πᾶσαν ἀντίφασιν πρὸς τὴν γνωστὴν αὐτοῦ δόξαν, ὅτι πάσης κινήσεως αἰτία ἡ ψυχὴ; Τῆ τοῦ Πλουτάρχου λοιπὸν γνώμη ἤκιστα ἐκ τῶν λόγων τούτων συναينوῦμεν.

Διαφέρομεν δὲ τῶν περὶ τὸν Τσελλερὸν οὐ μόνον μὴ ἀποδεχόμενοι ὅτι ἡ περικοπὴ παρέγγραπτος οὕτως ἀποβάλλεται εὐχερῶς τοῦ κειμένου καὶ τοὺς ἄλλους δισχυρισμοὺς τοῦ Σουτεμίλου, ἀλλὰ πρὸ πάντων διότι φρονοῦμεν, ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο ἥκιστα ἀντίκειται καὶ ἄρδην πρὸς τὰ τέως ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφηθέντα. Δὲν δύναται νὰ ἀποβληθῆ τοῦ κειμένου, διότι, εἰ καὶ ὁμολογουμένως ἡ μετάβασις εἰς τὰ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διοικουσῶν τὸν οὐρανὸν ψυχῶν εἶνε γραμματικῶς χαλαρά, ὁμοίως δὲ καθ' ἡμᾶς καὶ τὸ ὠ θαυμάσιε ἐν 897C ἀντιβαίνει πρὸς τὴν γνωστὴν χρῆσιν τῆς προσηγορίας ταύτης, ὑπεμφανιούσης πάντοτε ποιάντινα δυσφορίαν τοῦ προσαγορεύοντος ἐπὶ τῷ ὅτι ὁ μεθ' οὗ διαλέγεται ἀμελῶς ἢ ὀπωσδὴποτε ἄλλως δὲν συμπαρακολουθεῖ τοῖς λεγομένοις, ἐν τούτοις ἀποβαλλομένης τῆς περικοπῆς ταύτης ἀποβαίνουσι δυσπαραμύθητα τὰ ἡγούμενα καὶ ἐπόμενα. Ἐν 896D ἀπέδειξεν ὁ Πλάτων ὅτι ἡ ψυχὴ εἶνε αἰτία τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν, ἂν δὲ παρέλειπε τὴν αἰτιολογίαν κατὰ τίνα λόγον αὕτη δύναται νὰ εἶνε τῶν μὲν ἢ τῶν δὲ αἰτία, καὶ τοιαύτην τινὰ αἰτιολογίαν παρέχουσι τὰ «νοῦν μὲν προσλαβοῦσα . . . ὀρθὰ καὶ εὐδαίμονα παιδαγωγεῖ πάντα, ἀνοῖα δὲ ξυγγενομένη πάντα αὖ τάναντία τούτοις ἀπεργάζεται», θὰ ἐγενῆτο ἡ ὑπόνοια ὅτι καὶ ἡ τὸ ζύμπαν περιάγουσα ψυχὴ εἶνε πηγὴ ἀμφοτέρων, ὅπερ ὁμοίως δὲν φρονεῖ ὁ Πλάτων. Ἐπειτα δὲ τὸ ἐν 899B λεγόμενον, ὅτι, «Ἐπειδὴ ψυχὴ μὲν ἢ ψυχαὶ πάντων τούτων (ἄστρον καὶ σελήνην . . .) αἰτιαὶ ἐφάρησαν, ἀγαθαὶ δὲ πᾶσαν ἀρετήν, θεοὺς αὐτὰς εἶναι φήσομεν», προϋποτίθησι προφανῶς τὰ περὶ ἀρίστης ψυχῆς προρηθέντα. Ἡ θεραπευτικὴ λοιπὸν τοῦ Τσελλέρου οὐδαμῶς αἶρει τὸ

τῆς κακῆς ψυχῆς μίαισμα¹. Οὐδὲν δὲ παρατηροῦμεν περὶ τῆς γνώμης τοῦ Σουσεμίλου, ἢν προσεξήνεγκε καὶ ὁ Στεινάρτος, διότι πᾶς τις μετ' ἐπιστασίας ἀναγινώσκων τὸ τμήμα τοῦτο θά ἴδῃ, ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει σχέσις μεταξὺ ψυχῶν καὶ κινήσεων, ἀλλ' ὁ Πλάτων διαστέλλει τὰς κινήσεις εἰς πρωτουργοὺς καὶ δευτερουργοὺς, ὅπως ἀποδείξῃ, ὡς εἴπομεν, μόνον, ὅτι ἡ ψυχὴ οὔσα προτέρα τοῦ σώματος εἶνε πηγὴ ἀμφοτέρων. Εἶνε δὲ καὶ λογικῶς ἡ γνώμη αὕτη ἀπόβλητος, διότι, ἐὰν αἱ δευτερουργοὶ αὗται κινήσεις, οὔσαι πάντοτε σώματος κινήσεις, προκάλωνται ὑπὸ αὐταρχικῆς κινήσεως² ἄρα καὶ οὐδέποτε δύνανται νὰ εἶνε αἰτία ἀγαθῶν καὶ κακῶν, ἀλλὰ μόνον μήκους καὶ πλάτους, ὡς λέγει ὁ Πλάτων, ὁ Σουσεμίλος, ἀξιῶν ὅτι τῶν δευτερουργῶν τούτων κινήσεων αἰτία εἶνε ἡ κακὴ ψυχὴ, ποιεῖ τὸν Πλάτωνα λέγοντα, ὅτι ἡ ἀρίστη ψυχὴ δημιουργεῖ καὶ τὰ κακὰ ὅσκις προκλήῃ κινή-

1. Ἐσχάτως ἐν Ἀθήναις περιῆλθεν εἰς χεῖρας ἡμῶν τότου Βραντίου περὶ ἀναπτύξεως τῶν τριῶν ψυχικῶν εἰδῶν πρόγραμμα (Paul Brandt Zur Entwicklung der Platon's Lehre von den Seelentheilen 1890, τελ. 31, ἐξ.), ἐν ᾧ ποιούμενος ἐν τέλει λόγον καὶ περὶ κακῆς ψυχῆς ἀποκρούει καὶ αὐτός τὴν τοῦ Τσελλέρου περὶ τοῦ ὑποβολιμαίου τῆς περικοπῆς γνώμην (πρβλ. καὶ Heinze Xen. 27, 1), προσκρούων δὲ εἰς τὴν θέσιν καὶ τὴν σύνδεσιν τῶν «Μίαι ἢ πλείους—ἐξεργάζεσθαι», προτείνει τὴν μετάθεσιν αὐτῶν μετὰ τὸ οὐδαμῶς τοῦ 897B. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ὡς ἐκ τῆς λογικῆς συνδέσεως τῶν λέξεων τούτων πρὸς τὰ ἐν 897B «ψυχὴ γοῦν μὲν προσλαβοῦσα—ἀπεργάζεται», ἡ μετάταξις αὕτη δὲν εἶνε ἐσφαλμένη, γραμματικῶς ὅμως πολλαπλασιάζονται αἱ τῆς συνδέσεως δυσχέρεια, διότι ἐὰν κατὰ τὸ κείμενον ἡ μετάταξις εἶνε ἀπότομος πῶς, ἐν τῇ μεταθέσει ταύτῃ εἶνε ἔτι ἀποτομωτέρη, ὡς πείθεται πᾶς τις ἀναγινώσκων κατὰ τὴν μεταβολὴν ταύτην τὸ κείμενον.

2. Πρβλ. 898A. Πρωτουργοὶ κινήσεις τὰς δευτερουργοὺς παραλαμβάνουσαι κινήσεις.

σεις σωμάτων, ὅπερ ὅλως ἀσύστατον καὶ ἀπαράδεκτον. Ἀλλ' ἡ σπουδαία ἡμῶν ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Τσελλέρου διαφορὰ εἶνε ἡ ταπεινὴ ἡμῶν πεποιθήσις, ὅτι ἡ περικοπὴ αὕτη δὲν εἶνε τι ὅλως ἀτυμβίβαστον πρὸς τὰ τέως ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφηθέντα, ἀλλὰ μᾶλλον περαιτέρω ἀνάπτυξις καὶ ὑπέρτασις τῶν Πλατωνικῶν ἀρχῶν. Ἐν πρώτοις, ὅτι ὁ Πλάτων ἀπεδέχετο τὸν κόσμον πλήρη ἀτελειῶν, τὰς δὲ ἀτελείας τύχης οὐδεμίαν μὲν ἐχούσας χώραν ἐν τοῖς αἰεὶ κατὰ ταῦτα ὡσαύτως ἔχουσιν, ἰδιαζούσας δὲ τῷ μεταβαλλομένῳ ὡς ἐκ τοῦ σωματοειδοῦς κόσμῳ, τοῦτο εἶνε τόσῳ φανερόν, ὥστε εἶνε περιττὸν νὰ παραπέμφωμεν καὶ πάλιν εἰς τὸν Πολιτικόν, ἐνθα λέγεται ρητῶς, ὅτι αἱ φθορὰι τῶν ζώων καὶ τὰ ἄλλα φυσικὰ κακὰ συμβαίνουσιν ἐκ τῆς φύσεως τοῦ κόσμου εἰς μεταβολὴν ὑποκειμένου¹. Ἀλλὰ μὴν πᾶν κακὸν εἶνε μεταβολή, πάσης δὲ μεταβολῆς αἰτία εἶνε κατὰ τοὺς Νόμους μία καὶ μόνη ἡ ψυχὴ. Εἶνε πρόδηλον, ὅτι ὁ Πλάτων δογματίζων ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶνε αἰτία κακῶν οὔτε ἀτυμβίβαστα οὔτε ἀπροσδιόνυστα λέγει, ἐὰν βεβαίως ἡ ἐκδοχὴ τῆς ψυχῆς δημιουργοῦσης κακὰ ἐρμηνευθῇ συμφώνως πρὸς τὴν σχέσιν τὴν μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου κατὰ τὰς Πλατωνικὰς ἀρχάς, τὴν δὲ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐρμηνείαν ἡμεῖς ἤκιστα θεωροῦμεν βεβιασμένην. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ τῷ ὄντι, ὅτι ἡ ἀρχαία καὶ ἰδίως ἡ Πλατωνικὴ φιλοσοφία ἀσμενίζει παριστῶσα τὸν ἄνθρωπον συγκεντροῦντα οὐσιωδῶς ὡς μικρὸς κόσμος ὅτι περιέχει ὁ ὅλος κόσμος. Οὐ μόνον τὰ τέσσαρα συστατικὰ τοῦ ἡμετέρου σώματος ἐλάβομεν οἱ ἄνθρωποι κατὰ Πλάτωνα ἐκ τοῦ παντός, οὐ μόνον ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἴληπται ἐκ τῆς ψυχῆς τοῦ παντός², ἀλλ' ὅπως ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ διακρίνεται εἰς ἀνώτερον καὶ κατώτερον εἶδος, οὕτω καὶ τὴν τοῦ κόσμου μορφοῖ ὁ Δημιουργὸς ἐκ τῆς ταύτου καὶ θατέρου φύσεως, τοῦτ' ἔστι τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς ὕλης³. Ὅπως δ' ὁμοίως

1. Πολιτ. 269D ἐξ.

2. Φιλ. 28A ἐξ.

3. Τιμ. 35A,

κατὰ τὴν ψυχικὴν ταύτην διάκρισιν διαστέλλωνται ἀνώτεραι καὶ κατώτεραι τῶν πολιτῶν τάξεις, οὕτω καὶ ὁ κόσμος, ὡς ἡ μεγάλη πολιτεία, ἢ «*συμμιμούμενοι καὶ συνεπόμενοι τὸν αἰεὶ χρόνον . . . ζῶμεν*»¹, διαιρεῖται εἰς τὰς ὑψίστας χώρας, ἐν αἷς οἰκοῦσιν οἱ θεοὶ καὶ εἰς τὰς κατωτέρας τῶν πλανητῶν. Ἐὰν ἄρα ὁ Πλάτων ἐν βῆμα περαιτέρω χωρῶν λέγῃ, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου δημιουργεῖ τὸ κακόν, οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ ἢ ἐξάγει τὴν ἀκολουθίαν τῆς τοιαύτης ἐξισώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ κόσμου, ὡς ἐκείνου μὲν ὄντος κόσμου ἐν μικρῷ, τούτου δὲ ἀνθρώπου ἐν μεγάλῳ, ὅπερ ἄριστα πάντων ἀνέπτυξεν ὁ Στεινάρτος². Σημειωτέον ὅμως καλῶς, ὅτι κατὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ λέγων ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου εἶνε αἰτία κακῶν, λέγει τὸ αὐτὸ καὶ ὁ λέγων, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε αἰτία τοῦ κακοῦ, τοῦτ' ἐστὶν ὅτι, *εἰ καὶ τὸ κακὸν ἔχει τὴν πηγὴν αὐτοῦ ἐν τῇ ὕλῃ, ἡ ψυχὴ κοινῶν οὐσα τῆς ὕλης συγκοινωνεῖ καὶ τοῦ κακοῦ αὐτῆς στοιχείου, φέρουσα αὐτὸ εἰς φῶς καὶ ἀναπτύσσουσα πολυειδῶς. Καὶ ἐν τοῖς προτέροις λοιπὸν διαλόγοις δὲν ἐλλείπουσι στοιχεῖα φέροντα προφανῶς εἰς ἀποδοχὴν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ψυχῆς ὡς ἀγαθῶν καὶ κακῶν αἰτίας. Ἄλλὰ μὴν οἱ μὲν Νόμοι εἶνε πλήρες πρεσβυτικῆς μελαγχολίας ἔργον, ἀποκλίνον δὲ καὶ ἄλλως ἀπὸ τῶν θεωρητικωτέρων τοῦ Πλάτωνος δοξῶν ἐνδιατρίβει μᾶλλον εἰς πρακτικὰ καὶ ἐκ πρακτικῆς ἐπόψεως ζητήματα, ἐν οἷς καὶ οἰκοθεν ἐμφιλοχωροῦσι πολλὰ ἀπὸ δῆμωνδων σκέψεων καὶ ἄνευ φιλοσοφικοῦ διαλογισμοῦ πράγματα, εἶπομεν δὲ καὶ ἀλλαχοῦ³, ὅτι εἰς τὴν διάκρισιν ταύτην τῶν τῆς φιλοσοφικῆς θεωρίας ἀπὸ τῶν τῆς δημόδους ἐπόψεως προϊόντων πρέπει νὰ προσέχη πάντοτε ὁ ἀπρόληπτος κριτικός. Εἶνε πρόδηλον, ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἤκιστα ἀμαρτάνομεν ἀποδεχόμενοι, ὅτι ὁ Πλάτων*

1. Πολιτ. 274D.

2. Plato's Werk' von Müller—Steinhart VII, 315.

3. Τὸ κακὸν παρὰ Πλάτωνι, σελ. 35.

ταξινομῶν συμφώνως πρὸς τὰς τάξεις τῶν Νόμων καὶ συγκεκρι-
λαιῶν ἐμπειρικῶς εἰς δύο ἐμφύχους ἀρχὰς τὰ ἐν τῷ κόσμῳ
ἀγαθὰ καὶ κακὰ καὶ φρονῶν, ὅτι ἡ μὲν τοῦ κακοῦ ἔχει περιωρι-
σμένην ἐν τῷ παντὶ χώραν, ἐξ ἐναντίας δὲ ἡ ἀγαθὴ περιάγει τὴν
τοῦ οὐρανοῦ περιφορὰν, δὲν ἀνατρέπει τὸ φιλοσοφικὸν αὐτοῦ οἰ-
κοδόμημα, ἀλλ' ἐπιτείνει ἀπλῶς τὸν δυνατὸν ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ,
ὅστις εἶνε προφανῶς ἄλλης φύσεως ἢ ὁ δυνατὸς τῆς Ἀνατολῆς.
Ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, οὐδὲν δὲ φιλοσοφικὸν περὶ δισσῆς
ψυχῆς δόγμα δύναται νὰ συγκατατυθῇ ἐκ τῆς περικοπῆς ταύτης,
ἀποδεικνύει μία σύντομος ταύτης ἀνάκρισις.

Ἐν πρώτοις πᾶς ἀπρόληπτος ἀναγνώστης θὰ συνομολογήσῃ
μεθ' ἡμῶν, ὅτι, ἂν ὁ Πλάτων ἐνόει σπουδάζων καὶ ἀπὸ φιλοσο-
φικῆς ἐπόψεως νὰ ὑπαγάγῃ τὰ εἰρημένα προπαρασκευαστικὰ
στοιχεῖα περὶ τῆς ψυχῆς τῆς ἀγαθὰ καὶ κακὰ δημιουργούσης εἰς
δύο φύσει ἀντικειμένους ἀρχὰς, ὠφείλει δὲν λέγομεν νὰ ἐφραμόσῃ
εἴτε ἐν τῇ Ἠθικῇ εἴτε ἐν τῇ περὶ Πολιτείας διδασκαλίᾳ θεωρητι-
κῶς ἢ πρακτικῶς, ἀλλὰ τοῦλάχιστον καὶ νὰ αἰτιολογήσῃ τὸ δι-
δαγμα τοῦτο εἴτε ἀλλαχοῦ, εἴτε καὶ ἐνταῦθα ἂν εἰς παραδοχὴν
τούτου προέβη προβεβηκῶς ὡν καὶ τοὺς Νόμους συγγράφων, ση-
μειῶν μίαν ἢ δύο λέξεις περὶ τῆς σχέσεως τῆς ἀγαθῆς καὶ κακῆς
ψυχῆς καὶ τοῦ τόπου ὅπου κρατεῖ ἢ κίνησις τῆς ἀνοίας καὶ ἄρχει
ἢ κακῆ ψυχῆ, ὅπερ οὔτε εὐχερῶς συνεικάζεται οὔτε ἄλλως εὐπα-
ραμύθητον εἶνε. Πᾶς τις τῷ ὄντι ἄγεται νὰ ἐρωτήσῃ ποῦ ἄρχει ἡ
κακῆ ψυχῆ, τίς ὁ κύκλος τῆς ἐνεργείας αὐτῆς. Ἐν τῷ κόσμῳ;
Ἄλλὰ πᾶσα ἢ ἐν αὐτῷ κίνησις ὡς γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Τιμαίου
εἶνε τι ἕλλογον· ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων; Ἄλλὰ τότε
ἀνάγκη νὰ ἀποδεχθῶμεν, ἢ ὅτι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ συνυπάρχουσι δύο
ψυχαί, ὅπερ ὅλως ἀδύστατον, ἢ ὅτι ἡ κακῆ ψυχῆ ἐπιδρά ἐπὶ τῆς
ἀνθρωπίνης, ὡς ὁ διάβολος κατὰ τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν,
ὅπως ὑπέλαβε τὴν κακὴν ταύτην ψυχὴν καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξαν-
δρεὺς¹, ὅπερ ὅλως ἀπόβλητον καὶ ἀπαράδεκτον. Μηδ' εἶπη τις

ένιστάμενος, ὅτι ὁ Πλάτων δὲν ἀνελογίσθη τὰ τοιαῦτα ἐπακόλουθα διότι ταῦτα εἶνε τότε προφανῆ, ὥστε δὲν δύνανται νὰ διαλάβωσι τὴν προσοχὴν καὶ τοῦ κοινοῦ φυχάματος φιλοσόφου. Πλὴν δὲ τούτου καὶ ἡ πρὸς τὰ ἡγούμενα σχέσις καὶ ἡ λογικὴ τῶν ἐν τῇ περικοπῇ ταύτῃ λεγομένων ἀλληλουχία ἐκ τῆς ἐπόψεως ταύτης κρινόμενα δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένα συγχύσεων καὶ ἀνακριθειῶν. Ἀπ' οὗ ἀπέδειξεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ ψυχὴ εἶνε αἰτία πάντων καὶ ὁ, καὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ἐναντιῶν, καὶ ἀπ' οὗ εὐθύς διαιρεῖ τὴν ψυχὴν εἰς ἀγαθὴν καὶ κακὴν, ἔπρεπε καὶ νὰ αἰτιολογήσῃ τοῦτο καθ' ὅποιονδῆποτε λόγον ἀποδεικνύων διατί ἡ μία ψυχὴ εἶνε μόνον τῶν ἀγαθῶν, ἡ δὲ ἑτέρα μόνον τῶν κακῶν αἰτία, καὶ ταῦτα τῆς διαιρέσεως ταύτης ἀντικειμένης πρὸς τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς, οὗτης φύσει αἰτίας ὡς προερέθη πάντων τῶν οἰωνοδῆποτε ψυχικῶν φαινόμενων. Ὁ Πλάτων ἦτο μεθ' ὅλην τὴν ἔλλειψιν τοῦ αὐστηροῦ λογικοῦ εἰρμοῦ καὶ τὴν ποιητικὴν τῶν ἔργων αὐτοῦ ἀνάχρωσιν μέγας φιλόσοφος οὐδὲ ἠδύνχτο νὰ μὴ ἴδῃ ὅ τι βλέπει καὶ ὁ μᾶλλον ἀμβλύνουσ ἀναγνώστης, ὅτι ἡ παραδοχὴ δύο ψυχῶν ἀντιβαίνει πρὸς ὅσα προεῖπε, καὶ νὰ μὴ ζητήσῃ νὰ οἰκονομήσῃ τὸ πρᾶγμα σημειῶν ὅτι αἱ ψυχᾶι εἴτε ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν, εἴτε ὡς ἐκ τῆς τοπικῆς αὐτῶν διακρίσεως, εἴτε ὁπωτῆδῆποτε ἄλλως διακρίνονται κατὰ τὸ ἠθικόν αὐτῶν ποιόν. Ἐπειτα, ἀπ' οὗ κατέταμεν ἤδη τὰς ψυχὰς εἰς δύο καὶ θέλει νὰ ἀνακεφαλαιώσῃ τὰ ἔργα ἐκτέρας, ἔπρεπεν ἀνακεφαλαιῶν νὰ λέγῃ οὐχὶ ὅτι «ψυχὴ ... τοῦν μὲν προσλαβοῦσα ... ὀρθὰ καὶ εὐδαιμόνα παιδαγωγεῖ πάντα, ἀνοία δὲ ξυγγενομένη πάντα αὐτὰναντία τούτοις ἀπεργάζεται»¹, ἀλλ' ὅτι ἡ μὲν εὐεργέτις ψυχὴ φρόνιμος οὕτω ποιεῖ τοῦτο καὶ τοῦτο, ἡ δ' ἐναντία ἐξ ἀνοίας τάναντία, ἐχόμενος δὲ ἡ δὴ τῆς προηγουμένης διαιρέσεως τῶν ψυχῶν, ὅπως πᾶς τις φυσικῶς περιμένει. Εἰς τὸν πρᾶδοξον τοῦτον τῆς ἀνακεφαλαιώ-

1. 897A B.

σεως τρόπον προτέκρουταν οὐκ ὀλίγοι τῶν νεωτέρων κριτικῶν, ἀλλ' οὐδὲν καίριον εἰπόντες ὑπέλαβον αὐτὸν ὡς ἀπόδειξιν οἱ μὲν, ὅτι μόνον περὶ ἀνθρωπείας ψυχῆς πρόκειται ἐνταῦθα, οἱ δὲ, ὅτι ὁ Πλάτων τιθέμενος δύο ψυχὰς ἐνόει ἀπλῶς νὰ καθορίσῃ δύο ψυχικὰς κινήσεις, ἀνωτέραν ἀντιστοιχοῦσαν τῷ λογιστικῷ καὶ ἑτέραν τῷ ἀλογίστῳ τῆς ψυχῆς μέρει, μεταφέρων τὴν ἀνθρωπολογικὴν ταύτην ἀντίθεσιν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου. Μόνος δὲ ὁ Σουτεμίλος εὗρε τὴν ἀνακεφαλαιώσιν ταύτην φυσικὴν καὶ ἀναγκαίαν διότι, λέγει, ἂν ὁ Πλάτων θέλων νὰ ἀποδείξῃ ὅ τι περὶ δύο ψυχῶν ὑπέθετο, συγκεφαλαιῶν ἐποιεῖτο λόγον περὶ δύο ψυχῶν ἢ περὶ τῆς ψυχῆς θὰ ὑπέπιπτεν εἰς φαῦλον κύκλον¹. Ἄλλ' ἡμεῖς ἀποτολμῶμεν νὰ ἀντιπρατηρήσωμεν πρὸς τὸν σοφὸν κριτικόν, ὅτι ὁ Πλάτων δὲν θέλει διὰ τῶν ἀπὸ 897D καὶ ἐξῆς λεγομένων, εἰς ἃ εἰσθεσιν ἀποτελοῦσι κατὰ τὸν αὐτὸν σοφὸν τὰ ἐν 897B. C. λεγόμενα, νὰ ἀποδείξῃ ὅ τι ὑπέθετο, διότι τοῦτο ἐτέθη καὶ μένει ἀληθές, ἀλλὰ μόνον τις ἐκ τῶν δύο οὐσῶν καὶ ἐνεργουσῶν ψυχῶν εἴτε ἡ ἐγκρατῆς οὐρανοῦ καὶ τοῦ παντός ἐπιμελουμένη, ὅπερ πολὺ διάφορον. Ἡ παρεξήγησις αὕτη παρήγαγε τὸν Σουτεμίλον νὰ εἴπῃ ὅσα περὶ φαύλου κύκλου λέγει. Ἄν τῷ ὄντι ὁ Πλάτων ἐσκόπει νὰ ἀποδείξῃ διὰ τῶν ἀπὸ 897D λεγομένων ὅτι ὑπάρχουσι δύο ψυχᾶι, ὅπερ ὅμως δὲν εἶνε ἀληθές, ὠφείλε κατ' ἀνάγκην νὰ πράξῃ, ὅπως ἔπραξεν, ἀνάγων τὰς μὲν τῶν κινήσεων εἰς λογικὰς τὰς δὲ εἰς ἀλόγους, διότι ἄλλως θὰ ὑπέπιπτεν εἰς φαῦλον κύκλον. Ἐάν ὅμως, ὡς φρονοῦμεν ἡμεῖς, ὁ Πλάτων διὰ τῶν ἀπὸ 897 ἀποδεικνύῃ μόνον ποία ἡ ἐγκρατῆς οὐρανοῦ ψυχὴ, τότε ἠδύνχτο κάλλιστα καὶ ἀνευ φαύλου κύκλου νὰ μνημονεύσῃ συγκεφαλαιῶν ἐν 897A. B. δύο ψυχῶν οὐχὶ ὅμως καὶ ἀναγκαίως τῆς ψυχῆς ἐνάθρωπος, διότι τῆς λέξεως ταύτης οὐσης ἐξ ἐκείνων, αἵτινες ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἐκφέρον-

1. Genet. Entwickl. II, 601.

ται καὶ ἀνάρθως καὶ ὀτάκις ὠρισμένως ἐννοεῖ τις αὐτάς, ἢ ἔναρθρος ἔκφορὰ ἐνταῦθα, ἣν νομίζει μόνην ὀρθήν ὁ Σουσεμίλος, ἥκιστα εἶνε ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητος¹.

Πάντα ταῦτα λέγομεν συμπεραίνοντες κωλύουσιν ἡμᾶς νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ Πλάτων τιθέμενος εὐεργέτιδα καὶ κακὴν ψυχὴν ἐνόει τὰς ψυχὰς ταύτας οὐχὶ κατὰ τὴν ἐκάστοτε ἐπικράτειαν τοῦ νοῦ ἢ τῆς ἀνοίας διακρινόμενας, ἀλλ' ὡς δύο διακεκριμένα καὶ φύσει ἀντικείμενα. Ἐξ ἐναντίας ἐκ τῶν εἰρημένων καὶ ἰδίᾳ ἐκ τοῦ ὅτι εὐεργέτις καὶ κακὴ ψυχὴ ἀνακεφαλαιοῦνται γενικῶς διὰ τῶν «ψυχὴν νοῦν μὲν προσλαβοῦσα ... ἀνοία δὲ συγγενομένη», «γένος ψυχῆς τὸ φρόνιμον καὶ ἀρετῆς πλήρες ἢ τὸ μηδέτερα κεκτημένον²», πεποιθήμεν ὅτι περὶ δισσηῆς ψυχῆς ποιούμενος λόγον ὁ φιλόσοφος εἶχε κατὰ νοῦν μόνον τὰ παρατεθέντα παρασκευαστικὰ ἐν τοῖς λοιποῖς αὐτοῦ ἔργοις στοιχεῖα, μεθαρμόζων αὐτὰ πρὸς τὴν περὶ ψυχῆς ὡς ἀρχῆς τῆς κινήσεως θεωρίαν αὐτοῦ, ἐξ ἧς συνάγει, ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀστέρων εἶνε ἀγαθαί, ἄρα ὅτι ὑπάρχουσι θεοί, ὅπερ ἄλλως εἶνε καὶ τὸ θέμα τοῦ βιβλίου τούτου τῶν Νόμων³.

1. Πρβλ. Πρωταγ. 313C.

2. 897B.

3. Ἡ περὶ τῆς κακῆς ψυχῆς γνώμη τοῦ εἰρημένου Heinze φρονούντος ὅτι «ὁ Πλάτων (διὰ τοῦ περὶ κακῆς ψυχῆς δόγματος) ἠρέκεσθη νὰ ἐξαγάγῃ τὴν ἀναγκαίαν ἀκολουθίαν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ὅτι καὶ τὸ ἐν τῷ κόσμῳ κακὸν προέρχεται ἐκ τῆς ψυχῆς, ἐγκατέλιπε δὲ ἢ ἥκιστα ἐπειράθη νὰ θεμελιώσῃ καὶ διαμορφώσῃ φιλοσοφικῶς τὸ δόγμα τοῦτο, καλῶς γινώσκων ὅτι θὰ προσέκρουεν εἰς ἀνυπερβλήτους ὡς ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ θεωριῶν δυσχερείας» (Xenokr. 28) εἶνε κατὰ τοσοῦτον ὀρθή, καθόσον προσεγγίζων πρὸς τὴν ἀνωτέρω περὶ κακῆς ψυχῆς δόξαν φρονεῖ καὶ οὗτος, ὅτι ὁ Πλά-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Πτώσεις καὶ μετενσωμάτωσις.

Θεμελιώδες δόγμα τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας εἶνε, ὅτι ἡ ψυχὴ προϋπάρχουσα ἐξέπεσε τῆς ἀρχεγόνου αὐτῆς εὐδαιμονίας, περιβληθεῖσα τὴν τοῦ σώματος μορφήν καὶ ἀπὸ τῶν οὐρανίων εἰς τὰ ἐνταῦθα ταπεινὰ κατολισθήσασα. Τὸ δόγμα τοῦτο προῆλθε προδήλως ἐξ ἀναλόγου τροπῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἐν τῷ Ἑλληνικῷ δῆλα ἐῆ λαῶ ἐμορφοῦτο βαθμηδὸν ἀντίδρασις τις πρὸς τὸ κρατοῦν αἰτιόδοξον πνεῦμα ἀναδυομένης ἐν τῇ δημῳδῇ θεολογίᾳ τῆς δόξης, ὅτι αἱ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ παρατηρούμεναι ἀντιθέσεις ὀφείλονται εἰς τοῦτο, ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν εἶνε ψιλὸν μόνον φάσμα καὶ εἰδῶλον, ὡς ἐθεώρει αὐτὴν ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος ἐν τῇ Ὀμηρικῇ ἐποχῇ, ἀλλ' αὐτοτελὲς τι ἀποτελοῦτα παροικεῖ ἐν τῷ σώματι ὑποδυομένη μετὰ θάνατον νέαν σωματικὴν μορφήν. Τὴν θεωρίαν ταύτην ἐπεξεργάσθησαν οἱ Ὀρφικοί, οἱ περὶ τὸν Πυθαγόραν καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς, εἰς ὧν τὰς μυστικὰς καὶ θεουργικὰς τάξεις καὶ οἴλοθεν ἐμφιλοχῶρεῖ. Οὕτω δὲ προῆλθεν ἡ δόξα, ὅτι ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι ἐγκεκλεισμένη ἀποτίνει ὧν ἡμάρτε δίκην, διὰ πολυειδῶν δὲ μετενσωματώσεων ἀγνιζομένη ἐξέρχεται τοῦ κύκλου τῆς Ἀνάγκης πρὸς τοὺς θεοὺς ἐπανιοῦσα. Ταύτας τὰς δό-

των ἥκιστα ἐπειράθη νὰ διαμορφώσῃ φιλοσοφικῶς τὸ περὶ κακῆς ψυχῆς δόγμα· καθόσον ὅμως ὑπολαμβάνει τὴν κακὴν ψυχὴν ταύτην ὡς πραγματικὴν καὶ ἐν σπουδῇ καὶ ἐπιγνώσει γινομένην ἀπόπειραν τοῦ φιλοσόφου ἐξηγουμένου τὸ ἐν τῷ κόσμῳ κακὸν καὶ ἀποδιδόντος τοῦτο κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ψυχὴν ὡς ἐκ τῶν θεμελιωδῶν αὐτοῦ περὶ ψυχῆς δοξῶν, ἀφίσταται σπουδαίως τῆς ἀληθείας, διότι κατὰ τὰ εἰρημένα διάφορος εἶνε ὁ νοῦς τῆς περικοπῆς ταύτης, καὶ ἀπὸ διαφόρου πνεύματος καὶ πρὸς διάφορον σκοπὸν ἀποβλέπων παρενέβαλεν αὐτὴν ὁ φιλόσοφος ἐνταῦθα.

ξας ὁ Πλάτων αὐτὸς ἀποδίδους τοῖς περὶ τὸν Ὀρφέα¹, συνυφαίνει μετὰ τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ θεωριῶν, ἐν τούτῳ δ' ἀκριβῶς καὶ διακρίνεται ἡ πτώσις τῆς ψυχῆς κατὰ Πλάτωνα ἀπὸ τῶν Ὀρφικῶν φαντασμαγοριῶν· ἐν ᾧ δῆλα δὴ αὐταὶ κατὰ τὰς Ὀρφικὰς δόξας εἶνε οὐχὶ προϊόντα ἐπιστημονεστέρας καὶ ὑψηλοτέρας ἐπισκοπήσεως, ἀλλ' ἀπλᾶ τῆς φαντασίας ἀποκυήματα, διεγειρομένης εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς καταπτώσεως τοῦ περικειμένου ἠθικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου, ἡ Πλατωνικὴ τῶν ψυχῶν προὔπαρξις καὶ μετενσωμάτωσις δὲν εἶνε περιττὸν καὶ ἀνόνητον ἔρμα θεολογικῶν παραδόσεων, ἀλλὰ συνουσιώθη ὡς μάλιστα μετὰ τῶν Πλατωνικῶν ἀρχῶν, διαφέρουσα καὶ ἄλλως ἀπ' ἐκείνων ὡς πρὸς τὴν καθαρωτέραν τῆς ψυχῆς παράστασιν. Εὐθύς δῆλα δὴ ὡς ἡ ψυχὴ ἐν τῇ Πλατωνικῇ φιλοσοφίᾳ ἀπεδείχθη τοῦ σωματικοῦ βίου ἀρχή, ὁ Πλάτων ἐν μέρει μὲν καὶ ἐξ ἠθικῆς ἀφετηρίας, ἰδίᾳ δ' ἐξηγούμενος πόθεν ἐν τῇ ψυχῇ αἱ καθολικαὶ ἔννοιαι αἱ μὴ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἀπορρέουσιν, ἤγετο εἰς τὸ δόγμα, ὅτι αἱ ψυχὴ προὔπαρχουσαι προεθεάσαντο τὸ ὄντως ὄν. Λέγομεν καὶ ἐξ ἠθικῆς ἀφετηρίας, διότι, εἰ καὶ κοινῶς κρατεῖ ἡ δόξα, ὅτι οἱ ἀνωτέρω γνωσιολογικοὶ λόγοι ὑπηγόρευσαν τῷ Πλάτῳ τὸ δόγμα τοῦτο, καθ' ἡμᾶς ὁμοῦς εἰς τοῦτο συνεβάλλοντο καὶ ἠθικοὶ λόγοι. Ὅπως οἱ νεώτεροι φιλόσοφοι καὶ θεολόγοι πρὸς ἐξήγησιν τοῦ καθολικοῦ τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς πρὸς τὸ κακὸν ἐμφύτου κλίσεως ἐν πᾶσι κατέφυγον εἰς τὰς περὶ προὔπαρξεως τῆς ψυχῆς δόξας, οὕτω καὶ εἰς τὴν εὐαίσθητον τοῦ Πλάτωνος ψυχὴν ζωηρὰν ἐνεποίησαν ἐντύπωσιν τὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ κακὰ ἐπιρρώσαντα αὐτὸν εἰς ἀποδοχὴν τοῦ δόγματος τούτου, ὡς ἐμφαίνουσι πρὸ πάντων τὰ ζωηρὰ χρώματα, δι' ὧν ἐν τῇ Πολιτείᾳ² περιγράφονται τὰ μυρία κακὰ, ὧν γέμει ὁ μετὰ σώματος βίος. Ἀλλὰ μὴν ὁ ἀποδεχόμενος τὴν προὔπαρξιν τῶν ψυχῶν ἐν μακαριότητι διατελουσῶν, ἀνάγκη νὰ

1. Κρατ. 400C.

2. 611A—612B.

ἐξηγήσῃται πῶς ποτε ἐξέπεσον εἰς τὰ ταπεινὰ ταῦτα, πόθεν δὲ αἱ διαφοραὶ καὶ ποικιλίαι τῶν τὸ πρῶτον ὁμοίων ψυχῶν ἐν τε τῇ τοῦ βίου μορφῇ καὶ ἐν γένει· ἐν τῇ ἐξωτερικῇ οὕτως εἶπειν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς σφαίρα. Ταῦτα καὶ πραγματεύεται ὁ Πλάτων ἐν τοῖς μύθοις τοῦ Φαίδρου καὶ τῆς Πολιτείας ἀφηγούμενος τὴν πτώσιν καὶ μετενσωμάτωσιν τῶν ψυχῶν, οὗς καὶ εἰς σύντομον ἀνάκρισιν ὑποβάλλομεν ἐνταῦθα.

Ἐν 246—249D τοῦ διαλόγου Φαίδρου παρεμβάλλεται ὁ περὶ πτώσεως τῶν ψυχῶν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τόπου μῦθος. Ἀφορμὴν εἰς τοῦτον παρέσχε τῷ Πλάτῳ προφανῶς ἡ ἐξήγησις τῆς ἰδιαζούσης τοῦ Ἔρωτος φύσεως, ὡς δεικνύουσι τὰ εὐθύς μετὰ τὸν μῦθον λεγόμενα¹. ὁ ὅλος μῦθος συνοψιζόμενος ἔχει ὡς ἐξῆς. Πᾶσα ψυχὴ πικραβάλλεται πρὸς ὑπόπτερον ζεύγος ὑπὸ ἠνιόχου ἀγόμενον· ἀλλ' ἐν ᾧ τῶν μὲν θεῶν οἱ ἵπποι εἶνε ἀγαθοὶ καὶ ἐξ ἀγαθῶν, οἱ τῶν ἀνθρώπων εἶνε ὁ μὲν ἀγαθὸς ὁ δὲ ἐξ ἐναντίων καὶ ἐναντίος. Καὶ ἡ μὲν τελεία ψυχὴ μετεωροπορεῖ καὶ πάντα τὸν κόσμον διοικεῖ, ἐξ ἐναντίας δὲ αἱ ἀποβάλλουσαι τὰ ἴδια πτερὰ ψυχὰ καταφέρονται εἰς τὴν γῆν, λαβοῦσαι δὲ στερεὸν σῶμα ἀποτελοῦσι τὸ θνητὸν καλούμενον ζῶον. Ἡ αἰτία τῆς τῶν πτερῶν ἀποβολῆς καὶ εἰς τὴν γῆν καταπτώσεως εἶνε ἡ ἐξῆς. Συμφώνως πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ πτεροῦ ὑψοῦντος τὴν ψυχὴν εἰς τὰ τῶν θεῶν οἰκητήρια, τὴν χώραν τοῦ καλοῦ, σοφοῦ καὶ ἀγαθοῦ, δι' ὧν τρέφεται καὶ αὔξεται τὸ τῆς ψυχῆς πτέρωμα, ὅπως ἐξ ἐναντίας τῷ αἰσχυρῷ καὶ κακῷ φθίνει καὶ διόλλυται, αἱ δυνάμει καὶ θέλουσαι ψυχὰ μετὰ τῶν Θεῶν περιελάνουσαι θεῶνται τὰς μακαρίας θέας καὶ διεξόδους ἐν τῷ οὐρανῷ, ἀφικόμεναι δὲ πρὸς τῷ τοῦ οὐρανοῦ ἄκρῳ ἐξέρχονται εἰς τὸν ὑπερουράνιον τόπον, ἐν ᾧ οἰκεῖ τὸ «τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης γένος», τελοῦσαι τὴν μακαρίαν περιφορὰν καὶ καθορῶσαι τὴν ἀχρώματον

1. 249D ἐξ.

καὶ ἀσχημάτιστον, καὶ ἀναφῆ οὐσίαν, αὐτὴν δικαιοσύνην, σωφροσύνην, καὶ τὴν ἐν τῷ ὄντι ὄντως ἐπιστήμην οὖσαν. Ἀλλὰ τὴν μακαρίαν ταύτην περιφορὰν περιφέρονται ραδίως μόνον τὰ τῶν θεῶν ὀχήματα, ἐκ δὲ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν αἱ μὲν ἄριστα Θεῷ εἰκασμένοι ὑψοῦνται τὴν κεφαλὴν εἰς τὸν ἔξω τόπον μόλις καθορῶσι τὰ ὄντα θορυβούμεναι ὑπὸ τῶν ἴππων· αἱ δὲ ἄλλαι γλίσχονται μὲν τοῦ ἄνω, ἀλλ' ἀδυνατοῦσαι πατοῦσιν ἀλλήλας καὶ ἐπιβάλλουσιν, ἐν θορύβῳ δὲ καὶ ἰδρῶσι πολλαὶ μὲν κακία ἠριόχων χωλεύονται, πολλαὶ δὲ πολλὰ πτερὰ θραύονται, ἐν γένει δ' ἀπέρχονται ἀτελεῖς τῆς τοῦ ὄντος θεάς, καὶ τροφῇ δοξαστῆ χρῶνται, ἥτοι τρέφονται οὐχὶ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ θεωρίας τῶν ἰδεῶν, ἀλλὰ ὑπὸ τῆς δόξης φερόμεναι αἰείποτε πρὸς τὸν ἐνδεχόμενον καὶ ἀενάως ἐξαλλάσσοντα αἰσθητὸν τοῦτον κόσμον. Κατὰ δὲ τοὺς νόμους τῆς Ἀδραστείας «ἥτις ἂν ψυχὴ Θεῷ ξυνοπαδὸς γενομένη κατίδη τι τῶν ἀληθῶν», μένει ἀπήμων μέχρι τῆς ἐτέρας περιόδου· ἡ δὲ μὴ κατιδοῦσα καὶ ἐπὶ τὴν γῆν πεσοῦσα ἐμφυτεύεται, καθ' ὅσον μᾶλλον ἢ ἥττον τὸ τῆς ἀληθείας πεδίον κατεῖδεν, εἰς γοιῆν ἀνδρὸς γενησομένου φιλοσόφου, ἢ φιλοκάλου, ἢ μουσικοῦ καὶ καθεξῆς.

Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, τῆς συνοπτικῆς ταύτης ἐκθέσεως ἡ οὐσία εἶνε τὰ δύο ταῦτα· πρῶτον ὅτι ἡ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τόπου πτώσις τῶν ψυχῶν εἰς τὴν γῆν στηρίζεται ἐπὶ τινος προχρόνου συμβάντος, ὃ ἐνέχεται ἡ ψυχὴ καὶ δεύτερον ἡ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ διαφορὰ ἐν τῇ τοῦ βίου μορφῇ εἶνε ἐπόμενον τοῦ προκαλέσαντος τὴν ἐνσωματωσιν συμβάντος. Καὶ τὴν μὲν τοῦ βίου ποικιλίαν πραγματεύεται λεπτομερέστερον ὁ τῆς Πολιτείας μῦθος, ὅθεν καὶ ταύτην θὰ ἀνακρίνωμεν ἐξετάζοντες τὸν μῦθον τοῦτον. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ὁμοῦς μέρος παρατηροῦμεν ἐν πρώτοις, ὅτι ἡ θεωρία τῆς ἐνσωματώσεως ὡς προελθούσης ἐξ ὑπαίτιου τῆς ψυχῆς προωρισμένης καὶ πάλιν εἰς τὸ ὄντως ὄν ἀνελ-

θεῖν, εἶνε παραπλησία πρὸς τὴν τοῦ Καντίου, Σελλιγγίου καὶ Ἰουλίου Μυλλέρου δόξαν, ἀξιούντων ὅτι ἡ ἐπίγειος ζωὴ βασίζεται ἐπὶ κρισίμου τινὸς τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως ἀποφάσεως, λαβούσης χώραν πρὸ τοῦ ἐμπειρικοῦ βίου, ὅστις κατὰ τὸν λόγον τοῦτον εἶνε ἀνάπτυξις τοῦ νοητικοῦ τούτου συμβάντος. Σημειωτέον ὁμοῦς ὅτι κατὰ τὰλλα διαφέρει ἡ Πλατωνικὴ περὶ πτώσεως δόξα τῶν νεωτέρων θεωριῶν, διότι κατὰ ταῦτας μὲν ἡ ψυχὴ ἐξαμαρτάνουσα καὶ πίπτουσα ἀποβάλλει δημιουργὸς τοῦ κακοῦ φυσικῶς καὶ ἠθικῶς ἀποβάλλουσα καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ἐν ᾧ κατὰ Πλάτωνα ἡ ψυχὴ πίπτουσα περιβάλλεται τὸ ἐν τῇ ὕλῃ ἐδρεῖον κακόν. Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, θὰ συνομολογήτη πᾶς ἀπρόληπτος ἀναγνώστης, ὅστις δὲν θέλει νὰ ὑποβάλῃ τῷ Πλάτωνι χριστιανικὰ καὶ νεώτερα θεωρήματα, ὅτι δῆλα δὴ κατὰ Πλάτωνα μετὰ τῆς ψυχῆς ἐκπιπτούσης συνεκπίπτει καὶ ὁ λοιπὸς φυσικὸς κόσμος, τὸ δ' ἐν αὐτῷ κακόν οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἀκολουθία τοῦ ἠθικοῦ, συνεκπίπτων δὲ μεταβάλλεται κατὰ τὰς βουλάς τοῦ Θεοῦ εἰς κολάσεως ἅμα καὶ καθάρσεως τόπον τῶν φύσει ἐπὶ τὰ ἄνω τεινουσῶν ψυχῶν.

Τί δὲ εἶνε τὸ αἴτιον τῆς πτώσεως, τῆς τῶν πτερῶν ἀποβολῆς, ὡς λέγει ποιητικῶς ὁ Πλάτων; Ὁ μῦθος λέγει, ὅτι αὕτη προέρχεται ἐκ τῶν ψυχῶν, ἀδυνατουσῶν νὰ παρακολουθήσωσι τοῖς θεοῖς καὶ ἴδωσι τὸ τῆς ἀληθείας πεδίον κατὰ τὴν μακαρίαν ἐν τῷ οὐρανῷ περιφορὰν. Εἰ καὶ οἱ θεοὶ δῆλα δὴ οὐδαμῶς ποτε ἐπηρεάζουσι τῇ τῶν ψυχῶν συμμετοχῇ ἐν τῇ περιφορᾷ ταύτῃ¹, εἰ καὶ πᾶσα ψυχὴ ἐξ ἴσου γλίσχεται τοῦ ἄνω, ἐν τούτοις οὐ πᾶσαι καθορῶσι τὰ ὄντα, ἀλλ' αἱ πολλαὶ κακία ἠριόχων πόλιν ἔχουσαι πόρον ἀτελεῖς τῆς τοῦ ὄντος θεάς ἀπέρχονται². Ἡ πτώσις λοιπὸν κατὰ ταῦτα εἶνε θεωρητικὴ καὶ ἐκ τοῦ γνωστικοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν **θηρησκευ-**

1. 247A.

2. 248B.

τικὴν ἀμα καὶ ἠθικὴν τοῦ Πυθαγόρου καὶ Ἐμπεδοκλέους, ἀπίθανα δ' ἄξιοι ὁ Τσέλλερος ἀποφαινόμενος, ὅτι αὕτη εἶνε ἠθικὴ, τοῦτ' ἔστι προερχομένη ἐκ στάσεως καὶ ὑπερισχύσεως τοῦ τῆς κάκης ἵππου, ἢτοι τῶν ἐπιθυμιῶν ὑπὲρ τὸ λογιστικόν¹. Οὐ μόνον τῷ ὄντι ὁ Πλάτων λέγει, ὅτι «κακία ἠριόχων» πολλαὶ χωλεύονται καὶ πολλαὶ πτερορροοῦσιν, ὅπερ ὀρθῶς παρέβλε ἐνιστάμενος κατὰ τοῦ Τσελλέρου ὁ Σουσεμίλος, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ τῆς κάκης ἵππου παρατηρεῖ ρητῶς, ὅτι ρέπει καὶ βρύνει ἐπὶ τὴν γῆν, «ὧ μὴ καλῶς ἢ τεθραμμένος τῶν ἠριόχων»², ἢτοι τὴν αἰτίαν τῆς σχολιότητος τοῦ τῆς κάκης ἵππου ὑπέχει ὁ ἠριόχος ὁ μὴ καλῶς αὐτὸν ἐκθρέψας. Αἰτία ἄρα τοῦ πτερορροεῖν εἶνε ἐξασθένησις τοῦ λογιστικοῦ, ἢ: ἔνεκα ἐξανίσταται καὶ ὑπερισχύει ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἵππος, ὅπως ὁμοίως ἢ μὲν εἰς δικφόρου βίου: ἐνσωμάτωσις προσδιορίζεται ὑπὸ τοῦ γνωστικοῦ, καθ' ὅσον ὁ ἄλλο δὴ, ὡς εἶδόμεν, ἢ ψυχὴ τελειότερον ἢ ἀμυδρότερον τὴν ἀλήθειαν κατεῖδεν, ἢ δὲ εἰς τὸ ὄντως ὄν ἐπάνοδος ἤρτηται ἐκ τῆς κτήσεως τελειότερα γνώσεως³, ὅπως ἄλλως ἀπαιτοῦσιν ἐν γένει αἱ περὶ φύσεως τοῦ κακοῦ Πλατωνικαὶ δόξαι κατὰ τὰ ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι⁴ εἰρημένα. Ἄλλ' εἶνε πρόδηλον, ὅτι ἡ ἐξασθένησις τοῦ λογιστικοῦ ἥκιστα εἶνε καὶ ἀποχρώσα τῆς πτώσεως αἰτία, εἰς πάντα δὲ φυσικῶς διεγείρεται ἢ ἐρώτησις, πόθεν προέρχεται ἢ τοιαύτη τοῦ λογιστικοῦ ἀδυναμία. Τοῦτο συναισθανόμενος καὶ ὁ Πλάτων καὶ ἀπορῶν περὶ τὴν ἐξεύρεσιν εὐλόγου τινὸς λύσεως παρακάμπτει τὸ ζήτημα λέγων, ὅτι ἡ ψυχὴ πτερορροεῖ καὶ πίπτει, «ὅταν ἀδυνατήσασα ἐπισπένσθαι μὴ ἴδῃ καὶ τινε συντυχία χρησαμένη λήθης τε καὶ κακίας πλησθεῖσα βαρυνθῆ»⁵. Δυστυχῶς ἢ κοινὴ ἐρμηνεία

1. Zeller II⁴ 853 ἐξ.

2. 247B.

3. 248C ἐξ. Πρὸβλ. Rohde, Psyche 2, 562, 3.

4. Τὸ κακὸν παρὰ Πλάτωνι, σελ. 30 καὶ ἐξ.

5. 248C.

τοῦ χωρίου τούτου, δὲν εἶνε γραμματικῶς πάνυ ἀκριβής, ἢ δὲ τοιαύτη ἀνακρίβεια δὲν εἶνε τι ὅλως ἀδιάφορον καθ' ἡμᾶς.

Ἄνευ ἀναφορᾶς τῷ ὄντι πρὸς τὴν μικρολόγον καὶ ἄχαριν πάντῃ ἐρμηνείαν Ἐρμείου τοῦ φιλοσόφου ἀποδιδόντος τὴν πτώσιν τῆς ψυχῆς ἐνταῦθα εἰς τέσσαρά τινα εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῆς ψυχῆς τοῦ συνέπεσθαι τοῖς θεοῖς, εἰς τὸ μὴ ἰδεῖν τι τῶν νοητῶν, εἰς τὴν λήθην τῶν νοητῶν καὶ εἰς τὴν συντυχίαν ἢτοι τὴν συνάντησιν κακοποιῶν δαιμόνων¹, ἐκ τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτῶν οἱ μὲν πολλοὶ οὐδὲν ἢ σχεδὸν οὐδὲν παρατηροῦσι περὶ τοῦ χωρίου, δύο δὲ ὁ Τσέλλερος καὶ Οὐίλδαυερος ἀκριβέστερον τὸν νοῦν εἰς αὐτὸ ἐπιστήσαντες ἐρμηνεύουσι ὡδε: Ὁ μὲν Οὐίλδαυερος ἐκδεχόμενος τὸ συντυχία ἴσον τῷ δυστύχημα (Unfall) καὶ τὸ λήθης καὶ κακίας πλησθεῖσα ἐπεξηγητικὴν παράθεσιν τοῦ «συντυχία χρησαμένη» ἐξηγεῖται τὸ ὅλον «ἡ πτώσις τῶν ψυχῶν προέρχεται κυρίως ἐξ ἀτυχήματος ἐπιφέροντος διατάραξιν ἐν τῷ λογιστικῷ»². Τὴν δ' ἐρμηνείαν ταύτην ἀποδοκιμάζων ὁ Τσέλλερος συνεχδέχεται μὲν τὸ συντυχία ὅπως καὶ ὁ Οὐίλδαυερος, ὑπολαμβάνων δὲ αὐτοτελεῖς τὰς μετοχὰς «χρησαμένη καὶ πλησθεῖσα» ἀποφαίνεται «ἡ πτώσις τῶν ψυχῶν προέρχεται ἀμφοτέρωθεν, ἕκ τινος δυστυχήματος καὶ ἐκ λήθης καὶ κακίας τῆς ψυχῆς, τούτων δὲ ἢ μὲν λήθη καὶ κακία εἶνε ἡ ἐσωτερικὴ τῆς πτώσεως αἰτία, ἐξ ἐναντίας δὲ τὸ ἀτύχημα ἀποτελεῖ τὸν ἐξωτερικὸν τῆς πτώσεως λόγον». Ἄλλ' ἡμεῖς ἥκιστα ἀποδεχόμεθα τὰς ἐρμηνείας ταύτας. Τὸ συντυχία μέση λέξις ὅν δὲν σημαίνει ἐνταῦθα συμφορὰ (λέγομεν ἐνταῦθα διότι τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Φαίδρου εἶνε τὸ μόνον τὸ ἔχον τὸ σημαίνόμενον τοῦτο κατὰ τὴν

1. Φαίδρος ὑπὸ Ast. σελ. 189.

2. Wildauer Die Psychologie des Willens bei Socrates Plato und Aristoteles II, 235—6.

κοινήν ἑρμηνείαν) ὅπως ἐρμηνεύουσιν οἱ σοφοὶ οὗτοι, φέρεται δὲ καὶ κοινῶς ἡ ἑρμηνεία αὕτη εἰς πάντα τὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης λεξικά. Καὶ δύναται μὲν τις πολλάκις ἐκ τῶν συμφραζομένων νὰ ἐκδέχηται τὴν μέσσην ταύτην λέξιν ὡς σημαίνουσαν συμφορὰν, ἀλλ' ἡ συνεχδοχὴ αὕτη δύναται νὰ παρὰ πλανήσῃ πολλάκις ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ ὅπως καὶ ἐνταῦθα. Ἡ μόνη σημασία τῆς λέξεως ὡς ἐκ τοῦ ἐτύμου εἶνε ὅτι κοινῶς λέγομεν σήμερον περιστασις¹, εἴτε κατὰ τὴν ἀφῆρη μὲνην μᾶλλον αὐτῆς ἐκδοχὴν, εἴτε καὶ συγκεκριμένως, ὅτε καὶ ἰσοδυναμεῖ τῷ τῆς καθ' ἡμᾶς φωνῆς περιστατικόν (Ereignis). Ἀλλὰ μὴν τίς ἀγνοεῖ ὅτι ὁ λέγων, ὅτι τι συμβαίνει συντυχία τινὶ δὲν ἐννοεῖ καὶ πράγματι περιστατικόν τι, ἐξ οὗ προέρχεται τὸ συμβαῖνον, οὐδ' ἀναφέρεται ἢ διάνοια αὐτοῦ εἰς τοὺς πραγματικοὺς λόγους τοῦ συμβαίνοντος, οἷτινες ἀντικειμενικῶς ὑπάρχουσι βεβαίως πάντοτε ἐν τῇ αἰτιώδει τῶν ὄντων συναφείᾳ, ἀλλὰ θέλει μόνον νὰ εἴπῃ ὅτι ἀγνοεῖ πόθεν προῆλθε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ συμβάν; Ἡ τοιαύτη ἄρα τῆς λέξεως χρῆσις μεταπίπτει σημαίνουσα τὸ λογιστικῶς τυχαῖον καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου², ἥτοι ἄγνοιαν, κατὰ δὲ τὸν λόγον τοῦτον τῆς μετοχῆς χρησαμένη προσδιορίζουσα τὸ πλησθεῖσα, εἶνε πρόδηλον τί θέλει νὰ εἴπῃ ἐνταῦθα ὁ Πλάτων. Ἡ πτώσις τῆς ψυχῆς, λέγει, προέρχεται πληρωθείσης τῆς ψυχῆς κακίας καὶ λήθης, ἢ πλήρωσις δὲ αὕτη συμβαίνει «χρησαμένης τῆς ψυχῆς συντυχία τινί», ἥτοι κατὰ συντυχίαν, ἐκ τύχης, ἀπὸ τυχαίους λόγους, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἀγνοεῖ καὶ αὐτὸς ὁ φιλόσοφος τὸν λόγον, δι' ὃν ἡ ψυχὴ πληροῦται λήθης καὶ κακίας. Ταῦτα δὲ λέγων ὁ φιλόσοφος ἀφήσῃ κατ' οὐσίαν ἄλυτον τὸ κύριον ζήτημα, τὴν αἰτίαν τῆς τῶν πτερωτῶν ἀποβολῆς, τὴν πηγὴν τῆς λήθης καὶ κακίας τοῦ λογιστικοῦ, ἥτοι πάντα τὰ σκοτεινὰ σημεῖα, ἐκ τῆς διαφωτίσεως τῶν ὁποίων ἡδύνατο νὰ

1. Ἡροδ. 3, 74.

2. Πρβλ. Πολυβ. 18, 32, 3.

προέλθῃ ἀκτὶς τις φωτίζουσα τὴν ἐπὶ τῇ πτώσει ταύτῃ εὐθύνην καὶ ἐνοχὴν τῆς ψυχῆς, διότι εἶνε βέβαιον ὅτι ἡ ἐνοχὴ αὕτη εἶνε ἡ ψυχὴ τοῦ μύθου τούτου.

Ἀναλογιζόμενοι τὰς Πλατωνικὰς προϋποθέσεις κατανοοῦμεν εὐχερῶς τὴν δυσχερῆ τῶν Πλάτωνος θέσιν ἐν τῷ προκειμένῳ προβλήματι. Ἀφ' οὗ πᾶσα παράστασις τῆς ψυχῆς ὡς τινος βαθμιαίως ἀναπτυσσομένου ἀντέκειτο φύσει εἰς τὰς Πλατωνικὰς δόξας, παριστάσας οὐχὶ πῶς τὰ πράγματα ἐξ ἀτελῶν ἀναπτύσσονται, ἀλλὰ πῶς αἱ τέλειαι ἰδέαι ἀπεικάζονται ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ¹, ὁ φιλόσοφος ἔνθεν μὲν θέλων νὰ διασώσῃ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἔνθεν δὲ ἐχόμενος ἰσχυρῶς τῆς ιδέας ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὑπαίτιος ὧν ἐπὶ γῆς ἀμαρτάνει, ἀπεδέξατο ἐξ ἀνάγκης τὴν πτώσιν ὡς γεγονὸς μυστηριῶδες μεθ' ὑπαίτιου τῆς ψυχῆς, τὸ δὲ ἀνεξήγητον τοῦτο περικαλύπτει προδήλως διὰ τοῦ μύθου τούτου, διότι οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ ὅτι εἰς τὸ μυθολογεῖν καταφεύγει πολλάκις ὁ Πλάτων, ὅταν οὐδὲν μέσον ἐξηγήσεως τῶν γιγνομένων παρέχῃ αὐτῷ ἢ διαλεκτικῆ, ἢ δὲ κατὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐκδοχὴ τῶν παρὰ Πλάτωνι μύθων ὑπὸ τοῦ Δούσλέου ὡς ἀναφερομένων εἰς τὸ γίγνεσθαι, εἰς οὗ τὴν ἐξήγησιν ἀπορεῖ ἢ ὀντολογικῆς φύσεως Πλατωνικῆ φιλοσοφίας², δὲν στερεῖται ὑποστάσεως. Δεικνύει δ' ἄλλως τὴν τοιαύτην τοῦ φιλοσόφου ἀμηχανίαν περὶ τὴν ἐξήγησιν τῆς πτώσεως καὶ ἡ ἐκδοχὴ τῆς ψυχῆς μετὰ τῶν τριῶν εἰδῶν, ἃ ὁμολογουμένως ὑποδέετα ἡ ψυχὴ σωματικὴν μορφήν περιβαλλομένη, ὡς λέγεται, ἐν τε τῇ Πολιτείᾳ καὶ τῷ Τιμῳίῳ³, τοῦ νοεῖν ὄντως τὸ πρῶτον ἐν οὐρανῷ τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς. Ὅλως δ' ἀσύστατα ἀποφαίνονται οἱ ἀξιοῦντες ὅτι ὁ Πλάτων ἐκδέχεται σπουδάζων τὴν ψυχὴν μετὰ τῶν τριῶν εἰδῶν ἐν τῷ

1. Τιμ. 29C.

2. Deuschle Ueber Platon. Mythen 19.

3. Πολ. 611A. ἐξ. Τιμ. 61C.

οὐρανίῳ τόπῳ, ἀντιφάσκων πρὸς τὰ ἐν Τιμαίῳ λεγόμενα, ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης ἀντιφάστεως ἀρνούμενοι πορίσματα πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ συνεγράφη ὁ Φαίδρος. Διότι καὶ ἐὰν πρὸς στιγμὴν δεχθῶμεν τοῦτο ὡς ἀληθές, πάλιν οὐδὲν ἀποφέρομεν κέρδος ὡς πρὸς τὸ κύριον ζήτημα, μόνον δ' εἰσάγομεν νέας ἀτοπίας καὶ πολλαπλασιάζομεν τὰς ἀντιφάσεις. Πόθεν τῷ ὄντι, ἐρωτῶμεν, ἀναπτύσσονται αἱ αἰσθητικαὶ κλίσεις ἐν τῇ ψυχῇ ἐν τῷ οὐρανίῳ τόπῳ, ἐν ᾧ ἐντρυφώτης αὐτῆς εἰς τὴν θέαν τῆς δικαιοσύνης, τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης ἐλλείπει πᾶσα εἰς τοῦτο ἀφορμή; Τί δὲ ἐξηγεῖται ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ἡ πτώσις προέρχεται ἐκ τῆς ψυχῆς ἅτε συνισταμένης ἐκ λογικοῦ καὶ ἀλογίστου μέρους, ἀφ' οὗ τότε τὴν ἐπὶ τῇ πτώσει εὐθύνην ὑπέχει, ὡς εἴπομεν, ὁ οὕτω τὴν ψυχὴν συτητάμενος Δημιουργός; Πάντα ταῦτα εἶνε ἀνάξια φιλοσόφου οἷος ὁ Πλάτων, ὅθεν καὶ ἐμμένομεν φρονούντες ὅτι ὁ φιλόσοφος συνειδῶς τὰς δυσχερείας τοῦ προβλήματος τούτου περικλύπτει τοῦτο διὰ τῆς μυθολογικῆς ταύτης ἀμφιέσεως, ἥτις, εἴ τι καὶ περιέχει ἄξιον λόγου ὡς πρὸς τὴν φύσιν τοῦ κακοῦ, τοῦτο εἶνε ὅτι διὰ ταύτης κυροῦται ἡ περὶ κακίας ἡμετέρᾳ ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι¹ παρατήρησις, ὅτι αὕτη εἶνε οὐχὶ διαστροφὴ τῆς θελήσεως ἀλλὰ τοῦ λογιστικοῦ ἐξασθένησις, διότι προδήλως, ἂν ὁ Πλάτων ἐφρόνει τι περὶ κακίας ὡς ἐκ τῆς θελήσεως προϊούτης, θὰ ἐδήλου τοῦτο ἐνταῦθα, καὶ δὲν θὰ κατέφευγε εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ λογιστικοῦ τὴν διεγείρουσαν τὴν αἰσθητικὴν φύσιν. Μηδ' εἶπη τις ἐνιστάμενος, ὅτι παριστῶντες τὸν Πλάτωνα ἀποροῦντα περὶ τὴν λύσιν τῆς πτώσεως ἀδικοῦμεν τὴν μεγαλοφυΐαν αὐτοῦ, διότι ἡ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐγκειμένη πρὸς τὸ κακὸν κλίσις ἐκ φιλοσοφικῆς ἐπόψεως ἦτο καὶ πάλαι καὶ νῦν μυστήριον, τὸν δὲ πέπλον τὸν ἐπικαλύπτοντα τὴν τοῦ κακοῦ ἀρχὴν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀποκαλύψωσιν οὐ μόνον οἱ

1. Τὸ κακὸν παρὰ Πλάτωνι σελ. 28 καὶ ἐξ.

περὶ ἀρχῆς κακοῦ μέχρι τοῦδε φιλοσόφησαντες, ἀλλὰ καὶ οἱ μετὰ τοῦ Πλάτωνος τὴν προὔπαρξιν τῆς ψυχῆς συναποδεχόμενοι φιλόσοφοι καὶ θεολόγοι. Πρὸς ἀποφυγὴν μακρηγορίας ὑπομιμνήσκομεν ἐνταῦθα τὴν τε θεωρίαν τοῦ Καντίου φρονούντος, ὅτι ἐν τῇ μυστηριώδει σφαίρᾳ ἀχρόνου καὶ νοητοῦ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου συμπίπτει ἡ ὑπερίσχυσις τῶν αἰσθητικῶν ἐλατηρίων καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου πτώσις, καὶ τὴν τοῦ Σελλιγγίου καὶ Ἰουλίου Μυλλέρου περὶ ἀχρόνου τινὸς ἐλευθέρας ἀποφάσεως ἐπενεγκούσης τὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ χωρισμὸν, εἰ καὶ πάντες οὗτοι ἀνομολογοῦσιν ὅτι καὶ οὕτω ἡ ἀρχὴ τοῦ κακοῦ οὐδαμῶς κατανοεῖται¹.

Τῆς αὐτῆς ἐν γένει ἰδέας ἔχεται καὶ ὁ ἐν τέλει τῆς Πολιτείας² μῦθος ἐξηγούμενος τίς ἡ σχέσις τῶν διαφόρων βίων, οὓς διάγει ἡ αὐτὴ ψυχὴ μετενσωματωμένη καὶ ἐν γένει ἡ τῆς μετενσωματώσεως φύσις, ὅπερ ἐν τῷ Φαίδρῳ συντόμως θίγεται. Οὕτω δὲ ἐν ᾧ ἐν τῷ Φαίδρῳ ὁ φιλόσοφος διατρίβει περὶ τὴν σύνθεσιν τῆς προὔπαρχούσης ψυχῆς πρὸς τὸν ἐπίγειον βίον ἐν γένει, ἐνταῦθα καθορίζονται ἰδίᾳ τὰ διάφορα τοῦ βίου στάδια, ἃ διατρέχει ἡ ψυχὴ μετενσωματωμένη, ἐξηγεῖται δὲ καὶ ὁ τῆς μετενσωματώσεως σκοπός, ὅστις εἶνε ἡ κτήσις τελειότερας γνώσεως, ἄρα καὶ ἡ εἰς τὸ ὄντος ὄν ἄνοδος. Ἐκεῖ μὲν τὰ βλέμματα τοῦ φιλοσόφου εἶνε ἐστραμμένα πρὸς τὴν ψυχὴν, καθ' ὅσον ἐξέρχεται τοῦ οὐρανοῦ τόπου, ἐνταῦθα δὲ καθ' ὅσον εἰσέρχεται εἰς αὐτόν. Αὕτη καὶ μόνη εἶνε καθ' ἡμᾶς ἡ σχέσις καὶ διαφορὰ τῶν μύθων³ τούτων, ὃ τι δὲ λέγει ὁ Δοιλλίγγερος⁴ συναινοῦντος καὶ

1. Πρὸς. Müller, Die Sünde 2, 229. 2. 614B—621D.

3. Ὁ Heinze (Xenokr. 145) φρονεῖ, ὅτι ἐν τῇ Πολιτείᾳ ὁ Πλάτων ἐκδέχεται τὴν πρώτην γένεσιν ὡς τι κατ' ἀνάγκην γινόμενον ἄνευ ἐνοχῆς καὶ τὴν ἐνσωμάτωσιν οὐχὶ πρὸς ποινὴν τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἄνευ ἀποχωρῶντος λόγου καθ' ἡμᾶς.

4. Heidenthum und Iudenthum, σελ. 288.

τοῦ Οὐίλδουέρου, ὅτι δηλαδὴ ἀμφοτέροις τοῖς μύθοις βάσις ὑπόκειται ἡ δόξα, ὅτι ἢ μετὰ σώματος ζωὴ ἐξαρτᾶται ἐκ προγράνου τῆς ψυχῆς πράξεως, ἀλλ' ἐν μὲν τῷ Φαίδρῳ ἢ πτώσις προέρχεται ἐξ ἀνικανότητος τῆς ψυχῆς, ἐν δὲ τῇ Πολιτείᾳ τὰ πάντα ἡρτηνται ἐκ τῆς ἐλευθέρως προαιρέσεως αὐτῆς, εἶνε καθ' ἡμᾶς ἀσύστατον καὶ ἀνάληθες. Τοῦτο δὲ διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, διότι, εἰ καὶ ἐν τῇ Πολιτείᾳ ὁ λόγος εἶνε περὶ αἰρέσεως, ἢ αἵρεσις ὁμῶς αὕτη δὲν εἶνε ἀναιρέσις, ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς φρονήσεως τῆς ψυχῆς, ὅπως δηλαδὴ καὶ ἐν τῷ Φαίδρῳ. Ἐνεκα δὲ τῆς συγγενείας ταύτης τοῦ περιεχομένου τῶν μύθων τούτων, δὲν θὰ ὑπεβάλομεν τὸν μῦθον τοῦτον εἰς ἰδιαιτέραν ἀνάκρισιν, ἐὰν μὴ ὁ Οὐίλδουέρος ἐπελθὼν εἰσηγεῖτο, ὅτι κατὰ τὸν μῦθον τῆς Πολιτείας ὁ Πλάτων διδάσκει τὸν προορισμὸν (prædestination), καθ' ὃν ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου πρὸ πάσης εἰς τὸν κόσμον εἰσόδου αἰρεῖται τὸν ἴδιον δαίμονα, ἥτοι τὴν τε ἐξωτερικὴν τοῦ βίου μορφήν καὶ τὸν ἐσωτερικὸν ἠθικὸν χαρακτήρα, ἢ δὲ ἐκάστοτε ἐμπειρικὴ ζωὴ οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ προῖόν τῆς αἰρέσεως ταύτης¹. Ἐὰν ἢ ἐν Φαίδρῳ πτώσις δεικνύη σημεῖα ἐπιπολαίου ὁμοιότητος πρὸς τὰς νεωτέρας περὶ πτώσεως θεωρίας, ἐν τῇ Πολιτείᾳ, ἐὰν ἀληθεύῃ ἢ ἐρμηγεία τοῦ Οὐίλδουέρου, ὁ Πλάτων συναφομοιοῦται καὶ ὅλως πρὸς αὐτάς, καὶ δὴ καὶ μάλιστα τὴν τοῦ Καντίου. Φέρε λοιπὸν ἐπικρίνοντες τὴν ἀξιώσιν ταύτην ἔνεκα τῆς προφανοῦς αὐτῆς σπουδαιότητος, ἴδωμεν πρῶτον τί περιέχει ὁ μῦθος οὗτος ἐν ὀλίγοις συνοψιζόμενος.

Ἀφηγηθεὶς ὁ φιλόσοφος τὴν ἐν τῷδε τῷ βίῳ εὐδαιμονίαν τοῦ δικαίου καὶ ἀθλιότητα τοῦ ἀδίκου ἐκτίθησι τὴν τύχην ἀμφοτέρων καὶ μετὰ θάνατον. Ἐπειδὴ δὲ τὰ μετὰ θάνατον δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ προσδιορισθῶσι διὰ τῆς διαλεκτικῆς, ἐξ ἀνάγκης καὶ πάλιν ὁ λόγος ὑποδύεται μυθικὴν μορφήν καὶ ἦρ τις, υἱὸς Ἀρ-

1. Der Wille II, 237.

μενίου, ὃς ἐν πολέμῳ τελευτήσας κομισθεὶς οἴκαδε ἀνεβίω τὴν δωδεκάτην ἡμέραν, ἀφηγεῖται περὶ δαιμονίου τινὸς τόπου, ἐν ᾧ διχάζεται ὁ οὐρανὸς εἰς δύο χάσματα, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γῆ εἰς ἕτερα δύο ἀντιστοιχοῦντα τοῖς οὐρανόις, δικασταὶ δὲ μεταξὺ τούτων καθήμενοι διαδικάσαντες παραπέμπουσι τοὺς μὲν δικαίους τὴν εἰς δεξιὰ τε καὶ ἄνω διὰ τοῦ οὐρανοῦ, τοὺς δὲ ἀδίκους τὴν εἰς τὰ ἀριστερά τε καὶ κάτω, ἔχοντας πάντας σημεῖα πάντων ὧν ἔπραξαν. Ἐκ δὲ τοῦ ἐτέρου τῆς γῆς χάσματος ἀναδύονται μεσταὶ αὐχμοῦ καὶ κόνεως ψυχαί, καθαραὶ δὲ ἄλλαι καταβαίνουσιν ἐκ τοῦ ἀντιστοίχου οὐρανοῦ χάσματος, διηγούμεναι αἰ μὲν τὰς ἐν τῷ οὐρανῷ εὐπαθείας, αἰ δὲ ὅσα καὶ οἷα πάθοιεν καὶ ἴδοιεν ἐν τῇ ὑπὸ γῆν χιλιέτει πορείᾳ, διδοῦσαι ἕκασται δίκην ὑπὲρ ἐκάστου ἁμαρτήματος αὐτῶν δεκάκις. Μεθ' ἐφθήμερον διατριβὴν ἐν τῷ λειμῶνι τούτῳ ἀφικνοῦνται εἰς θεῶν λαμπροτέρου καὶ καθαρωτέρου φωτὸς καὶ τοῦ θαυμασίου Ἀτράκτου, «δι' οὗ πᾶσαι ἐπιστρέφονται αἰ περιφοραὶ» τοῦ ἐν τοῖς γόνασι τῆς μητρὸς τῶν τριῶν Μοιρῶν Ἀνάγκης ἐγκειμένου. Προφήτης τις λαβὼν ἐκ τῶν γονάτων τῆς Μοίρας Λαχέσεως κλήρους καὶ παραδείγματα βίων ρίπτει ταῦτα ἐπὶ πάντας τοὺς κλήρους ἀναφωνῶν, ὅπως προτερχομένη ἐκάστη ψυχὴ κατὰ τὴν τοῦ λαχνοῦ τάξιν ἔληται βίον, ᾧ συνέσται ἐξ ἀνάγκης¹, οὕτω δὲ κατὰ τὴν τῆς κληρώσεως τάξιν αἰρεῖται ἕκαστος ὃν θέλει βίον ἐκ τῶν πολλῶν προκειμένων. Αἱ τρεῖς Μοῖραι κυροῦσιν εἶτα ἐκάστῳ ὃν εἴλετο δαίμονα, οὕτω δὲ παρελθόντες πάντες τὸν τῆς Ἀνάγκης θρόνον κατασκηνώσιν ἐν τῷ τῆς Λήθης πεδίῳ παρὰ τὸν Ἀμέλητα ποταμόν, ἐξ οὗ πίνοντες ἐπιλανθάνονται πάντων, καὶ ἀναφέρονται ὡσπερ ἄττοντες ἀστέρες εἰς τὴν γένεσιν.

Ὅτι ἐν τῷ μύθῳ τούτῳ πράγματι διδάσκεται εἰδὸς τι προορισμοῦ, τοῦτο εἶνε βεβαίως ἀναντίρρητον, ἀφ' οὗ αἱ ψυχαὶ πρὸ τῆς

1. 617E.

εἰς νέον βίον εἰσθέτω; αἰροῦνται τὸν ἴδιον δαίμονα, αἱ δὲ Μοῖραι ἐπισφραγίζουσι τὴν αἴρεσιν ταύτην. Ὅτι δ' ὁμοίως αἱ ψυχαὶ αἰρούμεναι τὸν δαίμονα εἰς οὐδεμίαν ὑπόκεινται ἀνωτέραν βίαν, δρῶσι δὲ μετ' ἐλευθερίας, εἶνε καὶ τοῦτο φανερόν. Τὸ κύριον ὅμως ζήτημα εἶνε **τί καὶ πῶς αἰροῦνται αἱ ψυχαί**, ἐκ δὲ τῆς λύσεως τούτου ἐξαρτᾶται καὶ ἡ κατανόησις τῆς οὐσίας τοῦ μύθου καὶ τῆς προθέσεως τοῦ Πλάτωνος συνυφαίνοντος αὐτὸν ἐν τέλει τῆς Πολιτείας. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ὁ Οὐίλνταύερσος διατείνεται, ὅτι αἱ ψυχαὶ αἰροῦνται οὐχὶ μόνον τὸ ἐπιτήδευμα, ὡς ἐξέλαβεν ἤδη ὁ Πορφύριος¹ συνεπινευόντων καὶ πολλῶν νεωτέρων, ἀλλὰ καὶ τὸν ἠθικὸν χαρακτήρα, ὡς εἶπομεν, στηριζόμενος εἰς τὸ 618B, ἔνθα ἀριθμηθέντων ἤδη τῶν ἐκλεξιμῶν βίων ἐπάγεται «*ψυχῆς δὲ τάξις οὐκ ἐρεῖται διὰ τὸ ἀναγκαίως ἔχειν ἄλλον ἐλομένην βίον ἀλλοίαν (ψυχὴν) γίγνεσθαι*» καὶ λέγων, ὅτι ὁ χαρακτήρ δὲν προβάλλεται εἰς αἴρεσιν ἅτε αἰρούμενος ἤδη κατ' ἀνάγκην μετὰ τοῦ βίου. Οὕτω δὲ ἐρμηνεύει καὶ ὁ Ρῶδης² λέγων, ὅτι ὁ δαίμων, ὃν αἰροῦνται αἱ ψυχαί, εἶνε τὸ ἦθος καὶ ἡ τοῦ βίου κατάστασις. Ἄλλ' ἡ ἐρμηνεία αὕτη εἶνε ἄρδην ἐσφαλμένη, οὐ μόνον διότι τὸ δαίμων³ ἥκιστα σημαίνει ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ὅ τι

1. Στοβ. Ἑκλ. ed Heeren 11, 8, 372.

2. Psyche 2, 607, 3.

3. *Δαίμων* τῷ ὄντι πλὴν τῆς γνωστῆς αὐτοῦ σημασίας δηλοῦντος θεὸν ἐν γένει ἢ κατώτερον θεόν, ἐν τοῖς Πλατωνικοῖς ἔργοις, ὅπως ἄλλως καὶ ἐν γένει ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἐκφράζει τὴν ὑπερκείμενην ἰδίαν ἐκάστου ἀνθρώπου δύναμιν τὴν δημιουργοῦσαν τὴν οἰανδήποτε αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τύχην. Οὕτω δὲ οὐ μόνον ἐν Φαιδ. 170D λέγεται περὶ δαίμονος ἡγεμόνος ἄγοντος ἕκαστον τελευτήσαντα εἰς Ἄδου, ἀλλὰ καὶ ἐν Συμποσίου 202D εἴρηται περὶ δαιμόνιου διαπορθμεύοντος δεήσεις καὶ θυσίας τῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ἐκ τούτων ἐπιτάξεις καὶ ἀμοιβὰς τῶν θυσιαῶν πρὸς τοὺς

νομίζει ὁ Ρῶδης, ἀλλὰ κυρίως διότι τὸ ἐξ αὐτῆς προκύπτον νόη-

ἀνθρώπους (πρβλ. καὶ Μενάνδρ. Com. IV, 238, Λυσίου 2,78), εἰ καὶ πιθανῶς, προσωποποιῶν οὕτω τὸν δαίμονα ὁ φιλόσοφος, ἐνέδιδεν εἰς τὰ κοινῶς περὶ αὐτοῦ φρονούμενα, καθόσον μάλιστα ἐν Τιμαίου 90A *δαίμων* καλεῖται τὸ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἡγεμονεῦον λογιστικὸν τὸ κυριώτατον τῆς ψυχῆς εἶδος, ὅπως ἄλλως ἐξέλαβον τὸ πρᾶγμα καὶ οἱ Στωϊκοί. Καθόσον δὲ τὴν πρᾶξ τοῦ δαίμονος ἐκάστου προερχομένην κκοδαμιμονίαν ἢ εὐδαμιμονίαν ἐννοεῖ τις συνήθως κατ' ἐαυτὴν μόνην ὡς τινὰ εἰμαχμένον καὶ ἀνερμήνευτον κλῆρον, *δαίμων* σημαίνει πολλὰχοῦ, ὅπως καὶ ἐνταῦθα, μόνην τὴν οἰανδήποτε κατάστασιν καὶ θέσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ κόσμῳ, τὸν βίον, ὅπως ἐρμηνεύει ἀμέσως ὁ φιλόσοφος (619E *Οὐχ ὑμᾶς δαίμων λέγεται, ἀλλ' ὑμεῖς δαίμονα αἰρήσεσθε· πρῶτος δ' ὁ λαχὼν πρῶτος αἰρείσθω βίον, ὃ συνέρσται ἐξ ἀνάγκης*), εἰ καὶ ἐν τέλει (620DE) προσωποποιῶν τὴν τοῦ βίου Μοῖραν καὶ μυθολογικῶς ἐπικοτυῶν τὰ πράγματα ὁμιλεῖ καὶ πάλιν περὶ φύλκος τοῦ βίου δαίμονος. Καίτοι δὲ ἐν τῇ εἰδικῇ ταύτῃ σημασίᾳ παραλλάσσει τὸ σημαζόμενον τῆς λέξεως πολυειδῶς, οὐδέποτε ὅμως ἀφανίζεται ἡ οὐσιώδης αὐτῆς σημασία ἀναφερομένης, ὡς ἐρρέθη, εἰς τὴν ἐξωτερικὴν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς σφαίραν, οὐδὲ ἀναζητήσαντες εὗρομεν χωρίον τι περὶ δαίμονος ἀναφερομένου εἰς τὴν ἐσωτέραν τοῦ ἀνθρώπου ποιότητα καὶ δηλοῦντος τὸν ἠθικὸν χαρακτήρα, τὸ ἦθος, ὡς λέγει παρεκδεχόμενος τὰ ἐνταῦθα λεγόμενα ὁ Ρῶδης. Μὴ τις δὲ προεβλήῃ ἐνιστάμενος τὸ Ἑρακλήτειον «*ἦθος ἀνθρώπῳ δαίμων*» (Fragm. 57), διότι τοῦτο ἐχόμενον ἄλλης ιδέας δηλοῖ προφανῶς, ὅτι Θεὸς προστάτης ἐκάστου εἶνε τὸ ἦθος αὐτοῦ, ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ φύσις, ὡς ἐννοεῖ τὸ χωρίον καὶ ὁ Πλούταρχος, συμμνημονεύων καὶ τὸ Μενάνδρειον «*Ὁ τοῦς ἡμῶν ὁ Θεός*» (Πλατων. Ζητημ. 1), κατὰ δὲ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ἐλέγχει ὁ Ἡράκλειτος δι' αὐτοῦ πάντας τοὺς ἐξαρτῶντας τὴν ἰδίαν τύχην οὐχὶ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκάστου συμμορφουμένου πρὸς τὸ αἰεὶ ὀρθῶς καὶ δικαίως ἔχον σύμπαν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐξαλλάττοντος αἰσθητοῦ κόσμου ἢ ἐτέρων προστατίδων δυνάμεων. (Zeller II², 480).

μα οὔτε πρὸς τὰ ἡγούμενα οὔτε πρὸς τὰ ἐπόμενα συμβιβάζεται, τὸ δὲ «ψυχῆς τάξιν—γίγνεσθαι» ἔχεται ἄλλης ιδέας, ἢ ὡς ὑπολαμβάνει ὁ Οὐίλδαυερος. Ὁ προφήτης ἐξαγγέλλων τὴν κλήρωσιν καὶ σημασίαν τῆς αἰρέσεως λέγει «οὐχ ὑμᾶς δαίμων λήξεται, ἀλλ' ὑμεῖς δαίμονα αἰρήσεσθε. Πρῶτος δ' ὁ λαχὼν πρῶτος αἰρείσθω βίον, ὧ συνέσται ἐξ ἀνάγκης. Ἀρετὴ δὲ ἀδέσποτον ἦν τιμῶν καὶ ἀτιμάζων πλέον ἢ ἔλαττον αὐτῆς ἔξει»¹. Ἐν τοῖς λόγοις τούτοις διαστέλλοντι προδήλως δύο τινά, ἔνθεν μὲν βίος ἢ δαίμων, ὃν ἐλομένη ἀπαξ ἡ ψυχὴ δὲν δύναται νὰ ἀποβάλῃ, ἔνθεν δὲ ἡ ἀρετὴ, ἣτις ὅμως εἶνε οὐδενὸς ἀποκλειστικὸν κτῆμα, μετέχει δὲ καὶ ὑπολείπεται τις ταύτης καθ' ὅσον τιμᾶ ἢ ἀτιμάζει αὐτήν. Ἐάν ὁ Πλάτων ἐνόει, ὅτι ἐν τῷ αἰρεθέντι βίῳ συμπεριέχεται ἢ μὴ ἤδη ἡ ἀρετὴ, καὶ ὁ ἀπαξ βίον ἐλόμενος εἴλετο ἅμα ἢ μὴ ἤδη καὶ τὴν ἀρετὴν, οὐδένα μὲν νοῦν ἔχει τὸ ἀδέσποτος, εἶνε δὲ σχολαία σύνολος ἢ περὶ μετοχῆς τῆς ἀρετῆς προσθήκη αὐτῆ, διότι ὁ βαθμὸς τῆς μετοχῆς ταύτης περιέχεται ἤδη ἐν τῷ αἰρεθέντι βίῳ. Εἶνε πρόδηλον, ὅτι ὁ προφήτης ἀντιτιθεὶς βίον καὶ ἀρετὴν θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ μὲν βίος εἶνε ἐκλέξιμον οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ ἀρετὴ, διότι ταύτης οὔσης χρήματος ἀδεσπότου ἢ κτῆσις ἤρηται ἐκ τῆς προσωπικῆς ἐκάστου πρὸς αὐτὴν διαθέσεως. Ὅτι δὲ τὸ «ψυχῆς τάξιν» δὲν σημαίνει τὸν χαρακτῆρα, οὐδὲ μόνον τὴν ψυχικὴν ἐμφύταν τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐξαρτωμένην, ὅπως ὀρθῶς μὲν ἐν γένει, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πάντῃ ἀκριβῶς ἐρμηνεύει ὁ Τσέλλερος², ἀλλὰ καὶ τι πρὸς, ὡς φρονοῦμεν ἡμεῖς, διδάσκει αὐτὸς ὁ Πλάτων. Οἱ ὑπὸ τοῦ προφήτου προτεθέντες βίοι εἶνε βίοι ζώων καὶ ἀνθρώπων, τούτων δὲ οἱ ἀνθρώπινοι εἶνε ἢ βίοι τυράννων, ἢ ἀνδρῶν δοκίμων ἐπὶ γένει καὶ προγόνων ἀρεταίς, κάλλει καὶ ἰσχύϊ καὶ ἀγωνίᾳ, ἢ ἀδοκίμων κατὰ ταῦτά, ὡσαύτως δὲ καὶ γυναικῶν. Ἀλλὰ μὴν

1. 617DE.

2. II⁴ [719].

πάντες οὗτοι ἀνκφέρονται εἰς τὴν ἐξωτερικὴν σφαῖραν τῆς ἀνθρωπίνης οὐτίκας, δὲν ὑπάρχει δὲ ψυχῆς τάξιν, τοῦτ' ἔστιν ἐλλείπει ἐν τοῖς παρδείγμασι τῶν βίων καὶ ταξινομήσι τῶν νοητικῶν καὶ ἠθικῶν τῆς ψυχῆς ἰδιοτήτων, ἦτοι τῆς φρονήσεως, τῆς εὐμαθίας ἢ δυσμαθίας καὶ πάντων τῶν τοιούτων «τῶν φύσει περὶ ψυχὴν ὄντων καὶ τῶν ἐπικτητῶν», ὡς λέγεται κατωτέρω¹, διότι ταῦτα ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ ἐκάστοτε βίου, καθ' ὅσον τοῦ μὲν ζώου βίον αἰρουμένου ἢ νοητικῆς δυνάμεις περιστέλλεται εἰς τὴν κατωτάτην αὐτῆς βαθμίδα, ἀνάλογως δὲ καὶ ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων βίων ὁ μὲν φιλοσοφικὸς εἶνε μάλιστα εὐνοϊκὸς εἰς ἀνάπτυξιν καὶ διακρίτησιν τῆς ψυχῆς δι' ἀρετῆς, ἦττον δὲ καὶ εἰς βαθμὸν πάλιν μειζονα ἢ ἐλάσσονα εἶνε οἱ ἄλλοι. Εἶνε δὲ μία τοιαύτη τῆς ψυχῆς πράξις ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐν γένει βίου καὶ τῆςσωματικῆς ἰδίᾳ φύσιν ἐξηρητημένης γνήσιον Πλατωνικὸν δόγμα, ὡς ἀνεπτυξάμεν ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι, ὅπερ καὶ παράβαλε². Ἐκ δὲ τούτων ἔπεται, ὅτι ὁ Πλάτων ἀποδέχεται μὲν ἐνταῦθα ἑτεροαρχικὴν τινα (determiniert) ἐπίδρασιν τῆς ὑλικωτέρας τοῦ ἀνθρώπου φύσεως νοητικῶς καὶ ἠθικῶς, κατὰ δὲ τὸν λόγον τοῦτον ἔχει δίκαιον ὁ Οὐίλδαυερος, ἀλλ' ὅτι ὅμως ὁ ἠθικὸς χαρακτῆρ ἐκάστου εἶνε καὶ μόνον προῖον ταύτης, τοῦτο οὐδαμοῦ διδάσκει, ὡς εἶδομεν, ὁ Πλάτων, καὶ ἐνταῦθα δὲ ἔχεται τῆς ιδέας, ὅτι τὸ συντόμως ζῆν καὶ τὸ ὑγιῶς φιλοσοφεῖν συντελεῖ εἰς τὴν πρακτικὴν εὐδαίμονος βίου, ἐν δὲ τῷ ἐπιλόγῳ παραινεῖ «τῆς ἄνω ὁδοῦ ἀεὶ ἔχεσθαι καὶ δικαιοσύνην μετὰ φρονήσεως παντὶ τρόπῳ ἐπιτηδεύειν»³.

Ἐτερον ζήτημα εἶνε πῶς αἰρεῖται ἡ ψυχὴ. Ἐν πρώτοις σημειωτέον ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν αἰρεῖται μετ' ἀπολύτου ἐλευθερίας,

1. 618D.

2. Τὸ κακὸν παρὰ Πλάτωνι ἰδίως σελ. 19 καὶ 40.

3. 621C. Πρβλ. καὶ Φαίδρ. 248E.

ὅπως παρετήρησεν ἤδη ὁ Πορφύριος, συναποδέχεται δὲ καὶ ὁ Οὐίλ-
δαύερος. Οὐ μόνον ἡ καλὴ ἢ κακὴ αἵρεσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φρο-
νήσεως ἢ ἀφροσύνης τῆς αἴρου μένης ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ ρητῶς ση-
μειοῦται, ὅτι «ὁ πρῶτος λαχὼν εὐθὺς ἐπιῶν τὴν μεγίστην τυ-
ραννίδα αἰρεῖται ὑπὸ ἀφροσύνης τε καὶ λαιμαργίας οὐ πάντα
ικανῶς ἀνασχευόμενος»¹. ἐν γένει δὲ ὁ πρότερος τῆς ψυχῆς
βίος ἐπιδρᾷ ἰσχυρῶς ἐπὶ τῆς αἵρέσεως, διότι αἱ ψυχαὶ «κατὰ
συνήθειαν τοῦ προτέρου βίου τὰ πολλὰ αἰροῦνται»².
Εἶτα δὲ δὲν πρέπει νὰ παραλειφθῇ, ὅτι καὶ ἡ τύχη τοῦ κλήρου
συνεπιδρᾷ ἐπὶ τῆς αἵρέσεως βελτίονος ἢ χείρονος βίου. Εἶνε ἀλη-
θές, ὅτι ἐκ τῶν κριτικῶν οὐδεὶς μέχρι τοῦδε, ἐφ' ὅσον ἡμῖν γνω-
στόν, παρετήρησέ τι τοιοῦτο περὶ τῆς σημασίας τοῦ κλήρου, ὁ
δὲ Πλούταρχος φρονῶν, ὅτι τριῶν αἰτιῶν ἄπτεται ἐνταῦθα ὁ φι-
λόσοφος, τοῦ ἐφ' ἡμῖν, εἰς ὃ ἀποδίδεται ἡ αἵρεσις τῶν βίων,
τοῦ καθ' εἰμαρμένην, ἀναφερομένου εἰς τὸ εὖ ἢ κακῶς βιοῦν
τοὺς ὀρθῶς ἢ κακῶς ἐλομένους, καὶ τῆς τύχης τῆς προκα-
ταλαμβανούσης πολλὰ τῶν ἡμετέρων καὶ τροφαῖς καὶ πο-
λιτεῖαις, ὧν ἕκαστοι λαγχάνουσι³, παρίστησι τὸν Λαμπρίαν
ὑπολαμβάνοντα τὸν κλῆρον ὡς τὸ εἰκῆ καὶ κατὰ τύχην γιγνώ-
μενον, διότι ὁ ἐν τινι λόγῳ κλῆρος γίγνεται, λέγει, «ἐκ τινος
εἰμαρμένης καὶ προνοίας». ἀλλ' ἐν τῷ μύθῳ τούτῳ ἡ κλήρω-
σις καθ' ἡμᾶς δὲν εἶνέ τι ὅλως ἀσήμαντον. Ἐάν τὸ πρᾶγμα εἶ-
χεν οὕτως, οὐ μόνον δὲν ἐννοοῦμεν πρὸς τί ἡ κλήρωσις, ἀφ' οὗ ἕκα-
στος ἀδιαφόρως ἠδύνατο νὰ ἐκλέξῃ ὃν θέλει βίον, ἀλλὰ καὶ ἐν
619D ἐνθα λέγεται «μεταβολὴν τῶν κακῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν
ταῖς πολλαῖς τῶν ψυχῶν γίγνεσθαι καὶ διὰ τὴν τοῦ
κλήρου τύχην», τὸ διὰ κλήρου τύχην μένει οὕτως ὅλως
ἀδιανόητον. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι κατὰ τοὺς λόγους τοῦ
προφήτου καὶ ὁ τελευταῖος λαχὼν δὲν πρέπει νὰ ἀθυμῇ, διότι,

1. 619B.

2. 620A.

3. Συμπόσ. πρβλ. IX, 5.

ἐάν μετὰ νοῦ ἐκλέξῃ, ζῆ δὲ συντόμως, παρασκευάζει ἑαυτῷ βίον
ἀγαπητόν¹, ἀλλ' ἀκριβῶς ἢ παραίνεσις τοῦ συντόμως ζῆν καὶ
τὸ ἐξῆς λεγόμενον, ὅτι ὁ εἰς τὸν ἐνθάδε βίον ἀφικνούμενος καὶ
ἐνθάδε θὰ εὐδαιμονήσῃ καὶ ἐπέκεινα τοῦ τάφου θὰ χωρῇ λείαν
καὶ οὐρανίαν πορείαν «εἰ ὑγιῶς φιλοσοφοῦ καὶ ὁ κλῆρος αὐτῷ
τῆς αἵρέσεως μὴ ἐν τελευταίοις πίπτει»², τὸ τὴν κλήρου
τύχην προφανῶς ἐξηγούμενον, δεικνύει ὅτι ἡ τοῦ κλήρου τύ-
χη δὲν εἶνέ τι ἀδιάφορον. Εἶνε πρόδηλον ὅτι, ὅπως ἐν τῷ Φαί-
δρῳ εἰς τὴν τύχην καταφεύγει δεικνύων, πῶς αἱ ψυχαὶ κατα-
πίπτουσιν εἰς τὴν γῆν, ὅπως ἐν τῇ Πολιτεῖᾳ ἐπιτρέπεται τοῖς ἄρ-
χουσιν, ὅπως κατοχυρούμενοι ὀπισθεν κλήρων κομφῶν μηχανῶν-
ται τοὺς γάμους ἀγαθῶν μετ' ἀγαθῶν καὶ φύλων μετὰ τῶν ὁ-
μοίων³, ὁμοίως δὲ ὅπως ἐν τοῖς Νόμοις⁴ εἰς ἀπρονομίην τοῦ κατὰ
φύσιν δικαίου καὶ ἴσου εἰς ἀνίσους συνιστᾶται ἡ τοῦ κλήρου χρη-
σις «δυσκολία τῶν πολλῶν ἕνεκα», οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐνταῦθα κλη-
ρώσει ἐνυπολανθάνει ὁμοίως φύσεως λόγος. Αἱ ὑπέρταται δὴλα δὴ
τοῦ κόσμου ἄρχαι θέλουσι, νομίζομεν, νὰ ἀναδείξωσι ἐν τῷ
παντὶ «νικῶσαν ἀρετὴν, ἠττωμένην δὲ κακίαν»⁵, προγιγνώσκου-
σαι δὲ, οἷον βίον διάξει ἕκαστος, συνεπικουροῦσιν ἰσῶς προσδιορί-
ζουσαι τὴν τύχην ἐκάστου ἐν πάσῃ εἰς νέον βίον εἰσθέσει, καθ' ὃν
καὶ οἱ ἐπὶ γῆς κρατοῦντες τρόπον, μηδαμῶς ὅμως ὑποκείμενοι τῇ
ἀνθρωπίνῃ πλάνῃ. Ἄλλ' ἡ εἰκασία αὕτη εἶνε πάντοτε εἰκασία,
ὅτι ὅμως κατὰ Πλάτωνα ὁ κλῆρος μυστηριωδῶς ὁμοῦ μετὰ τῶν
προβεβιωμένων ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὴν αἵρεσιν βίου, τοῦτο εἶνε καθ' ἡμᾶς
βέβαιον, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ ἀξίωσις τοῦ Οὐίλδαυέρου ὅτι ὁ
Πλάτων διδάσκει ἐν τῷ μύθῳ τῆς Πολιτείας τὸν προορισμὸν ἢ τὴν
ὑπερβατικὴν αὐταρχίαν ὡς θὰ εἴπωμεν ἐξελληνίζοντες τὸ Trans-
cedentale Indeterminismus, ἥτοι ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ τοῦ ἀνθρώ-

1. 619B.

2. 619E.

3. Πολιτ. 460A. Πρβλ. καὶ Τιμ. 18E.

4. 757E.

5. Νομ. 904B.

που ποιότης και ὁ ἐξωτερικὸς βίος ἐξαρτῶνται ἐξ ἐλευθέρας τῆς βουλήσεως ἀποφάσεως πρὸ πάσης εἰς τὸν ἐμπειρικὸν βίον εἰσόδου, εἶνε ὅλως ἀνυπόστατος. Ἄλλ' ἡμεῖς τιθέντες πάντας τοὺς λόγους τούτους κατὰ μέρος δεχόμεθα πρὸς στιγμὴν τοὺς ἰσχυρισμούς τοῦ Οὐίλδουέρου ὡς ἀληθεῖς. Ἐπεταὶ ἐκ τούτου ὅτι καὶ κατὰ Πλάτωνα ἐξηρανόσθη μυτηριωδῶς πᾶν μόριον τῆς τοιαύτης ἐλευθερίας ἐν τῷ ἐμπειρικῷ κόσμῳ, ὡς ἀξιοῖ ἡ νεωτέρα ὑπερβατικὴ αὐταρχία; Οὐδαμῶς καθ' ἡμᾶς. Ἐξ ἐναντίας ἂν ὁ Πλάτων ἀρθεῖς εἰς τὰς θεωρίας τῆς νεωτέρας ἰδεολογίας ἐδόξαζέ τι τοιοῦτον, ὡφείλεν ἀναντιρρήτως καὶ νὰ εἴπῃ ρητῶς ἢ ὑποδείξῃ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ἐλευθερίας ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ. Μηδ' εἴπῃ τις ἐνιστάμενος ὅτι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας τὸ τῆς ὑπερβατικῆς αὐταρχίας δόγμα παρίσταται ἄνευ ἐμπειρικῆς ἐλευθερίας, ὁ δὲ Πλάτων διὰ τοὺς αὐτοὺς καὶ ὁ Κάντιος λόγου χάριν λόγους ἐπειράθη ἐν τῷ τῆς Πολιτείας μύθῳ νὰ διασώτῃ τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν καὶ τῷ κακῷ ἐνοχῆν. Ὅτι ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας οὐδεμίαν γινώσκει ὑπερβατικὴν αὐταρχίαν μετ' ἐμπειρικῆς ἐλευθερίας εἶνε καθ' ἡμᾶς τυχαῖον ὅλως φαίνόμενον, ὁ δὲ διὰ τῶν νεωτέρων σταθμῶν σταθμώμενος τὸν τῆς Πολιτείας μῦθον παραγνωρίζει τὸ πνεῦμα τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας, διότι ὁ μὲν Κάντιος καὶ ὁ Σελίγγιος ἐξήτου προδήλως μετατιθέμενοι τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἄχρονόν τινα τῆς ψυχῆς κατὰ τῆς νὰ ἐξηγήσωνται τὸν Determinismum ἤτοι τὴν ἐν τῷ φαινομένῳ κόσμῳ ἐτερραρχικὴν τῶν πράξεων ἐνότητα καὶ τὴν εἰς τὸ κακὸν καθολικὴν κλίσιν¹, ὁ δὲ Πλάτων οὐδὲ κἂν προαίσθησιν εἶχε τῶν τοιούτων προβλημάτων, παραινῶν καὶ ἄλλως, ὡς εἴπομεν², μυριολέκτως ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ πρὸς βελτίωσιν καὶ μετὰ τοῦ θεοῦ ὁμοίω-

1. Πρὸς τὸ πρῶτον ἡμῶν περὶ προπαιτορικῶν ἀμαρτήματος μᾶθημα, σελ. 4 καὶ ἐξ.

2. Τὸ κακὸν παρὰ Πλάτωνι, Α' τμήμα, σελ. 52—3.

σιν, ἅτινα προὑποτιθέασιν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλὰ τὸ θέμα τοῦτο εἶνε ἀνάξιον πάσης μακροτέρας συζητήσεως, ὅθεν καὶ κρίνομεν περιττόν, μεθ' ὅσα ἐν τῷ πρώτῳ τμήματι περὶ ἐλευθερίας εἴπομεν, νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς αὐτό.

Ἄλλὰ τότε θὰ εἴπῃ τις, τίς ἢ ἀφετηρία τοῦ μύθου τούτου, καὶ τί σκοπεῖ νὰ διδάξῃ ἢ ἐκτενὴς αὕτη μυθολογία; Καθ' ἡμᾶς, εἰ καὶ ἐν τοῖς ἐπιμέρους εἶνε δύσκολος ἢ διάκρισις τοῦ περιεχομένου ἀπὸ τῆς μυθικῆς μορφῆς, τοῦτ' ἔστι κατὰ πόσον ταῦτα εἶνε κενὰ χαριτολογήματα ἢ ἔχουσιν ὑποκειμένην καὶ φιλοσοφικὴν τινα ἔννοιαν, ἐν τούτοις ἀνασκοποῦντες τὴν σειρὰν τοῦ λόγου ἀπρολήπτως δ' ἐρμηνεύοντες διαβλέπομεν τὰ αἷτια, ὑφ' ὧν ἐν γένει ἤγετο ὁ φιλόσοφος εἰς μίαν τοιαύτην μυθολογίαν. Εἶνε δὲ ταῦτα τὰ ἐξῆς. Οὐδένα λανθάνει τὸ πολυειδῶς μαρτυρούμενον φαινόμενον, ὅτι οὐ μόνον ἡ ἐξωτερικὴ τοῦ βίου κατάστασις ἀλλὰ καὶ αἰπνευματικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἐμφυταί, ἢ κράσις καὶ ἡ τοῦ θυμικοῦ διάθεσις καὶ πᾶσαι αἰ τοιαῦται ποικιλίαι ἐξερτῶνται οὐχὶ ἐκ τῆς βουλήσεως ἡμῶν, ἀλλ' εἶνέ τις κληρὸς περιβάλλον πάντα ἐξ ἀνάγκης. Ἄλλὰ μὴν τίς ἀγνοεῖ ὅτι πρὸς ἐξήγησιν τῶν ποικίλων τοῦ βίου μορφῶν καὶ ἐν γένει πάντος τοῦ ψυχικοῦ βίου στοιχείου, μεθ' οὗ τις ἤσθάνετο ἑαυτὸν ἄκοντα προσδεδεμένον, κατέφευγέ τις πολλάκις πάλαι ἢ εἰς τὴν εἰμαρμένην ἢ εἰς ἰδιαιτέραν εὔνοιαν ἢ δυσμένειαν τῶν θεῶν λύων τὰ αἰνίγματα ταῦτα τοῦ βίου; Ταύτας λοιπὸν τὰς δοξασίας ἀναιρῶν ὁ Πλάτων, ἐν γένει δὲ θέλων νὰ παρυστήσῃ, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ εἶνέ τι σταθερὸν μὴ ὑποκείμενον εἰς τὴν διηνηκῆ καὶ ἄτακτον ροὴν τοῦ φαινομένου κόσμου, προσέφυγεν εἰς τὴν μυθολογίαν ταύτην. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν ἀφετηρίαν τῆς μυθικῆς ταύτης ἀφηγήσεως τὸ δὲ κέντρον τοῦ ὅλου μύθου τῆς αὐτῆς ἰδέας ἐχόμενον εἶνε ἀναντιρρήτως τὰ ἐν 618B—E «μάλιστα ἐπιμελητέον ὅπως ἕκαστος ἡμῶν τῶν ἄλλων μαθημάτων ἀμελήσας τούτου τοῦ μαθήματος ζητητῆς καὶ μαθητῆς ἔσται, ἐὰν πόθεν οἶός τ' ἦ μαθεῖν καὶ ἐξευρεῖν, τίς

αὐτὸν ποιήσει δυνατόν καὶ ἐπιστήμονα, βίον χρηστὸν καὶ πονη-
ρὸν διαγιγνώσκοντα, τὸν βελτίω ἐκ τῶν δυνατῶν αἰεὶ πανταχοῦ αἰ-
ρεῖσθαι, ἀναλογιζόμενον πάντα τὰ νῦν δὴ ρηθέντα καὶ ξυνηθέμενα
ἀλλήλοις καὶ διαιρούμενα πρὸς ἀρετὴν βίου πῶς ἔχει, καὶ εἰδέναι
τί κάλλος πενία ἢ πλοῦτος κραθὲν καὶ μετὰ ποίας τινὸς ψυχῆς
ἕξεως κακὸν ἢ ἀγαθὸν ἐργάζεται, καὶ τί εὐγένειαι καὶ δυσγένειαι
καὶ ἰδιωτεῖαι καὶ ἀρχαὶ καὶ ἰσχυεῖς καὶ ἀθύνειαι καὶ εὐμαθίαι
καὶ δυσμαθίαι καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα τῶν φύσει περὶ ψυχῆν ὄν-
των καὶ τῶν ἐπικτήτων τί συγκεραννύμενα πρὸς ἀλλήλα ἐργάζε-
ται, ὥστε ἐξ ἀπάντων αὐτῶν δυνατὸν εἶναι συλλογισάμενον αἰρεῖ-
σθαι πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς φύσιν ἀποβλέποντα τὸν τε χεῖρω καὶ
τὸν ἀμείνω βίον, χεῖρω μὲν καλοῦντα, ὃς αὐτὴν ἐλείπε ἄξει εἰς
τὸ ἀδικωτέραν γίνεσθαι, ἀμείνω δέ, ὅστις εἰς τὸ δικαιωτέραν, τὰ
δ' ἄλλα πάντα χαίρειν ἐάσει· ἐωράκαμεν γὰρ ὅτι ζῶντι τε καὶ
τελευτήσαντι αὐτῇ κρατίστη αἵρεσις». Ὁ Πλάτων δὴλα δὴ τὴν
ἠθικὴν τελείωσιν ὑπολαμβάνων τὸ ὑψιστὸν ἀγαθόν, ἐχόμενος δ'
ἐν γένει τῆς ιδέας ὅτι πρὸς τὴν ἐν τῷ ἠθικῷ ἀγαθῷ τελείωσιν τὰ
ἄρια μιᾶς ζωῆς εἶνε στενά, ἀποφαίνεται ἐνταῦθα ὅτι ἐκάστη ζωὴ
εἶνε προπαρασκευὴ εἰς τὴν μέλλουσαν, καὶ ὅτι ἐκ τοῦ ὑγιῶς φι-
λοσοφεῖν καὶ συντόμως ζῆν ἤρτηται οὐ μόνον ἢ ἐνταῦθα ἀλλὰ
καὶ ἢ μέλλουσα εὐδαιμονία. Ἄρα καὶ ὁ μὴ πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν
τοῦ βίου λάμπειν ἀποβλέπων, ἀλλὰ σταθμώμενος τὰ πάντα πρὸς
τὴν τῆς ἀρετῆς στάθμην ἢ καὶ τὸναντίον, αἰρεῖται ἤδη καὶ προα-
ποφατίζει καὶ τὸν ἐπέκεινα τῆς ζωῆς ταύτης δαίμονα «ὦ συνέ-
σται ἐξ ἀνάγκης», ἢ δὲ ἐξωτερικὴ τῆς φύσεως διάταξις οὐ μόνον
δὲν ἀντιδραίνει ἀλλὰ καὶ συνεπικουρεῖ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ
προτεθειμένου τέλους. Διετύπωσε δὲ τὴν ἔννοιαν ταύτην μυθικῶς
οὕτως ὥστε ἡ ψυχὴ κατὰ τὴν εἰς νέον βίον εἴτθεσιν παρίσταται
αὐτῇ προδιορίζουσα τὴν ἑαυτῆς τύχην, καὶ δὲ Μοῖραι συνεπικουροῦ-
σαι τὸν αἰρεθέντα τοῦτον δαίμονα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Θεοδικία τοῦ Πλάτωνος.

Πειραθέντες ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὅλης φιλοσοφικῆς τοῦ Πλά-
τωνος θεωρίας νὰ ἀναγάγωμεν καὶ συστηματοποιήσωμεν πρῶτοι
τὰ σποραδικῶς παρὰ Πλάτωνι περὶ κακοῦ λεγόμενα καὶ ὑπὸ
τῶν νεωτέρων κριτικῶν διαφόρως ἐρμηνευόμενα εἰς ἰδίαν αὐτοτε-
λῆ πραγματείαν, δὲν νομίζομεν ἄσκοπον συμπληροῦντες τὸ ὅλον
νὰ ἐπισυνάψωμεν ἐνταῦθα ἰδίον κεφάλαιον περὶ Θεοδικίας, συνο-
ψίζοντες εἰς ὀλίγας λέξεις ὅτι περὶ αὐτῆς ἐφιλοσόφησεν ὁ Πλά-
των κατὰ τὴν γνωστὴν σημασίαν τῆς νεοτεύκτου ταύτης λέ-
ξεως, ἀγόμενος προφανῶς ὑπὸ τοῦ ἠθικοῦ πυρήνος τῆς φιλοσοφίας
αὐτοῦ νὰ δικαιολογήσῃ, πῶς ποτε κρατοῦντος τῶν πάντων ὑψί-
στου καὶ ἀγαθωτάτου ὄντος, ἀπομένει χώρα εἰς τὸ κακόν. Ἐπει-
δὴ δὴλα δὴ τὸ φιλοσοφικὸν τοῦ Πλάτωνος σύστημα βασίζεται
ἐπὶ διαρχίας, πηγὴ δὲ τοῦ κακοῦ εἶνε, ὡς εἶδομεν, ἡ ὕλη, εἶνε
πρόδηλον, ὅτι ἡ Θεοδικία αὐτοῦ οὐδὲν ἄλλο ἔδει κατ' ἀνάγκην νὰ
εἶνε ἢ συμβιβασμὸς Θεοῦ καὶ ὕλης. Καθ' ὅσον δ' ὁμοίως ἀπεδόθη
καὶ τῷ ἀνθρώπῳ αὐτοτελῆς δύναμις φέρουσα ἢ εἰς ὁμοίωσιν μετὰ
τοῦ θεοῦ ἢ ὑπὸ τοῦ ὕλικου βίου ἀπορρόφησιν, καὶ ὁ μὲν τὸ ἀγαθὸν
αἰρούμενος ἀφομοιοῦται πρὸς τὴν τοῦ παντός ἀρμονίαν, ἐξ ἐναντίας
δὲ ὁ κακὸς φθείρει καὶ διαταράττει τὸ καθ' ἑαυτὸν τὸ ἐν τῷ παντί
τοῦ ἀγαθοῦ κράτος, ἢ Πλατωνικὴ Θεοδικία ἔδει φυσικῶς νὰ στρα-
φῇ καὶ εἰς ἐπισκόπησιν τῆς σχέσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας
πρὸς τὴν ἠθικὴν τάξιν τοῦ παντός. Κατ' ἀμφοτέρα ταῦτα ἐξετά-
ζοντες τὴν Πλατωνικὴν Θεοδικίαν εἶνε περιττὸν νὰ παρατηρήσω-
μεν ἐν πρώτοις, ὅτι ὁ Πλάτων ἤκιστα ἐπέτυχεν νὰ ἐπιλύσῃ τὰ
ἄλλως ἀνεπίλυτα ταῦτα προβλήματα, οὔσης καὶ ἄλλως τῆς Θεο-
δικίας αὐτοῦ ὡς ἐκ τῶν βάσεων αὐτῆς μονομεροῦς. Οὐ μόνον δὴλα
δὲ ἀποδεχόμενος δύο ἀρχάς, τὸν κόσμον τῶν ιδεῶν καὶ τὴν ὕλην,
προστροφεῖ πρὸς τε τὴν τοῦ Θεοῦ ἀληθῆ ἔννοιαν, οἷαν ἔχομεν ἐκ

τοῦ Χριστιανισμοῦ σήμερον, καὶ πρὸς τὸν πόθον τῆς ἐνιαίας τῶν πάντων ἀρχῆς τῆς ὑποκείμενης εἰς πᾶσαν μεταφυσικὴν τοῦ παντός ἔρευναν, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἀνακρινομένη ἢ Θεοδικία αὐτοῦ οὐδὲν λέγει οὐδ' ἐξηγεῖται. Τίνα τῷ ὄντι σημασίαν ἔχει ὁ ἐν τῷ Πολιτικῷ ἰσχυρισμός, ὅτι τὰ κακὰ προέρχονται ἀφ' ἐμένου πηδαλίων οὐρανοῦ τοῦ κυβερνήτου καὶ ἀποστάντος εἰς τὴν ἑαυτοῦ περιωπῆν¹; τί δ' ἀποφέρομεν κέρδος ἐκ τῶν ἐν τῷ Τιμαίῳ λεγομένων ὅτι τὸ μὲν ἀθάνατον μῦρον καὶ θεῖον καὶ ἡγεμονοῦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ δημιουργεῖ αὐτὸς ὁ Δημιουργός, ἐξ ἐναντίας δὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἐν τοῖς ζώοις θνητοῦ μέρους ἐπαφίησι τοῖς κατωτέροις θεοῖς ἢ τοῖς δαίμοσιν, αὐτὸς δὲ διαθεσμοτήσας αὐτοῖς πάντα τὰ εἰς τὸν ἐπὶ γῆς βίον ἀφορῶντα καὶ δὴ καὶ προκηρύξας ὅτι οἱ μὲν καλῶς «τὸν προσήκοντα χρόνον» βιοῦντες ἀνθρωποὶ πορευθέντες μετὰ θάνατον εἰς τὴν τοῦ ξυγγόμου ἄστρου οὐρανίου ἐξουσιβίον εὐδαίμονα καὶ συνήθη, ἐξ ἐναντίας δὲ οἱ κρατηθέντες ὑπὸ φόβου, ἔρωτος καὶ τῶν ὁμοίων θὰ μεταβληθῶσιν ἐν μὲν τῇ δευτέρῃ γενέσει εἰς γυναικὸς φύσιν, ἐφεξῆς δὲ κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὸν τρόπον τῆς κακίας, ὃν κακουροῦσιν, εἰς τοιαύτην τινα θήρειον φύσιν, μέχρις οὗ ἀφίκωνται εἰς τὸ εἶδος τῆς πρώτης καὶ ἀρίστης ἐξέως «ἵνα τῆς ἔπειτα εἴη κακίας ἐκάστων ἀνάτιος ... ἔμενον ἐν τῷ ἑαυτοῦ κατὰ τρόπον ἡθελί»²; Οὐδὲν ἦττον θαυμάζομεν τὴν τοῦ φιλοσόφου πίστιν εἰς τὴν ἐν τῷ παντὶ ἐπικράτειαν τοῦ ἀγαθοῦ, ἅμα δ' ὁμολογοῦμεν ὅτι οὐ μόνον ἐνεβάθηνε πρῶτος εἰς τὸ πρόβλημα τῆς Θεοδικίας, εἰπὼν πᾶν ὅτι ἐφεξῆς παραλαβόντες οἱ Στωϊκοὶ ἐσυστηματοποίησαν κληθέντες πολλάκις τῆς Θεοδικίας θεμελιωταὶ ἐπὶ βλάβῃ προφανεῖ τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν θεμελιωδῶν τῆς Πλατωνικῆς Θεοδικίας βάσεων στηρίζεται καὶ νῦν κατ' οὐσίαν ἡ νεωτέρα τῶν τοῦ Θεϊσμοῦ προμάχων. Ὅπως δ' ἀταλασιπύρω; καὶ ὁ ἡμέτερος Θερεϊα-

1. 272E.

2. 42D. E.

νός ἔσπευτε νὰ γράψῃ ἐν τῷ Διαγράμματι τῆς Στωϊκῆς Φιλοσοφίας ὅτι «Οἱ Στωϊκοὶ εἶνε οἱ πρῶτοι εἰσηγηταὶ ἅμα καὶ δημιουργοὶ τῆς περιφρήμου Θεοδικίας, ἣν διέπλασεν ἐπιστημονικῶς ὁ μέγας Λειβνίτιος»¹, ἐν ᾧ ὁ πρῶτος αὐτῆς εἰσηγητῆς καὶ δημιουργὸς εἶνε ὁ Πλάτων.

Ἀφαιροῦντες τῷ ὄντι τὸ μυθολογικὸν κέλυφος, ὃ φέρουσιν αἱ τοῦ Πολιτικοῦ καὶ τοῦ Τιμαίου ἐκθέσεις, εὐρίσκωμεν τὸν πυρῆνα σπουδαίας τῆς Θεοδικίας ἀρχῆς, ὅτι τὸ ἀγαθὸν ἐν τῇ φύσει οὐδαμῶς εἶνε δυνατόν νὰ ἀποτελεσθῇ ἄνευ συνδρομῆς ὑλικῶν παραγόντων, ἐξ ὧν γεννᾶται τὸ κακόν, ὅτι οἱ ιδεώδεις σκοποὶ τοῦ παντός χρῆζουσι τῆς συνεργείας τῆς ὕλης. Οὕτω δὲ τὸ κακὸν ἀποβαίνει *conditio sine qua non*, καὶ ὁ Λειβνίτιος ἀποφαινόμενος ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ὅτι τὸ κακὸν ἐγκείμενον ἐν τῇ ιδεώδει φύσει τῶν δημιουργημάτων, καθ' ὅσον ταῦτα ἀνήκουσι τῷ κόσμῳ τῶν αἰωνίων καὶ ἀνεξαρτήτων τῆς τοῦ Θεοῦ βουλήσεως ἀληθειῶν, εἶνε ἀναγκαῖον στοιχεῖον τοῦ ἀρίστου κόσμου δὲν λέγει διάφορα τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου. Τραγικὸν τοῦτου μαρτύριον εἶνε τὸ προμνημονευθὲν τοῦ Θεαιτήτου χωρίον, ἐν ᾧ εἰπόντος τοῦ Θεοδώρου, ἐὰν πάντες πεισθῶσι τοῖς ὑπὸ τοῦ Σωκράτους λεγομένοις, θὰ ἐλαττωθῶσι τὰ τῶν ἀνθρώπων κακά, ὁ Σωκράτης ἀποκρίνεται: «Ἄλλ' οὐτ' ἀπολέσθαι τὰ κακὰ δυνατόν, ὑπεναντίον γάρ τι τῷ ἀγαθῷ αἰεὶ εἶναι ἀνάγκη, οὐτ' ἐν θεοῖς αὐτὰ ἰδρῶσθαι, τὴν δὲ θνητὴν φύσιν καὶ τόνδε τὸν τόπον περιπολεῖ ἐξ ἀνάγκης»². Ἐνταῦθα ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης τίθεται τὸ κακὸν ὡς σταθερὸν καὶ ἀχώριστον στοιχεῖον τοῦ ἀγαθοῦ, κατὰ δὲ τὸν λόγον τοῦτον ἥμισυ ἀμαρτάνομεν, ἐμῆλέποντες ἐν τοῖς λόγοις τούτοις ἐνυπολαθάνουσαν τὴν τοῦ Κέλσου δόξαν ἀποφνημαμένου «Κακὰ ἐν τοῖς οὐσίαις οὔτε πρόσθεν οὔτε νῦν οὔτε αὐθις ἦττω καὶ πλείω γένοιτ' ἄν.

1. Σελ. 109.

2. 176A.

Μία γὰρ ἡ τῶν ὄλων φύσις καὶ ἡ αὐτὴ καὶ κακῶν γένεσις αἰὲν ἡ αὐτὴ»¹, ὅτι ἄλλα δὴ τὸ κακὸν ἀποτελεῖ σταθερὸν ἐν τῇ φύσει ποσόν, ὡς συναπεφάναντο ἐκ τῶν νεωτέρων ὅ τε Σπινόζας καὶ ὁ Δαβίδ Στράους. Ὁμοίως δ' ἐν τῷ Λύτιδι θίγεται τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἐσωτέρας σχέσεως ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ. Καίτοι δὲ κατὰ τὴν φύσιν τοῦ διαλόγου τούτου περὶ καταφάσεις καὶ ἀναιρέσεις τοῦ ἀπαξ τεθέντος διατρίβοντος αἴρεται ἐφεξῆς ἡ τεθείσα συνάφεια τοῦ ἀγαθοῦ πρὸς τὸ κακόν, ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ παραλείψωμεν τὴν ἀποδιδόμενην τῷ κακῷ ἠθικὴν σημασίαν, διότι «εἰ τὸ κακὸν ἐκποδῶν ἀπέλθοι καὶ μηδενὸς ἐφάπτοιτο μήτε ψυχῆς μήτε σώματος μήτε τῶν ἄλλων, ἃ δὴ φραμὲν οὔτε αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ οὔτε κακὰ εἶναι οὔτε ἀγαθὰ, ἄρα τότε οὐδὲν ἂν ἡμῖν χρήσιμον εἶη τὸ ἀγαθόν, ἀλλ' ἄχρηστον ἂν γεγονὸς εἶη· εἰ γὰρ μηδὲν ἡμᾶς ἔτι βλάπτει οὐδὲν ἂν οὐδεμιᾶς ὠφελίας δεοίμεθα»². Τοῦτο δὲ ἐξηγεῖται ὁ φιλόσοφος κατωτέρω ἐκ φυσικῆς ἐπόψεως, καθ' ὅσον οὐ μόνον τὸ ἀγαθὸν εἶνε τὸ φάρμακον τοῦ κακοῦ, ὅπερ εἶνε νόσος, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς τὸ ἀγαθὸν τάσις θὰ συνεχέξει λειπε ἐκλείποντος τοῦ κακοῦ³, εἰ καὶ ἄλλως ἀνομολογεῖται ὅτι «γελοῖον

1. Ἀληθὲς λόγος ed. Keim 4, 62. Πρὸβλ. 4, 69 καὶ 99.

2. Τὸ ὑπὸ τοῦ Baumker (Das Probl. der Mat. 206) προσαγόμενον τοῦ Τιμαίου χωρίον «τούτων δὲ μὴ γενομένων οὐρανὸς ἀτελής ἔσται» (418) ἠκιστα ἀποδεικνύει ὅτι θέλει ὁ Baumker, ὅτι δὴλα δὴ τὸ κακὸν εἶνε ἀνγκαιὸν καθ' ὅσον ἄνευ αὐτοῦ ὁ κόσμος τὸ κέλιστα τοῦ Θεοῦ ἔργον θὰ ἦτο ἀτελής. Ἐν τυχῶθα λέγεται μόνον ὅτι ὅπως ὁ κόσμος ἀποβῆ τέλειος κατὰ πάντα ἀνάγκη ὡς ἐν μέγα ζῶον νὰ περιέχη πάντα τὰ δυνατὰ εἶδη τῆς ζωῆς οὐσίας, καὶ δὴ πλὴν τοῦ οὐρανοῦ θεῶν γένους καὶ τὰ ἄλλα τρία θνητὰ τῶν ζώων γένη, τὰ πτηνὰ καὶ ἀεροπόρα, τὰ ἐνυδρῆ καὶ τὰ πεζὰ καὶ χερσαῖα, ὧν «μὴ γενομένων οὐρανὸς ἀτελής ἔσται». (Πρὸβλ. Τιμ. 93 E. 69 C καὶ Heinze Xenokr. 17, 1).

τὸ ἐρώτημα ὅτι ποτ' ἔσται τότε (ἐκλείποντος τοῦ κακοῦ) ἢ μὴ ἔσται· τίς γὰρ οἶδεν;»¹. Οὐ μόνον δὲ ἀντικειμενικῶς συνδέεται οὕτω τὸ κακὸν μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν ὑποκειμενικῇ ἐννοίᾳ, ἥτοι ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν ἀνακηρύττει ὁ φιλόσοφος, ὅτι ἡ γνῶσις καὶ ἡ πείρα τοῦ κακοῦ συμβάλλεται εἰς τελειότεραν καὶ βαθυτέραν ἐπίγνωσιν τοῦ ἀγαθοῦ, καθόσον βεβαίως ὁ ἐπιπολαίως ἔχων πρὸς τὸ κακὸν οὔτε συναισθάνεται ὡς δεῖ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐχερέστερον παραφέρεται ὑπὸ τοῦ κακοῦ, εἰ καὶ ἠκιστα ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι ὁ καὶ ἐν σμικρῷ μέτρῳ εὐάρεστος πρέπει νὰ πράττη ἐξ ἴσου ἀγαθὸν καὶ κακόν. «Ἄνευ γὰρ γελοίων, λέγει ἐν τοῖς Νόμοις, τὰ σπουδαῖα καὶ πάντων τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία μαθεῖν μὲν οὐ δυνατόν, εἰ μέλλει τις φρόνιμος ἔσεσθαι· ποιεῖν δὲ οὐκ ἂν δυνατόν ἀμφοτέρα εἴ τις αὐτὸ μέλλει καὶ σμικρὸν ἀρετῆς μεθέξειν, ἀλλ' αὐτῶν ἕνεκα τούτων καὶ μαθήσεται αὐτὰ δεῖ τοῦ μὴ ποτε δι' ἄγνοίαν δοῦν ἢ λέγειν ὅσα γελοῖα»². Ἐπιδοκιμάζει δὲ τὴν παρατήρησιν ταύτην καὶ ὁ μνημονευθεὶς θεολόγος Ἰούλιος Μύλλερ, ὁ τὸ κράτιστον περὶ ἀμαρτίας ἔργον συγγράφας, εἰ καὶ ἐκτιθεὶς τὴν ἱστορικὴν τῆς θεμελιώδους προτάσεως γένεσιν ὅτι malum interpretamentum boni παραδόξως οὐδαμῶς μνημονεύει τοῦ Πλάτωνος τοῦ κατὰ τὰ εἰρημμένα πρώτου εἰσηγητοῦ, εὐρίσκων τὰ πρώτα αὐτῆς σπέρματα ἐν τῇ διαρχίᾳ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῷ Πανθεισμῷ τῆς Στοᾶς καὶ τῶν Νεοπλατωνικῶν³. Ἀναμφίβολον ὅμως πάντοτε εἶνε, ὅτι τὴν περὶ συνδέσεως κακοῦ καὶ ἀγαθοῦ Πλατωνικὴν δόξαν ἀνέπτυξαν πρῶτον μὲν οἱ Στωϊκοὶ καὶ Νεοπλατωνικοὶ ἀποφηνάμενοι, ὅτι ὅπως φῶς δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ σκότους, οὕτω καὶ ἡ ἀρετὴ ἄνευ κακίας, ἐξαίροντες τὴν τε συμβολὴν τοῦ κακοῦ εἰς ἀνάδειξιν τῆς τελειότητος τοῦ ὄλου καὶ τὴν παιδαγωγικὴν τῆς κακίας δύναμιν

1. 221A.

2. 816DE.

3. Die Sünde 1, 504 κ. ἐξ.

ὡς μοχλὸν εἰς τὴν ἠθικὴν τελείωσιν καὶ τὴν πρόσοδον καθόλου τῆς ἀνθρωπότητος· ἔπειτα δὲ ἐπιστημονικῶς καὶ ἐξ ἄλλης ἐπόψεως διεμόρφωσαν ὁ τε Λειβνίτιος ἀξιῶσας ὅτι τὸ κακὸν καταφωτίζον καὶ ἐξαίρον διὰ τῆς ἀντιθέσεως αὐτοῦ τὴν μορφήν τῆς ἀρετῆς ἐξαίρει ἐν συνόλῳ τὴν σοφὴν τοῦ παντός διάταξιν καὶ ὁ Σλειερμάχερος εἰπὼν, ὅτι ἡ ἀμυχρία καθίδρυται ἐν τῇ τοῦ κόσμου κατασκευῇ ἕνεκα τῆς ἀπολυτρώσεως, καθόσον δῆλα δὴ ἡ συναίσθησις ἐκείνης διεγείρει τὸν πρὸς ταύτην πόθον.

Ἄλλ' ἂν διὰ τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ συναφείας δικαιοῦται μᾶλλον ἢ τοῦ Θεοῦ πανσοφία, ἢ ἐξῆς παρατήρησις ἐξαίρει μᾶλλον τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα καὶ δικαιοσύνην. Εἰ καὶ τὰ κακὰ τῷ ὄντι συνυπάρχουσι μετὰ τῶν ἀγαθῶν, εἰ καὶ ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις «τάγαθὰ πολὺ ἐλάττω τῶν κακῶν¹», ἰσχυρῶς ὁμοῦς ἔχεται τῆς ιδέας ὁ φιλόσοφος ὅτι «τῶν μὲν ἀγαθῶν οὐδένα ἄλλον (ἢ τὸν θεὸν) αἰτιατέον, τῶν δὲ κακῶν ἄλλ' ἅττα δεῖ ζητεῖν τὰ αἷτια ἄλλ' οὐ τὸν θεὸν²» ὁ δὲ σύνολος κόσμος ἐν γένει εἶνε ἀπύγασμα τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος κρατούσης ἐν αὐτῷ «τῆς τοῦ αὐτοῦ καὶ ὁμοίου περιφορᾶς»³. Οὐ μόνον δῆλα δὴ ὁ Θεὸς «ἀρχὴν τε καὶ τελευτὴν καὶ μέσα τῶν ὄντων ἀπάντων ἔχων»⁴ ἐπιμελεῖται τῶν πάντων μέχρι τῶν ἐλαχίστων, οὐ μόνον ἐν τοῖς Νόμοις⁵ ἀποφεύγων νῦν ἐξετάσει «εἰ τὸ χεῖρον κρεῖττον τοῦ ἀμείνονος» συνυπεμφάνει ἴσως ὅτι ἐν τῷ ὅλῳ κρατεῖ πάντοτε τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας προκειμένου παρατηρεῖ ὅτι αὕτη συντείνει πάντοτε εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ παντός, διότι ὁ Δημιουργὸς «πάντα ἐργάζεται πρὸς τὸ κοινῇ συντείνων βέλτιστον»⁶. Διὰ τῆς ὁμολογίας δὲ τῆς τοιαύτης ἀληθείας προέδραμε προφα-

νῶς ὁ Πλάτων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ προαποφηνάμενος, ὅτι καὶ πάλαι καὶ νῦν λέγουσι οἱ θεολόγοι συμβιβάζοντες τὴν τοῦ Θεοῦ παντοδυναμίαν πρὸς τὴν ἄμετρον τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας χρῆσιν, ὅτι «τῷ τοῦ παντός ἐπιμελουμένῳ πρὸς τὴν σωτηρίαν καὶ ἀρετὴν τοῦ ὅλου πάντ' ἐστὶ συντεταγμένα ὁ δὲ ἄνθρωπος ἕκαστος μόριον πάνσμικρον τοῦ κόσμου ὃν «εἰς τὸ πᾶν συντείνει», καὶ ὅτι παραχωρῶν τὸ κακὸν ὁ Θεὸς μετατρέπει εἰς ἀγαθὸν τὴν τοῦ ὅλου ἀρμονίαν διασφάζων καὶ ἀπεργαζόμενος κατὰ Πλάτωνα «νικῶσαν ἀρετὴν ἠττωμένην δὲ κακίαν ἐν τῷ παντί»¹. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης τοῦ παντός οἰκονομίας διαφωτίζεται καὶ ἡ τῆς ἀρετῆς καὶ εὐδαιμονίας σχέσις, καὶ ὁ μὲν ἄνθρωπος ἀρετὴν ἢ κακίαν ἐπιτηδεύων μετοικίζεται, ὡς εἶδομεν², ὑπὸ τοῦ ἀνταποδότου Θεοῦ εἰς ἀνάλογον τόπον, ἢ δὲ τοιαύτη ἀνθρωπίνου ἤθους καὶ θείας ἀνταποδόσεως σύνδεσις, καθ' ἣν τὴν μὲν τῆς μεταβολῆς αἰτίαν φέρουσι οἱ ἄνθρωποι, μεταβάλλοντες δὲ ἐπὶ τὸ χεῖρον ἢ βέλτιον φέρονται «κατὰ τὴν τῆς εἰμαρμένης τάξιν καὶ νόμον³» ἀποτελεῖ τὴν ὑψίστην καὶ ἀναπόρευκτον τῶν θεῶν δίκην⁴, λέγεται δὲ καὶ ἀλλαχοῦ ὅτι ἡ Διὸς κρίσις νέμει κατὰ τὴν φύσιν ἕκαστου «τῷ μὲν γὰρ μείζονι πλείω τῷ δ' ἐλάττωσι σμικρότερα νέμει μέτρια διδοῦσα πρὸς τὴν αὐτῶν φύσιν ἕκαστέρῳ καὶ δὴ καὶ τιμὰς μείζουσι μὲν πρὸς ἀρετὴν αἰεὶ μείζους, τοῖς δὲ τὰναντία ἔχουσι ἀρετῆς τε καὶ παιδείας τὸ πρέπον ἕκατέροις ἀπονέμει κατὰ λόγον»⁵. Ἀλλὰ τότε πῶς ἐξηγητέα ἢ πολλαχῶς παρατηρουμένη εὐδαιμονία φαύλων καὶ κακοδαιμονία ἐναρέτων; Τοῦτο πολλαχοῦ ἐπραγματεύσατο ὁ Πλάτων ἀποφηνάμενος, ὅτι ὁ μὲν φαῦλος ὢν οἴκοθεν ἀθλιώτατος «ζῆ τὸν εἰκότα βίον ὃ ὁμοιοῦται» διὰ τὰς ἀδίκους πράξεις, εἰ

1. Πολ. 379C. 2. Πολ. ἐνθα καὶ ἀνωτ. καὶ Α' τμήμα σ. 39.
3. Τιμ. 36A. 4. Νομ. 354A. 5. 627B. 6. Νομ. 903C.

1. Νομ. 904B πρβλ. καὶ Ἐπιν. 988Δ «κερικηκέσαι δεῖ καὶ νικῶσαν τὰ ἀγαθὰ τὰ μὴ τοιαῦτα». 2. Α' Τμήμα σελ. 34.
3. 904C. 4. 905A 5. Νομ. 757BC.

τι δὲ καὶ φαίνεται εὐδαιμονῶν καὶ εὐδοκίμων, ἢ εὐδαιμονία αὕτη ἐπιπόλαιος οὕτω οὐδέποτε παραμένει μέχρι τέλους, ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι «καὶ εἴαν νέοι ὄντες λάθωσι, ἐπὶ τέλους τοῦ δρόμου αἰρεθέντες καταγέλαστοι εἰσι καὶ γέροντες γιγνόμενοι ἄθλιοι προπηλακίζονται ὑπὸ ξένων τε καὶ ἀστῶν»¹. Καὶ ἂν ὑποτεθῆ δὲ ὅτι παρ' ἀξίαν τις εἰς τέλος εὐδαιμονεῖ, ἀποθανῶν ὅμως ἤκιστα ἐκφεύγει τὴν τῶν θεῶν δίκην, ἐξ ἐναντίας δὲ τῷ δικαίῳ «εἴαν τ' ἐν πενία γίγνηται εἴαν τε ἐν νόσοις ἢ τινι ἄλλῳ τῶν δοκούντων κακῶν . . . ταῦτα εἰς ἀγαθὸν τι τελευτήσῃ ζῶντι ἢ καὶ ἀποθανόντι· οὐ γὰρ δὴ ὑπὸ γε θεῶν ποτὲ ἀμελεῖται ὅς ἂν προθυμεισθαι ἐθέλη δίκαιος γίνεσθαι καὶ ἐπιτηδεύων ἀρετὴν ἐς ὅσον δυνατὸν ἀνθρώπῳ ὁμοιοῦσθαι θεῷ»². Οὐ μόνον ἄρα ἢ δυσαρμοστία τῶν ἐναρέτων μὲν ἀλλ' ἐξωτερικῶς κακοδαιμονούντων, καὶ τὸναντίον τῶν ἀνομία καὶ κακουργία βίου συνόντων ἤκιστα δὲ κολαζομένων ἐνίοτε δὲ καὶ ἐξωτερικῶς εὐδαιμονούντων, αἴρεται οὕτω τελείως, ἀλλὰ καὶ νικᾷ μὲν ἐν τῇ αἰωνιότητι τὸ ἀγαθὸν καθ' ὅσον οἱ μὲν φιλοσοφία ἱκανῶς καθηράμενοι εἰσέρχονται εἰς αἰωνίαν μακαριότητα, ὁμοίως δ' ἀπαλλασσόμενοι βαθμηδὸν τοῦ τῆς κακίας κράτους εὐρίσκουσι τέλος «τὴν εἰς τὸν νοητὸν τόπον τῆς ψυχῆς ἀροδοῦν»³ καὶ οἱ ἰάσιμα ἡμαρτηκότες, μόνον δὲ οἱ ἀνιάτως ἔχοντες κολάζονται ἄνευ παρηγόρου ἐλπίδος⁴.

ΤΕΛΟΣ

1. Πολ. 613D. 2. Πολ. 613AB. 3. Πολ. 517B.

4. Γοργ. 525C. Πολ. 615D Φαιδρ. 113E. Πρβλ. καὶ Α' Τμῆμα σελ. 42.

SISMANOGLIO
MEGARÒ